

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA

VALDAS PIEKUS
VERSLO TEISĖS PROGRAMOS STUDIJŲ STUDENTAS

PRIVALOMI SUTARTIES ELEMENTAI: LYGINAMOJI ANALIZĖ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Doc. dr. Rūta Lazauskaitė

Vilnius, 2015

Turinys

ĮVADAS.....	3
1. SUTARTIES SĄVOKA IR JOS ISTORINĖ RAIDA	6
2. SUTARTIES ELEMENTAI SUTARTIES PRIVALOMUMO DOKTRINOSE	9
3. PRIVALOMŲ SUTARTIES ELEMENTŲ INSTITUO REGLAMENTAVIMAS LIETUVOS TEISĖJE.....	13
3.1. Privalomi sutarties elementai iki dabartinio Lietuvos civilinio kodekso įsigaliojimo....	13
3.2. Veiksnių šalių susitarimas kaip privalomas sutarties elementas.....	16
3.3. Sutarties forma kaip privalomas sutarties elementas	21
3.4. <i>Cause ir consideration</i> kaip privalomi sutarties elementai Lietuvos teisėje	23
4. PRIVALOMI SUTARTIES ELEMENTAI KONTINENTINĖS TEISĖS SISTEMOJE.....	28
4.1. Privalomų sutarties elementų bendroji apžvalga	28
4.2. Sutarties pagrindas (<i>cause</i>) kaip privalomas sutarties elementas	35
4.3. Sutarties pagrindo (<i>cause</i>) ateities perspektyvos	38
5. PRIVALOMI SUTARTIES ELEMENTAI BENDROSIOS (<i>COMMON</i>) TEISĖS SISTEMOJE.....	41
5.1. Šalių ketinimas (<i>intention</i>) sukurti teisinius santykius kaip privalomas sutarties elementas	43
5.2. Sutarties forma.....	45
5.3. Priešpriešinis patenkinimas (<i>consideration</i>).....	47
6. PRIVALOMI SUTARTIES ELEMENTAI <i>SOFT LAW</i> INSTRUMENTUOSE	53
6.1. Europos sutarčių teisės principai (PECL).....	53
6.2. Bendrosios pagrindų sistemos projektas (DCFR).....	55
6.3. UNIDROIT principai	56
IŠVADOS.....	58
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	60
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	64
SANTRAUKA	65
SUMMARY	66
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	67

ĮVADAS

Problema. Kodėl sutarties pagrindas ar priešpriešinis patenkinimas Lietuvos teisėje nelaikomas privalomu sutarties elementu?

Temos aktualumas. Žmogus savo kasdieninėje veikloje atlieka daugybę būtinų, nieko neišsiskiriančių ar mažiau įprastų, veiksmų: perka maistą parduotuvėje, naudojami mobiliojo ryšio ar interneto paslaugomis, atsiskaito mokėjimo kortelėmis, perka automobilį, naudojami viešojo transporto ar taksi paslaugomis ir t.t. Visi šie veiksmai iš pirmo žvilgsnio atrodo niekuo neišsiskiriantys ir apie šių veiksmų reikšmę ar teisinius padarinius net negalvojama iki to momento, kol nekyla ginčas ar atsiranda problema, pavyzdžiui, įsigijus nekokybišką prekę ar paslaugą. Paprastai tik tada paaiškėja, kad visi šie žmogaus atliekami veiksmai teisiniu atžvilgiu yra ne kas kita kaip sandoriai, o tiksliau – sutartys. Tačiau reikia nepamiršti tos aplinkybės, kurią pabrėžia P. Tercier, kad sutartis nėra vien tik teisinė sąvoka, ji turi ir kitas dimensijas – ekonominę, socialinę ir sociologinę realybę. Ekonominė prasme sutartis – bet kokių mainų pagrindas, instrumentas, kuriuo remiantis plėtojasi ekonomika, sukuriama pridėtinė vertė ir turtinės gėrybės, žvelgiant iš socialinės pusės, sutartis yra vienas iš kertinių bet kokios bendruomenės elementų, pagaliau – bendrąja socialine prasme galima sakyti, kad sutarties pagrindu ir dėl jos kuriami ir nyksta turtai bei nepritekliai.¹ Sutarčių sudarymo kontekste kyla natūralūs klausimai: kokie turi būti privalomi sutarties elementai, kad sutartis būtų laikoma sudaryta? Ar sutarties forma, pagrindas ar dalykas turėtų būti laikomas privalomu sutarties elementu? Ar teisiniams santykiams atsirasti ir sukurti užtenka vien išreikšto šalių susitarimo? Atsakymas į šiuos klausimus ganėtinai paprastai ir lakoniškai yra pateiktas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso² (toliau tekste – Lietuvos CK) 6.159 str., kuris numato, kad sutarties elementai, kurių pakanka sutarties galiojimui yra veiksmų šalių susitarimas, o įstatymų numatytais atvejais – ir sutarties forma. Tačiau reikia pažymėti, kad ši norma nuo pat 2000 m., kai buvo priimtas naujasis Lietuvos CK, nė karto nebuvo keičiama ar ruošiamas pakeitimo projektas, nors sritys, kuriose sudaromos sutartys, būdingas nuolatinis vystymasis, atsiranda poreikis pagrįsti naujus imperatyvus ir pan. Darbo temos aktualumą taip pat lemia naujos formos sutarčių atsiradimas, ekonominių santykių vystymasis, sutarties šalių siekis lankstesnio ir liberalesnio požiūrio į sutartis ir jos privalomus elementus, nes šiuolaikinės teisės raidos tendencijos rodo, jog yra svarstoma atsisakyti papildomų reikalavimų sutartims. Visos šios aplinkybės skatina apžvelgti ir išanalizuoti Lietuvos ir kitų valstybių teisėje, teisės doktrinoje ir

¹ Tercier, P. *Quels fondements pour le contract au XXIe siècle? Le contract dans tous ses états*. Sous la direction de F. Bellanger, F. Chaix. Berne: Sämpfli Editions, 2004, p. 219.

² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr.74-2262.

teismų praktikoje nusistovėjusių privalomų sutarties elementų aiškinimą ir taikymą, kaip kiekvienos šalies teisė reaguoja į naujus pokyčius, kaip teisė prisitaiko prie naujų tendencijų, ar dabar galiojančios teisės normos yra pajėgios užtikrinti teisinį tikrumą, teisinių santykių stabilumą ir sutarčių privalomumą.

Mokslinis naujumas ir ištyrimo lygis. Lietuvos teisinėje literatūroje privalomi sutarties elementai nagrinėjami ganėtinai glaustai ir tik bendrame kontekste, dažniausiai nagrinėjant pačią sutarties sampratą, jos formą ir / ar sutarties sudarymą. Lyginamuoju metodu privalomi sutarties elementai Lietuvos teisės mokslininkų buvo nagrinėti pakankamai fragmentiškai ir šia temai skirta pakankamai mažai dėmesio. V. Mikelėnas yra vienas iš pirmųjų Lietuvos mokslininkų, atlikusių panašaus pobūdžio lyginamąją studiją „Sutarčių teisė“. Tačiau šis darbas yra labiau praktinis nei teorinis, nes nebuvo atliekami kompleksiniai lyginamieji tyrimai sutarčių teisės srityje, tyrimas atliktas dar iki priimant Lietuvos CK ir skirtas Lietuvos CK projektui nagrinėti. Kaip išimtis paminėtina S. Drazdausko socialinių mokslų srities teisės mokslo krypties daktaro disertacija tema „Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei“ (2008). Be šių mokslininkų, sutartį ir jos elementus, taip pat tyrinėjo šie Lietuvos civilinės teisės specialistai: A. Dambrauskaitė, A. Tikniūtė, D. Ambrasienė. Priešingai nei Lietuvoje, užsienio valstybėse sutarties elementai buvo nagrinėjami daug dažniau ir plačiau, o tyrimus atliko tokie mokslininkai kaip: H. Beale, K. Zweigert, T. K. Graziano, H. Kötz, A. Flessner, C. Turner ir kt. Tačiau pastarieji teisininkai savo teisiniuose tyrimuose daugiau dėmesio skiria toms teisės sistemoms, kurioms atstovauja. Esant tokiai situacijai, būtų ne tik tikslinga plačiau išanalizuoti privalomų sutarties elementų reglamentavimą Lietuvos teisėje, bet ir palyginti su užsienio šalių praktika. Tai leistų identifikuoti Lietuvos teisinio reguliavimo spragas ir atskleisti ateities vystymosi tendencijas sutarčių teisėje.

Tyrimo reikšmė. Sutarties elementų nagrinėjimas lyginamuoju aspektu skatintų teisinio mąstymo ir argumentavimo būdų įvairovę, leistų geriau suprasti Lietuvoje įtvirtintą sutarties elementų teisinio reglamentavimo genezę. Kadangi Europos mastu įvyko daugybė pokyčių, Lietuvos ir užsienio valstybių lyginamoji privalomų sutarties elementų studija galėtų padėti teisės aktų leidėjams tobulinti sutarčių sudarymo sritį, perimant gerąją kitų užsienio valstybių praktiką.

Tyrimo tikslas – sistemiškai bei išsamiai išanalizuoti ir palyginti, kaip Lietuvos ir kitų valstybių teisėje, teisės doktrinoje ir teismų praktikoje yra aiškinami privalomi sutarties elementai.

Tyrimo uždaviniai:

1. Trumpai apžvelgti sutarties ir jos privalomų elementų istorines ištakas, teisinę prigimtį ir kryptis, kuriomis remiantis buvo plėtojamos privalomų sutarties elementų doktrinos.

2. Visapusiškai išanalizuoti Lietuvos teisėje ir teismų praktikoje įtvirtintą privalomų sutarties elementų sampratą, rūšis, šiam institutui keliamus tikslus bei išskirti pagrindinius aspektus.

3. Išnagrinėti bendrosios (*common*) ir kontinentinės teisės sistemose bei *soft law* instrumentuose nusistovėjusį privalomųjų sutarties elementų reglamentavimą, atskleisti tokio reguliavimo priežastis, identifikuoti teigiamus ir neigiamus teisinio sutarties elementų reguliavimo bruožus.

4. Remiantis atlikta analize, kompleksiškai palyginti Lietuvos ir užsienio valstybių privalomų sutarties elementų instituto teisinį reglamentavimą, išskiriant pagrindinius aspektus ir vystymosi tendencijas.

Tyrimo metodika. Loginiu – analitiniu metodu analizuojamas Lietuvos ir užsienio teisinė mokslinė literatūra, teismų praktika, aiškinamas teisės normų turinys, daromi apibendrinimai ir rašomos išvados. Lyginamuoju metodu lyginami ir vertinami sutarties elementų reglamentavimai skirtingose valstybėse ir teisinėse sistemose. Šiame darbe privalomų sutarties elementų reglamentavimas Lietuvoje lyginamas su reglamentavimu bendrosios teisės sistemos šalyse (Anglija, JAV), kontinentinės teisės sistemos šalyse (Prancūzija, Vokietija, Italija, Ispanija, Šveicarija) bei *soft law* instrumentuose. Lingvistinis metodas taikytas siekiant išsiaiškinti sąvokas. Dokumentų analizės metodu tiriami Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių teisės aktai, teismų nutartys.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, šešios dėstomosios dalys, skirstomos į poskyrius, išvados, naudotos literatūros sąrašas bei darbo santrauka lietuvių ir užsienio (anglų) kalbomis. Vienoje iš dėstomųjų dalių nagrinėjama sutarties samprata ir sutarties privalomumo doktrinos. Kitose dalyse analizuojamas privalomų sutarties elementų instituto reglamentavimas Lietuvos teisėje, bendrosios ir kontinentinės teisės sistemose, bei *soft law* instrumentuose.

Ginamasis teiginys. Lietuvos teisė šiuo metu atspindi ganėtinai liberalų ir modernų požiūrį į sutarties sudarymą ir jos elementus. Dabartinis privalomų sutarties elementų reglamentavimas Lietuvos teisėje galėtų būti tobulinamas, atsisakant sutarties formos kaip privalomo sutarties elemento.

1. SUTARTIES SĄVOKA IR JOS ISTORINĖ RAIDA

Reiškinio ar objekto analizė paprastai pradedama jo atsiradimo ištakomis, esmės apibūdinimu bei sudėtimi. Siekiant geriau atskleisti darbo temą, visų pirma būtų tikslinga išsiaiškinti ir apibrėžti, kas yra laikoma sutartimi, nes sutarties sampratoje paprastai slypi jos privalomi elementai.

Reikia pažymėti, kad analizuojant teisinę literatūrą, galima sutikti šias labai panašias sąvokas: „sutartis“, „sandoris“, „susitarimas“. Daugelyje kalbų žodis „sutartis“ yra „susitarimo“ sinonimas. Pavyzdžiui, dabartiniame lietuvių kalbos žodyne žodis „sutartis“ apibūdinamas kaip dviejų ar daugiau asmenų susitarimas dėl ko nors. Anglų ir prancūzų kalbose žodis „sutartis“ (angl. *contract*; pranc. *contrat*) laikomas „susitarimo“ (angl. *agreement*; pranc. *convention*) sinonimu. Žodis „sandoris“ dabartiniame lietuvių kalbos žodyne apibūdinamas kaip veiksmas, kuriuo sukuriama, pakeičiama ar panaikinamos civilinės teisės ir pareigos. Šis apibūdinamas yra beveik identiškas Lietuvos CK 6.154 str. įtvirtintai sutarties sąvokai – dviejų ar daugiau asmenų susitarimas sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius teisinius santykius. Atsižvelgiant į tai, žodis „sandoris“ taip pat laikomas „sutarties“ ir atitinkamai „susitarimo“ sinonimu. Tačiau nepaisant visų šių panašumų, visos šios sąvokos iš esmės yra skirtingos ir negali būti painiojamos. Sandorio sąvoka yra pati plačiausia, nes ji apima sutarties ir susitarimo sąvokas. Kiekviena sutartis yra laikoma sandoriu, bet ne visi sandoriai yra sutartys (pvz. vienašaliai sandoriai), ir atitinkamai - visos sutartys yra laikomos susitarimais, bet ne visi susitarimai gali būti laikomi sutartimis (pvz. džentelmeniški susitarimai). Sandoris nuo susitarimo skiriasi tuo, kad sandoriui sudaryti užtenka ir vieno asmens, o susitarimui sudaryti reikia bent jau dviejų šalių. Susitarimas yra daug artimesnis sutarties sąvokai, nes sutartis yra susitarimo išraiškos forma. Todėl siekiant visiško aiškumo ir tikslumo, ir norint išvengti dviprasmiško šių nuostatų aiškinimo bei supratimo, šiame darbe naudojamos sąvokos „sandoris“, „sutartis“, „susitarimas“ turėtų būti laikomos tapačiomis ir suprantamos vienodai, nebent būtų aiškiai nurodyta ar suprantama kitaip.

Romėnų jurisprudencija nesukūrė bendrosios sutarčių teorijos, bet pragmatiškumas yra laikomas skiriamuoju romėnų teisės požymiu. Juo ir yra paaiškinama, kodėl romėnai neturėjo atskiros sutarčių teisės doktrinos, pagrindžiančios bendruosius sutarčių teisės klausimus.³ Romėnų teisė nepateikia ir universalaus pobūdžio termino, kuriuo būtų galima įvardinti sandorį. Archainėje romėnų teisėje formalūs juridiniai aktai ar procesiniai veiksmai buvo nusakomi kaip *actio*, o *agere*, *actus* reiškė tiek juridines, tiek faktines prigimties veiksmą. Panaši buvo *gerere*, *gestio* reikšmė, tačiau terminu *negotium* dažniausiai būdavo apibrėžiami veiksmai, susiję su

³ Mikelėas, V. *Sutarčių teisė*. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996, p. 33

gerere, contrahere, t.y. dažniausiai tai reiškė tam tikros sutarties ar kontrakto sudarymą.⁴ Romėnų teisėje visi sutarčių teisės klausimai buvo sprendžiami daugiau praktiškai, nei remiantis teorinėmis tiesomis. Todėl romėnų sutarčių teisę sudaro normos, kurios reguliuoja atskiras sutarčių rūšis.⁵ Nepaisant to, vėlesnių laikų teisės mokslas sandorio sampratą formulavo plačiai remdamasis romėnų privatinės teisės šaltiniais ir gausia juose išdėstyta medžiaga, susijusia su sandorių sudarymu, jų turiniu ir galiojimo problematika.

Apžvelgdami šiuolaikinę Europos šalių sutarčių teisę ir sutarties sampratą jose, pirmiausia susiduriame su grupe praktinių klausimų, kurie aiškiai atskleidžia sutarties sampratos nevienodumą įvairiose jurisdikcijose. Atrodytų, sutartį galima būtų ir pakaktų apibūdinti kaip dviejų ar daugiau asmenų susitarimą, bet ne visi teisiniai santykiai, vienoje teisės sistemoje laikomi sutartimi, turi tą patį statusą kitoje, pavyzdžiui, ar neatlygintiniai susitarimai, tokie kaip dovanojimas, panauda, neatlygintinė pasauga, yra sutartys? Anglijoje dovanojimas, priešingai nei Prancūzijoje, nelaikomas sutartimi. Taip pat labai skiriasi požiūris į patikėjimo institutą (*trust*), nes turto perdavimas fiduciarui bendrosios teisės kraštuose netraktuojamas kaip sutartis, nors sudėtinga šiam veiksmui rasti kitą tinkamą terminą⁶. Į šiuos klausimus nepadeda atsakyti ir tarptautiniai dokumentai – nei privalomi, tokie kaip Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių⁷ (CISG), kuri sutarties sudarymo faktą palieka reglamentuoti nacionalinei teisei, nei patariamojo pobūdžio, tokie kaip UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principai (toliau tekste – UNIDROIT principai arba UNIDROIT)⁸, skirti iš esmės tik komercinėms sutartims.

Terminas „sutartis“ civilinėje teisėje turi įvairių reikšmių. Kaip sutartis gali būti suprantamas tiek juridinis faktas, esantis prievolės pagrindu, tiek pati sutartinė prievolė, ir rašytinis dokumentas, kuriame įtvirtinta sutartinė prievolė⁹. Sutartis yra viena iš reikšmingiausių priemonių jos šalių interesams suderinti. Sutartimis gali būti įforminami turtiniai ar neturtiniai fizinų asmenų, juridinių asmenų bei fizinų ir juridinių asmenų santykiai. Dažniausiai sutartys yra sudaromos siekiant sukurti, pakeisti arba panaikinti civilinius teisinius santykius. Sutartis yra operatyviausia ir lanksčiausia priemonė gamintojo ir vartotojo tarpusavio santykiuose, sutarties pagrindu fiziniai asmenys disponuoja savo turtu ir teisėmis, įgyja materialines vertybes ir paslaugas, tenkina kitus asmeninius poreikius. Sutartys yra verslo ar visuomenės materialinių vertybių naudojimo pagrindas. Tuo pat metu sutarties vertybės egzistuoja tiek, kiek sutartis

⁴ Jonaitis, M. *Romėnų privatinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014, p. 147-148.

⁵ Mikelėnas, V., *supra* note 3, p. 33.

⁶ Hartkamp, A., *et al. Towards a European Civil Code*. Nijmegen: Kluwer Law International, 2004, p. 353.

⁷ United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods [interaktyvus]. <<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/sales/cisg/V1056997-CISG-e-book.pdf>>.

⁸ UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2010 [interaktyvus].

<<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>>

⁹ Ambrasienė, D., *et al. Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009, p. 116.

atspindi jos šalių laisvą valią ir tikruosius ketinimus.¹⁰ Sutartį, pačia bendriausiai prasme, būtų galima apibrėžti kaip valios išreiškimą, kuriuo siekiama sukelti tam tikras teises pasekmes: užmegzti teisinius santykius, juos modifikuoti (keisti teisės subjektus jau siejančių teisinių santykių turinį) arba juos pabaigti (nutraukti)¹¹. Lietuvos teisėje sutartis yra apibrėžiama labai panašiai. Sutartis yra dviejų ar daugiau asmenų susitarimas sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius teisinius santykius, kai vienas ar keli asmenys įsipareigoja kitam asmeniui ar asmenims atlikti tam tikrus veiksmus (ar susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo), o pastarieji įgyja reikalavimo teisę (Lietuvos CK 6.154 str. 1 d.). Užsienio teisinėje literatūroje sutarties samprata formuluojama labai įvairiai. Sutartis gali būti apibrėžta kaip teisiškai privalomas (*enforceable*) susitarimas, kuris sutarties šalims sukuria pareigas¹². Sutartis taip pat apibūdinama kaip pažadas ar eilė pažadų, kurie yra privalomi vykdyti pagal įstatymą¹³. Kiti autoriai sutartį apibrėžia kaip susitarimą, kuris sukuria privalomas (*enforced*) arba įstatyme pripažįstamas (*recognised*) pareigas¹⁴.

Tokių sąvokų skirtingumą lemia tai, kad skirtingose teisinėse sistemose sutarčių teisė vystėsi skirtingai ir jų raidą įtakojo skirtingi veiksniai. Dėl šios priežasties įvairių valstybių teisėje buvo įtvirtintos skirtingos sutarčių sampratos. Nepaisant šių skirtumų, pateiktų sąvokų lyginamoji analizė leidžia pamatyti pirmąjį ir pagrindinį privalomą sutarties elementą – šalių susitarimą.

---

¹⁰ Ambrasienė, D., *et al.*, *supra note* 9, p. 116-117.

¹¹ Jonaitis, M., *supra note* 4, p. 147.

¹² Koffman, L.; Macdonald, E. *The Law of Contract*. New York: Oxford University Press, 2007, p. 1.

¹³ Beale, H.G. *Chitty on Contracts*. I tomas. London: Sweet & Maxwell, 2004, p. 3-4.

¹⁴ Treitel, G.H. *The Law of Contract. 11th edition*. London: Thomson/ Sweet & Maxwell, 2003, p. 1.

2. SUTARTIES ELEMENTAI SUTARTIES PRIVALOMUMO DOKTRINOSE

Kaip jau minėta pirmame skyriuje, pasaulio teisinėse sistemose nėra universalus ir visiems bendro ir pripažinto sutarties apibūdinimo, tačiau egzistuoja daug įvairių doktrinų ir srovių, kurie nevienodai aiškina sutarties esmę ir jos privalomumą. Šių doktrinų gausa nulėmė skirtingas sutarties sampratas vienoje ar kitoje valstybėje. Tačiau skiriasi ne tik pats sutarties, kaip reiškinio, apibūdinimas, bet nevienodai aiškinami ir privalomi sutarties elementai, t.y. aplinkybės, būtinos sutarčiai laikyti egzistuojančia ir galiojančia¹⁵. Kiekvienoje iš šių sutarties aiškinimo doktrinų slypi tam tikri sutarties elementai, todėl svarbiausių doktrinų analizė padės geriau suprasti šio tyrimo objektą – privalomus sutarties elementus įvairiose teisinėse sistemose.

Konsensualizmo teorijos atstovai teigia, kad sutarties esmė yra šalių susitarimas, kuris apibūdinamas kaip konsensusas, arba sutikimas sukurti abipuses teises ir pareigas. Sutarties šalių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindas yra susitarimas. Sutikdama sudaryti sutartį, šalis kartu įsipareigoja jos laikytis ir ją vykdyti.¹⁶ Pastaroji teorija yra bene svarbiausia šiuolaikinėje teisėje, nes šalių susitarimas yra vienintelis privalomas sutarties elementas, kuris reikalaujamas visose teisinėse sistemose.

Valios teorijos šalininkai pagrindiniu sutarties bruožu laiko subjektyvų, psichologinį elementą – susitarimo šalių valią. Visos šalių teisės ir pareigos atsiranda šalių laisvos valios pagrindu. Sutartis jos šalims yra privaloma, nes šalys savo valia ketina jos laikytis. Prancūzijos teisėje įtvirtinta šalių valios autonomijos teorija (pranc. *théorie de l'autonomie de la volonté*) yra labai artima konsensualizmo doktrinai ir panaši į ją.¹⁷

Pasitikėjimo (*reliance*) doktrina teigia, kad sutartiniai įsipareigojimai užtikrina pažadą priimančios šalies padėties stabilumą ir apsaugo ją nuo pažado sukeltų neigiamų pasekmių. Neginčijama yra tai, kad sutartys paprastai skatina pasitikėjimą, tačiau sutarties pažeidimo atveju, pažadu patikėjusi šalis dažniausiai atsiduria blogesnėje padėtyje nei prieš sutarties sudarymą.¹⁸ Šios doktrinos pagrindu, privalomu sutarties elementu bus laikomas vienos šalies pažadas. Pažadas turi būti tokios apimties, kad būtų sukuriamas įsipareigojimas.

Pažado ir ketinimo teorija aiškina sutartinę atsakomybę kaip savanoriškai prisiimtas prievolės ir atitinkamai savanoriškai sukurtas teises. Tokie savanoriškai prisiimti įsipareigojimai dažnai priešpriešinami įsipareigojimams kylantiems iš įstatymo. Ši teorija teigia, kad teisės,

¹⁵ Mikelėnas, V., *supra* note 3., p. 89.

¹⁶ *Ibid.*, p. 18.

¹⁷ *Ibid.*, p. 18-19.

¹⁸ Smith, A.S. *Contract Theory*. Oxford University Press, 2008, p. 78-79.

kylančios iš sutarties, yra sukuriamos savanoriškai, todėl turi būti vykdytinos (*enforced*). Vykdytinos turi būti tik prievolės, kurias šalys prisiėmė.¹⁹

Efektivitymo arba gerovės (*welfare*) didinimo teorijoje savarankiškai sukurtų įsipareigojimų vykdymas nėra toks svarbus, nes siekiama tik didinti bendrą gerovės lygį. Sutarčių teisė laikoma tik priemone šiam tikslui pasiekti. Sutarčių teisė skatina gerovės didinimą, skatindama sutarties šalis veikti efektyviai ir atitinkamai – stabdydama šalis nuo neefektyvių ir neveiksmingų priemonių. Efektyviu gali būti laikomas bet koks dalykas ar veiksmas, kurio duodama nauda nusveria išlaidas. Pastaroji teorija dar vadinama ekonomikos teorijos, nes šioje doktrinoje dažnai naudojamos ekonominės analizės metodai.²⁰

Šių doktrinų skirtumus lemia tai, kad skirtingais sutarčių teisės vystymosi laikotarpiais, sutartis buvo suprantama skirtingai, priklausomai nuo tuo metu vyravusio požiūrio. Todėl norint geriau atskleisti ir geriau suprasti minėtų doktrinų prasmę, būtų protinga paanalizuoti teorines ir istorines doktrinų prielaidas, bei privalomus sutarties elementus įvairiomis epochomis.

Kaip nurodo M. Jonaitis, „griežto formalizmo persmelkta archainė romėnų teisė teisinių pasekmių atsiradimą siejo tik su tuo, kas pareikšta išoriškai, ir reikšmės teikė tik tam, kas pasakyta (*verba*). Vėlyvosios respublikos laikotarpio jurisprudencija prieina išvadą, jog net ir formaliųjų sandorių atveju sandorio šalių išstartus žodžius (*verba*) reikia vertinti drauge su vidine šalių valia (*voluntas*), kreipti dėmesį į tai, kiek išorinė išraiška ir vidinė valia atitinka vieną kitą.“²¹ Pasak žymaus romėnų teisininko Emilijaus Papiniano, sutartyse reikia verčiau atsižvelgti į kontrahentų valią nei į žodžius: *In conventionibus contrahentium voluntatem potius quam verba spectare placuit*. Romėnų teisėje taip pat buvo reikalaujama, kad sutartį sudarantis asmuo, visų pirma, privalo turėti veiksnumą, kurio pakaktų savarankiškai sudaryti atitinkamą sandorį²². V. Mikelėnas išskiria kitą romėnų teisei būdingą sutarties galiojimo sąlygą – tai „šalių susitarimas – šalių valios sutapimas (*duorum pluriumve in idem placitum consensus*). Tik išimtiniais atvejais prievolę sukurdavo vienašalis pažadas, vadinamas *pollicitatio*.“²³

Be šalių valios, veiksnumo ir susitarimo, būtiniais sutarties elementais romėnų teisė taip pat laikė sutarties dalyką ir sutarties pagrindą (motyvą). Kaip nurodo V. Mikelėnas, „sutarties dalyku buvo laikoma tai, dėl ko šalys susitarė. Dalykas galėjo būti daiktai, veiksmai, paslaugos. Sutartis buvo pripažįstama galiojančia tik jei sutarties dalykas buvo įmanomas, neprieštaravo moralei ir tenkino kreditoriaus, o ne trečiojo asmens interesus. Sutarties pagrindu, arba motyvu (*cause*), laikyta priežastis, artimiausias tikslas, paskatinęs šalis sudaryti sutartį. Dauguma sutarčių

¹⁹ Chen-Wishart, M. *Contract Law*. 2nd ed., New York: Oxford University Press, 2008, p.21.

²⁰ *Ibid*, p.25-26.

²¹ Jonaitis, M., *supra* note 4, p. 153.

²² *Ibid.*, p. 154.

²³ Mikelėnas, V., *supra* note 3, p. 33.

buvo kauzali, t.y. jos privalėjo turėti pagrindą (motyvą). Tik stipuliacija²⁴ buvo laikoma abstrakčia sutartimi, nes pagrindas (motyvas) nebuvo jos būtinas elementas.“²⁵ Sutarties galiojimui buvo būtina, kad sutarties pagrindas neprieštarautų teisei ir geriems papročiams (*bonos mores*)²⁶.

Viduramžių teisininkai ir filosofai toliau plėtojo teorijas apie sutarties pagrindą (*cause*). Jų nuomone, nuogas (*nudum*), t.y. nemotyvuotas, susitarimas nesukuria jokios prievolės susitarimo šalims. Kiekviena sutartis privalo būti motyvuota, pagrįsta, nes priešingu atveju - ji bus laikoma negaliojanti.²⁷ Viduramžiais taip pat įsitvirtino nuostata, kad kiekvienos sutarties sąlygos, turi atitikti teisių ir paslaugų ekvivalentiškumo principą. Buvo teigiama, kad tarp sutartyje esančių teisių ir paslaugų turi būti pusiausvyra ir kad esą nuodėminga jei vienai sutarties šaliai kas nors yra pažadama, tačiau už tai nėra sumokama „teisinga kaina“, *iustum pretium*.²⁸

XVI a. pabaigoje – XVII a. buvo suformuota ketinimo doktrina ir toliau plėtojama moralės ir pažado teorijos. To meto filosofų nuomone, žmogus, ką nors žadantis kitam, ir žmogus, priimantis tą pažadą, sudaro susitarimą. Susitarimo sudarymas yra žmonių laisvės rezultatas, laisvų žmonių aktas. Sutartis yra abipusė laisvų žmonių prievolė. Todėl turint gerą, t.y. tinkamą pagrindą (*cause*), duotas pažadas kuriuo kitas asmuo patikėjo, pažadėjusiam yra privalomas. Tai reiškia, kad esminis sutarties elementas yra abiejų šalių sutikimas. Šio laikotarpio filosofai padarė didelį žingsnį į priekį, nes sugebėjo atriboti pažado privalomumą moraline ir teisine prasme. Buvo teigiama, kad moraline prasme žmogus privalo laikytis kiekvieno savo pažado, o pažado netesėjimas yra nesąžiningas, t.y. priešingas moralei, elgesys. Tačiau ne kiekvieno pažado nesilaikymas buvo laikomas teisės pažeidimu.²⁹

Kitas to meto filosofas, H. Grotius, aiškino, kad įpareigojantis yra tik tikras ir aiškus pažadas. Pažadas turi būti išreikštas tokiu būdu, kad neliktų jokių abejonių dėl jo teisės reikalauti pažadą įvykdyti. H. Grotius, pabrėždamas sutarties pagrindo reikšmę, nurodė, kad susitarimas, kurio pagrindas yra nesąžiningas (*causa vitiosa*), negali būti laikoma sutartimi, kitaip tariant, tokia sutartis negalioja. Šis teiginys tapo kitos išvados prielaida: būtina pažado privalomumo sąlyga yra pagrindas (*cause*). H. Grotius pritarė T. Akviniečio teiginiui, kad pažadas turi būti

²⁴ Stipuliacija buvo laikomas asmens pažadas, išreikštas tam tikra privaloma forma. Stipuliacija dažniausiai būdavo žodinė sutartis (*verbis*), išoriškai pasireiškianti vieno asmens klausimu ir kito atsakymu į tą klausimą. Stipuliacija galėjo būti įforminama ir raštu (*litteris*). Nesilaikant nustatytos formos, stipuliacija tapdavo „nuogu“ (*nudum pactum*).

²⁵ Mikelėnas, V., *supra* note 3, p. 32-33.

²⁶ Jonaitis, M., *supra* note 4, p. 154.

²⁷ Mikelėnas, V. *op. cit.*, p. 24.

²⁸ Zweigert, K.; Kotz, H. *Lyginamosios teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 276.

²⁹ Mikelėnas, V., *op. cit.*, p. 25.

koku nors būdu išreikštas, nes pažado išraiška yra būtinas elementas, sudarantis galimybę kitam asmeniui sužinoti apie pažadą.³⁰

XVIII – XIX a. filosofų karta plėtojo sutarties esmę aiškinančia valios doktriną. I. Kant, kaip vieno iš šio laikotarpio filosofo, nuomone, esminis sutarties elementas yra suderinta jos šalių valia. Daiktų perdavimas iš vieno asmens valdymo kitam asmeniui yra galimas tik esant suderintai abiejų šalių valiai. Pažadas pats savaime neįpareigoja, o jis tampa privalomu tik tada, kai suderinama abiejų šalių valia. I. Kant teigė, kad kiekviena sutartis susideda iš keturių valinių aktų: pirmuoju valios aktu laikė ofertą, o po jos turi eiti kitos šalies valios aktas – akceptas. Kiti du privalomi valios aktai buvo turto perdavimas ir priėmimas.³¹ Kaip daugelis to laikotarpio filosofų, taip ir teisininkai šalių valią laikė pagrindiniu sutarties elementu. Pavyzdžiui, prancūzų teisininkai aiškino, kad suderinta dviejų ar daugiau asmenų valia reiškia susitarimą (*convention*), sukuriantį prievolę³², o Vokietijoje romėnų teisės studijas kultivavę pandektistai³³, remdamiesi Justiniano teisės šaltiniais, išvystė valios ir jos išraiškos teorijas, teigusias, jog sandorio sudarymui ir jo galiojimui reikšmės turi ne tik tai, ką šalis išreiškė išoriškai, tačiau ir vidinė valia, nukreipta į teisinių pasekmių atsiradimą³⁴.

Kiek kitaip sutarties privalomumo doktrinos ir būtini sutarties elementai vystėsi bendrosios teisės sistemoje. Ši teisės sistema neapsiribojo kontinentinės teisės sistemoje esančiomis doktrinomis. XVIII a. susiformavo priešpriešinio patenkinimo (*consideration*)³⁵ doktrina. Šios doktrinos esmė yra ta, kad sutarties sudarymo metu privaloma ką nors duoti ar susilaikyti nuo veiksmų, mainais į pažadą. Nedavus priešpriešinio patenkinimo (*consideration*), buvo laikoma, kad sutartis nesudaryta. Svarbu yra tai, kad nebuvo reikalaujama, jog pažadėjusi šalis gautų ką nors adekvataus už savo pažadą.

Tenka konstatuoti, kad viena ir universali doktrina negali būti suformuluota, nes sutartis yra nuolat besikeičiantis dalykas, kuris visą laiką bando prisitaikyti prie besikeičiančios teisinės ar socialinės aplinkos. Taip pat negalima vieną doktriną pripažinti kaip ypač svarbia, o kitą pripažinti esant nereikšminga. V. Mikėlėno teigimu, „kiekviena sutarties esmės aiškinimo teorija turi teisę gyvuoti, savitai praturtindama mokymą apie sutartį. Sutarties esmė gali būti suprasta tik nagrinėjama kompleksiskai, taigi, pažįstant visą doktrinų įvairovę.“³⁶

³⁰ Mikėlėnas, V., *supra* note 3, p. 26.

³¹ *Ibid.*, p. 29.

³² *Ibid.*

³³ Pandektistai – XIX a. Vokietijos universitetų teisės mokslininkai, kurie studijavo ir dėstė Romėnų teisės discipliną – *Konstruktionsjurisprudenz* (konceptualioji jurisprudencija).

³⁴ Jonaitis, M., *supra* note 4, p. 153.

³⁵ Terminas *consideration* teisinėje literatūroje yra verčiamas skirtingai – „abstrakti nauda“ ar „priešpriešinis patenkinimas“. Tačiau šios dvi sąvokos iš esmės reiškia tą patį – šalių gaunama nauda, kuri neprivalo būti adekvati ir proporcinga. Todėl šiame darbe naudojamos skirtingi *consideration* vertimai turėtų būti suprantami vienodai.

³⁶ Mikėlėnas, V. *op. cit.*, p. 47.

3. PRIVALOMŲ SUTARTIES ELEMENTŲ INSTITUO REGLAMENTAVIMAS LIETUVOS TEISĖJE

3.1. Privalomi sutarties elementai iki dabartinio Lietuvos civilinio kodekso įsigaliojimo

1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Aukščiausiajai Tarybai priėmus aktą „Dėl Lietuvos Nepriklausomos Valstybės atstatymo“ ir atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, buvo svarbu kuo greičiau atsikratyti sovietinės teisės normų ir sukurti savo teisinę sistemą, paremtą demokratijos principais. Tačiau įvykdyti teisinę reformą per labai trumpą laiką buvo sunkiai įmanoma. Dėl šios priežasties, Lietuvos Respublikoje nebuvo panaikinti visi iki nepriklausomybės galioję sovietiniai teisės aktai, bet palikti galioti tie teisės aktai, kurie buvo ypač svarbūs užtikrinti teisinį stabilumą visuomenėje.

Siekiant užpildyti naujo teisinio reguliavimo poreikių trūkumą ir bent minimaliai sureguliuoti civilinius teisinius santykius, pirmaisiais nepriklausomybės metais buvo paliktas galioti 1964 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas³⁷ (toliau tekste – LTSR CK). Šiame kodekse nebuvo specialaus skirsnio bendraisiais sutarčių teisės klausimais ir, tuo labiau, nedetalizavo privalomų sutarties elementų. Tačiau iš tuo metu galiojusių normų, galima išskirti tam tikrus sutarties požymius ir jos elementus. LTSR CK 168 straipsnis nustatė, kad sutartis laikoma sudaryta, kada šalys, atitinkamais atvejais – reikalaujama forma, tarpusavyje susitarė dėl visų esminių jos punktų; esminiai yra tie sutarties punktai, kurie tokiais laikomi pagal įstatymą arba yra būtini tos rūšies sutartims, taip pat visi tie punktai, dėl kurių, vienos iš šalių pareiškimu, turi būti susitarta. LTSR CK 169 straipsnis reglamentavo sutarties formą - jeigu pagal įstatymą ar šalių susitarimą sutartis turi būti sudaryta tam tikra forma, ji laikoma sudaryta nuo to momento, kada ji išreiškta šia forma; jeigu pagal įstatymą ar šalių susitarimą sutartis turi būti sudaryta paprasta rašytine forma, ji gali būti sudaroma, tiek surašant vieną šalių pasirašytą dokumentą, tiek ir apsikeičiant raštais, telegramomis, telefonogramomis ir pan., pasirašytais tos šalies, kuri juos siunčia; sutartis gali būti sudaroma priimant vykdyti užsakymą. Iki 1994 m. birželio 10 d. galiojo norma, kuri nustatė, kad sutartis taip pat gali būti sudaroma tarp socialistinių organizacijų įstatymo numatytais atvejais – priimant vykdyti užsakymą arba paskyrą.

Kaip matyti, LTSR CK buvo persmelktas formalizmo, o pačiam sutarties institutui skirta pakankamai mažai dėmesio. Sutarčių teisės institutai formuluojami pakankamai chaotiškai ir blanketiškai. Nepaisant to, jog aiški sutarties samprata nebuvo įtvirtinta, doktrinoje sutartis buvo apibrėžiama kaip dviejų ar daugiau asmenų susitarimas dėl civilinių santykių sukūrimo,

³⁷ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas. *Vyriausybės žinios*, 1964, Nr. 19-138.

pakeitimo ar panaikinimo, pagrindinių sutarties požymiu įvardijant šalių susitarimą³⁸. Tačiau šalių susitarimas turi specifinių požymių, nes susitarime turi atsispindėti esminiai sutarties punktai, kurie yra privalomi pagal įstatymą. Dėl šios priežasties, sutarties šalys, norėdamos sudaryti sutartį, privalo aiškiai ir tiksliai žinoti esminius sudaromos sutarties punktus, nes priešingu atveju būtų laikoma jog sutartis yra nesudaryta. Be to, LTSR CK 48 straipsnyje buvo numatytas specialus sandorių negaliojimo pagrindas – priešingas valstybės ir visuomenės interesams tikslas. Tai iš esmės atitinka prancūziškosios *cause* ir *objet* doktrinos elementą, reikalaujantį, kad sutartis turėtų tikslą³⁹.

Atsižvelgiant į tai, kad tarybinei teisei būdingas griežtas formalizmas, kitu svarbiu sutarties elementu laikyta sutarties forma. Nors LTSR CK 41 straipsnis nustato, kad sandoriai gali būti sudaryti žodžiu, raštu (paprasčia ar notarine forma) arba konkludentiniais veiksmais, tačiau tik LTSR CK 43 straipsnis detalizuoja atvejus, kai sutartis privalo būti sudaryta raštu: 1) įmonių, įstaigų ir organizacijų tarpusavio sandoriai ir jų sandoriai su fiziniiais asmenimis, išskyrus sandorius, kurie įvykdomi tuo pačiu metu, kai jie sudaromi, jeigu Lietuvos Respublikos įstatymai nenumato ko kita, ir atskiras sandorių rūšis, kurioms ką kita numato Lietuvos Respublikos įstatymai; 2) fizinių asmenų tarpusavio sandoriai, kai sandorio suma jo sudarymo metu yra didesnė kaip penki šimtai litų, išskyrus sandorius, kurie įvykdomi tuo pačiu metu, kai jie sudaromi, jeigu ko kita nenumato Lietuvos Respublikos įstatymai, ir kitus sandorius, nurodytus Lietuvos Respublikos įstatymuose; 3) kiti sandoriai, kuriems sudaryti įstatymai reikalauja rašytinės formos. Šiame straipsnyje yra pateiktas ganėtinai glaustas sutarčių sąrašas, kurioms paprasčia rašytinė forma yra privaloma, nes atskiri specialūs įstatymai nustato daugelį kitų atvejų, kai sutartį reikalaujam sudaryti paprasčia rašytinė forma⁴⁰. Tačiau toks reguliavimas turėjo kelti keblumų ir nepatogumų, nes sudarant vieną ar kitą sutartį, reikėjo remtis ne tik LTSR CK, bet ir įstatymu, kuris reguliavo atitinkamus civilinius santykius. Visa tai kėlė riziką, kadangi sutartis, sudaryta nesilaikant įstatymuose įsakmiai nustatytų reikalavimų, buvo negaliojanti (LTSR CK 58 str. 1 d.). Kita akivaizdi įstatymo spraga buvo ta, kad LTSR CK nepateikė jokio notarinių sutarčių sąrašo ir nustatė, kad notarinė sutarties forma privaloma tik įstatymo nustatytais atvejais (LTSR CK 44 str.) Sutartys, kurioms privaloma notarinė forma, buvo reglamentuojamos skirtinguose LTSR CK straipsniuose arba atskiruose įstatymuose, o tai sutarties šalims turėjo kelti aukščiau nurodytas problemas. Be kita ko, privaloma notarinė

---

³⁸ Ambrasienė, D., et al. *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva europiniame kontekste*. Vilnius: Justitia, 2013, p. 44.

³⁹ Nicholas, B., *The French Law of Contract*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2005, p. 117.

⁴⁰ Pavyzdžiui 1992 m. rugsėjo 16 d. Advokatūros įstatymo 33 straipsnis reikalauja, kad advokatas ir klientas teisinės pagalbos sutartį sudarytų raštu, 1996 m. balandžio 2 d. Komercinio arbitražo įstatymo 9 straipsnis nustato, kad arbitražinis susitarimas turi būti sudarytas raštu, 1993 m. Žemės nuomos įstatymo 3 straipsnis reikalauja žemės nuomos sutartis sudaryti raštu.

sutarties forma buvo įtvirtinta ir Vyriausybės nutarimuose⁴¹, bet šie nutarimai turėjo būti pripažinti negaliojančiais Lietuvos Respublikos Konstitucijos 106 straipsnyje nustatyta tvarka, nes jie prieštaravo aukštesnios galios teisės aktui – įstatymui.

Visgi, atsižvelgiant į nepriklausomybės įtvirtinimo tikslus ir pasirinktą laisvos rinkos ekonomikos plėtros modelį, buvo visiškai aišku, kad sovietinių civilinių įstatymų pritaikymas naujai formuojamiems turtiniams santykiams galėjo būti labai ribotas ir trumpalaikis⁴². Poreikis Lietuvoje turėti kodifikuotą ir susistemintą teisės aktą buvo akivaizdus. Iki dabartinio Lietuvos CK buvo priimta 40 LTSR CK pakeitimų, tačiau šie pakeitimai galėjo tik minimaliai ir laikinai užpildyti teisinės spragas. Pasikeitus ekonominio, socialinio (visuomenės) ir politinio gyvenimo sąlygoms, buvo būtina sukurti šiuolaikišką teisinę aplinką. Todėl netrukus po nepriklausomybės atkūrimo, buvo sudaryta ekspertų grupė naujam civiliniam kodeksui rengti. Ši grupė ne tik rengė naujojo civilinio kodekso projektą, bet ir daug kuo prisidėjo prie paliktų galioti sovietinių įstatymų inventorizavimo ir modernizavimo⁴³.

Įdomu yra tai, kad Lietuvos CK projektas turėjo pakankamai ryškių skirtumų lyginant su dabar galiojančiu Lietuvos CK. V. Mikelėnas savo lyginamojoje studijoje „Sutarčių teise“ skyrė daug dėmesio Lietuvos CK projekto nagrinėjimui ir aiškinimui. Viename iš tyrimo dalių nurodyta, kad Lietuvos CK projekto 552 straipsnyje įtvirtinta nuostata, jog būtini sutarties elementai yra veiksmų šalių susitarimas, sutarties pagrindas, sutarties pagrindas, sutarties dalykas ir įstatymo reikalaujama forma. Kaip matyti, Lietuvos sutarčių teisė bandė perimti romanų sutarčių teisei būdingus elementus: sutarties pagrindą ir dalyką.⁴⁴ Lietuvos CK projekto 568 straipsnis nustatė, kad sutarties pagrindu yra laikomos priežastys, kurios skatina šalis sudaryti sutartį. Nereikalaujama, kad sutarties pagrindas būtų aiškiai išreikštas, - jis gali būti numanomas, tačiau neturi prieštarauti įstatymui ar gerai moralei. Lietuvos CK projekto 569 straipsnis sutarties dalyku pripažįsta tai, ką kiekviena šalis įsipareigoja duoti, padaryti ar ko nedaryti. Sutarties dalykas taip pat gali būti naudojimas daiktu, daikto valdymas ar disponavimas juo, subjekcinė teisė ar teisės. Sutarties dalykas turi būti apibrėžtas ir turi būti įvykdomas.⁴⁵ Autorius pastebi, kad priimtas Lietuvos CK nuo savo projekto pakito ganėtinai ženkliai, nes buvo atsisakyta kai kurių sutarties elementų – sutarties dalyko ir pagrindo.

2000 m. liepos 18 d. buvo užbaigti Lietuvos civilinės teisės kodifikavimo darbai, kurie truko daugiau nei 5 metus. Šis kodeksas atnaujino civilinių teisinių santykių reglamentavimą ir

⁴¹ Pavyzdžiui 1993 m. kovo 23 d. Vyriausybės nutarimo Nr. 280 Gyvenamojo namo statybos bendrijos ir Gyvenamojo namo eksploatavimo bendrijos pavyzdinių įstatų 20 p. įtvirtinta, kad pajus arba gyvenamosios patalpos gali būti padalinta notariškai patvirtinta sutartimi.

⁴² Regnum est: 1990 m. kovo 11-osios Nepriklausomybės Aktui 20 : Liber Amicorum Vytautui Landsbergiui: [mokslo straipsnių rinkinys], Vilnius : Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 577.

⁴³ E. Baranauskas ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 29

⁴⁴ Mikelėnas, V., *supra* note 3, p. 119.

⁴⁵ *Ibid.*

leido priartėti prie kitose kontinentinėse teisės sistemos šalyse vyravusios praktikos. Lietuvos CK įsigaliojo 2011 m. liepos 1 dieną. Privalomi sutarties elementai reglamentuojama sutarčių teisės bendrųjų nuostatų 6.159 straipsnyje, kuriame įtvirtinta, kad sutarties elementai, kurių pakanka sutarties galiojimui, yra veiksmų šalių susitarimas, o įstatymų nustatytais atvejais – ir sutarties forma.

3.2. Veiksmų šalių susitarimas kaip privalomas sutarties elementas

Iš Lietuvos CK 6.154 pateiktos sutarties apibrėžties ir Lietuvos CK 6.159 įtvirtintos nuostatos, darytina išvada, kad esminis sutarties požymis ir svarbiausias sutarties galiojimo elementas yra šalių susitarimas (*consensus ad idem*). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau tekste – LAT arba kasacinis teismas) vienoje iš savo bylų yra pažymėjęs, kad „remiantis konsensualizmo principu, sutarčiai sudaryti pakanka šalių valios sukurti tarpusavio santykius, todėl paprastai laikoma, kad suderinta šalių valios išraiška yra pakankamas pagrindas sutartiniams santykiams atsirasti, ir nesuteikiama lemiamos reikšmės valios išraiškos formai.“⁴⁶ Šioje byloje kasacinis teismas, atskleisdamas konsensualizmo principo esmę ir jo taikymą, pabrėžė, kad sutartinių santykių teisiniui reguliavimui būdingas minimalus šalių valios varžymas, todėl šalys gali laisvai nusistatyti tarpusavio teises bei pareigas, jos taip pat yra laisvos pasirinkdamos formą, kuria išreiškia savo susitarimo turinį. Lietuvos teisėje jokių kitų papildomų sąlygų sutarties sudarymui nėra įtvirtinta, išskyrus formos reikalavimus (pvz. Lietuvos CK 1.73 str., 1.74 str., 6.443 str. ir kt.) ir – realinių sutarčių atveju – daikto perdavimo (CK 6.181 str. 4, 5 d.).

Iš Lietuvos CK 6.159 str. pateiktos sąvokos galima išskirti vieną netiesioginį privalomą sutarties elementą, kuris yra tiesiogiai susijęs su šalių susitarimu. Pastarojoje nuostatoje įtvirtinta, kad susitarimas turi būti pasiektas tik veiksmų šalių, t.y. visos susitarimo šalys privalo turėti civilinį veiksnumą. Tiek fizinių asmenų, tiek juridinių asmenų civilinis veiksnumas apibrėžiamas kaip galėjimas savo veiksmais įgyti ir įgyvendinti tokias teises bei savo veiksmais susikurti pareigas ir jas vykdyti⁴⁷. Fizinių asmenų veiksnumas atsiranda visiškai, kai asmuo sulaukia pilnametystės (Lietuvos CK 2.5 str.), o tam tikrais atvejais – ir nesulaukus pilnametystės (pvz. Lietuvos CK 2.5. str. 2 d., 2.7 str. 3 d., 2.8 str. 2.9 str). Skirtingai nei fizinių asmenų, juridinių asmenų veiksnumas atsiranda tuo pačiu metu kaip ir teisnumas, t.y. nuo juridinio asmens įregistravimo ar nuo juridinio asmens įsteigimo (kai Lietuvos CK nenumato juridinio asmens

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje S. A. v. UAB „Lit-Invest“, Nr. 3K-3-103/2013.

⁴⁷ Bakanas, A., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p.95.

registracijos). Todėl susitarimas, kuris stokoja vieno iš elementų - vienos iš šalies civilinio veiksnio, gali būti pripažintas negaliojančiu Lietuvos CK numatyta tvarka.

Lietuvos CK 6.159 str. įtvirtinta nuostata labai artima Lietuvos CK rengimo metu galiojusiam 1994 m. UNIDROIT principų redakcijos 3.2 straipsniui (2010 m. redakcijos 3.1.2 straipsniui), numatančiam, kad sutartis laikoma sudaryta, pakeista, nutraukta šalių susitarimu be jokių papildomų reikalavimų.⁴⁸ Lietuvos CK komentare taip pat pažymėta, kad Lietuvos CK šeštosios knygos II dalis (kurioje *inter alia* įtvirtinta ir sutarties samprata bei elementai) parengta pagal 1994 m. paskelbtus UNIDROIT principus ir Europos sutarčių teisės principus⁴⁹. Kaip jau minėta anksčiau, Lietuvos sutarčių teisei sutarties pagrindo (*cause*) ir priešpriešinio patenkinimo (*consideration*) doktrinos nedarė didelės įtakos, todėl natūralu, kad Lietuvos CK 6.159 str. visiškai atitinka UNIDROIT Principų 3.2 str., pagal kurį sutarties galiojimui pakanka veiksmių šalių susitarimo.

Šalių susitarimas gali būti traktuojamas kaip šalių konsensusas arba valios sutapimas. LAT vienoje iš savo nutarčių yra pažymėjęs, kad „galioja bendra taisyklė, jog šalių susitarimas pasiekiamas šalims apsiikeičiant oferta ir akceptu. Tačiau tai nėra vienintelė sutarties sudarymą patvirtinanti procedūra, nes Lietuvos CK 6.162 str. 1 d. numatyta galimybė šalių susitarimą pasiekti ir kitokiais veiksmais. Ši aplinkybė ypač reikšminga tais atvejais, kai šalys dėl sutarties sudarymo derasi. Vykstant deryboms, riba tarp ofertos ir akcepto dažnai išnyksta, nes šalys ne kartą apsiikeičia savo pasiūlymais, juos operatyviai modifikuoja ir t. t. Šalių susitarimas tokiais atvejais pasiekiamas palaipsniui, žingsnis po žingsnio derantis ir ieškant konsensuso dėl atskirų sutarties sąlygų. Todėl tokiais atvejais sprendžiant klausimą, ar sutartis buvo sudaryta, klasikinė ofertos–akcepto taisyklė nėra pakankama, nes sunku atriboti, kur buvo oferta, o kur – akceptas.“⁵⁰ Šia bylą nagrinėję teismai pagrįstai konstatavo, kad, atsižvelgiant į šalių elgesį derybų metu bei į byloje esančią medžiagą, statybos darbų kainą šalys laikė esmine būsimos sutarties sąlyga. Būtent dėl sutarties kainos ir vyko šalių derybos, nes dėl kitų sąlygų, kaip nurodyta derybų protokole, rangovas jokių pastabų ir klausimų neturėjo. Teisėjų kolegija nurodė, kad derybų procese sunku nustatyti ribą tarp ofertos ir akcepto. Tokiais atvejais būtina vadovautis ir kitomis taisyklėmis, reglamentuojančiomis sutarties sudarymą. Pagal CK 6.162 straipsnio 2 dalį, sutartis galioja, jeigu šalys sutaria dėl visų esminių sutarties sąlygų. Taigi, vertinant, ar sutartis buvo sudaryta, ar ne, esminę reikšmę turi šalių susitarimo pasiekimas, o ne formalūs dalykai. Šioje byloje taip pat buvo konstatuota, kad derybų protokolai

⁴⁸ Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 38, p. 44.

⁴⁹ Mikelėnas, V., *et al.* *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p.191.

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“, Nr. 3K-3-38/2005.

turi prioritetą ir prieš ofertą, ir prieš akceptą, juolab – prieš liudytojų parodymus. Kadangi atsakovė tiek savo ofertose, tiek ir derybų protokole buvo patvirtinusi, kad ji yra susipažinusi su visais konkurso dokumentais ir jie visi jai yra aiškūs, darytina išvada, jog atsakovė suprato, kokią reikšmę turi derybų protokolas. Nesant jokių atsakovės pastabų dėl derybų protokolų, kasacinis teismas padarė išvadą, kad juose fiksuota teisinga informacija. Esant tokiai situacijai, bylą nagrinėję teismai pirmiausia turėjo analizuoti derybų protokolus ir juose ieškoti atsakymo, ar šalys susitarė dėl visų esminių sutarties sąlygų. Antra vertus, Lietuvos CK 6.159 straipsnio prasme sutarties galiojimui pakanka šalių susitarimo. Susitarimo forma turi reikšmės tik įsakmiai šalių susitarime ar įstatyme numatytais atvejais. LAT pažymėjo, kad nei įstatymas, nei šalių susitarimas šiuo atveju nereikalavo, kad šalys savo suderintą susitarimą dėl kainos įformintų specialia forma. Esant tokioms aplinkybėms, bylą nagrinėję teismai privalėjo vertinti, ar rangovo elgesys nebuvo pakankamas pagrindas užsakovui manyti, kad sutartis yra sudaryta.⁵¹

Kasacinio teismo praktikoje taip pat formuluojama pozicija dėl sutarties kaip valinio susitarimo: „teisiškai negalimas sutarties sudarymo fakto pripažinimas, kartu konstatuojant, kad apie sutarties sudarymą žinojo tik viena iš jos šalių. Bylą nagrinėjęs teismas pripažino sutarties sudarymo faktą, byloje nekonstatavęs būtino sutarties elemento – šalių susitarimo, kaip tokio t.y. aiškaus abiejų šalių valios prisiimti tarpusavyje suderintus sutartinius įsipareigojimus išreiškimo kitai šaliai. Susitarimas gali būti pasiekiamas tik sąmoningais, valingais veiksmais derinant abiejų šalių pozicijas ir gali būti laikomas pasiektu tik tada, kai abi šalys įsitikinę, jog kita šalis suvokė ir įsipareigojo jo laikytis. Jei viena šalis nežino kitos šalies pozicijos dėl jos pasiūlytų sąlygų priimtimumo, konstatuoti susitarimą kaip aiškiai išreikštą šalių valios suderinimą nėra pagrindo.“⁵²

Kasacinio teismo formuojama valios teorija yra aktuali, nes tik ja galima pagrįsti sutarties pripažinimo negaliojančia būtinumą esant šalies valios, kaip esminio sutarties elemento, trūkumų. Pripažįstama dviejų asmenų suderintos valios išraiška, sutartis galiu tik jeigu sutarties šalys išreiškė tikrąją savo valią. Kai šalies valia pažeidžiama (pvz., šalis apgaunama, verčiama sudaryti sutartį) arba ji savo tikrosios valios apskritai negali išreikšti (pvz., yra neveiksni), sutartis negalioja, nes nesuderinta šalių valia.⁵³ Šalių valios elementas reikšmingas ir kita prasme. Kadangi žmogus sutartį sudaro laisva valia, tai analogiškai – laisva valia – jis gali ir atsisakyti sudaryti sutartį. Dėl šios priežasties valios teorijoje glūdi ir sutarties laisvės principo ištakos.⁵⁴

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, Nr. 3K-3-38/2005.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje *„Tradicija“ v. „LNTV“ ir V. P.*, Nr. 3K-3-353/2011.

⁵³ Mikelėnas, V., *supra* note 3, p. 21.

⁵⁴ *Ibid.*

Lietuvos teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai šalių susitarimas įgauna papildomų reikalavimų ar apribojimų ir netiesiogiai pasisakoma, kad šalys, siekdamos pasiekti susitarimą, turi turėti atitinkamą pagrindą tokiam susitarimui pasiekti. Kasacinis teismas, spręsdamas klausimą dėl valstybinės žemės pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo, viename iš savo sprendimų⁵⁵ yra nurodęs, kad šalių galimybės tartis dėl kainos yra apribotos imperatyviosiomis teisės normomis: Žemės įstatyme nurodyta, kad valstybinę žemę, išskyrus išvardytus žemės sklypus, parduoda ar kitaip privačion nuosavybėn perleidžia apskričių viršininkai Lietuvos CK, kitų įstatymų ir Vyriausybės nustatyta tvarka, valstybinio žemės sklypo pardavimo be aukciono tvarką nustato Vyriausybė. Pagal Žemės reformos įstatymą ne žemės ūkio paskirčiai žemė miestuose ir kaimo vietovėse parduodama Vyriausybės nustatyta tvarka, taip pat nurodyta, kad parduodamos valstybinės žemės įvertinimo bei mokėjimo už perkamą žemę tvarką nustato Vyriausybė. Iš šių įstatymų nuostatų išplaukia išvada, kad valstybinės žemės sklypo, įsiterpusio tarp privačių žemės sklypų ir parduodamo ne aukciono tvarka, pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo pagrindas yra apskrities viršininko sprendimas (įsakymas), kuris turi būti priimtas laikantis imperatyviųjų teisės normų nustatytos tvarkos. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. birželio 2 d. nutarimo Nr. 692 „Dėl naujų kitos paskirties valstybinės žemės sklypų pardavimo ir nuomos“ 2.15 punkte nurodyta, kad suformuotų įsiterpusių valstybinės žemės sklypų pardavimo kaina turi būti nustatoma pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. vasario 24 d. nutarimą Nr. 205; apskrities viršininko sprendimu tokie sklypai gali būti parduodami ne aukciono būdu besiribojančių privačios žemės sklypų savininkams, jeigu jie sutinka su žemės sklypų pardavimo kaina. Analogiška sprendimo eiga ir logika LAT rėmėsi ir kitoje panašioje byloje⁵⁶ dėl valstybinės žemės pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo.

Analizuojant šias bylas, galima pastebėti, kad LAT formuojamoje teismų praktikoje laikomasi nuoseklios pozicijos, jog viena iš būtinųjų pagal Lietuvos CK 6.397 str. 1 d. žemės sklypo pirkimo-pardavimo sutarties sąlygų – kaina – valstybinės žemės pardavimo atveju nėra šalių derybų objektas, o nustatoma vadovaujantis teisės aktų reikalavimais, kurių šalys negali pakeisti. Abiejų bylų atveju buvo nustatyta, kad nors pagal Lietuvos CK 6.159 str. sutarties elementai, kurių pakanka, kad sutartis galiotų, yra veiksniai šalių susitarimas, o įstatymų nustatytais atvejais – ir sutarties forma, šiuo atveju šalių galimybės tartis dėl kainos yra apribotos pirmiau nurodytų imperatyviųjų teisės normų. Susitarimo elementas yra tik toks, kad pirkėjas turi teisę sutikti arba nesutikti su pagal teisės aktų reikalavimus nustatyta valstybinės žemės sklypo pardavimo kaina; kol ši kaina nenustatyta (nepriimtas apskrities viršininko įsakymas

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje *A. T., B. T. ir P. T. v. Kauno apskrities viršininko administracija*, Nr. 3K-3-283/2008.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *M. B. v. Vilniaus apskrities viršininko administracija*, Nr. 3K-3-555/2008.

parduoti žemės sklypą nustatyta kaina), nėra pagrindo pripažinti pirkimo–pardavimo sutarties sudarymo, nes dėl pagrindinių sutarties sąlygų nesusitarta.⁵⁷

Dėl minėtų priežasčių, vienoje iš nutarčių kasacinis teismas pripažino, kad „1999 m. birželio 2 d. nutarimas Nr. 692 yra norminis teisės aktas, kuriuo reglamentuojami valstybinės žemės sklypų pardavimo sąlygos ir tvarka, t. y. nustatytos teisinės prielaidos, kurioms esant gali būti parduodami valstybinės žemės sklypai, bei imperatyvūs reikalavimai, kurių privalo laikytis žemės sklypų pirkimo–pardavimo santykių šalys, sudarydamos pirkimo–pardavimo sutartis. Pripažinti norminį teisės aktą pasiūlymu sudaryti sutartį nėra jokio teisinio pagrindo, nes jame nustatytos bendro pobūdžio privalomos elgesio taisyklės, o ne išreikšta sutarties subjekto valia dėl sutarties sudarymo tam tikromis sąlygomis“.⁵⁸ Kitoje nutartyje kasacinis teismas priėjo prie išvados, kad žemės pirkimo–pardavimo sutartis nebuvo sudaryta nei pinigų sumokėjimo metu (nes nebuvo būtinos sąlygos sutarčiai sudaryti – apskrities viršininko įsakymo (ofertos)), nei kada buvo priimtas apskrities viršininko įsakymas, nes ieškovė nesutiko su šiame įsakyme nustatyta kaina, t. y. nebuvo suderinta sutarties šalių bendra valia⁵⁹.

Šalių susitarimas, kaip būtinas sutarties elementas, ikisutartiniuose santykiuose turi savo ypatybių. Byloje dėl susitarimo pripažino preliminariąją žemės sklypo pirkimo–pardavimo sutartimi, LAT pažymėjo šius būtinus preliminariosios sutarties elementus: suderinta šalių valia pasiektas susitarimas sukurti teisinius santykius, t. y. įsipareigojimas ateityje sudaryti pagrindinę sutartį; pagrindinės sutarties esminių sąlygų aptarimas; susitarimo išreiškimas rašytine forma (Lietuvos CK 6.159 str., 6.165 str. 1, 2 d., 1.73 str. 1 d. 7 p.). Nustatant, gali būti šalių susitarimas kvalifikuotinas kaip pagrindinė sutartis ar ne, esminę reikšmę turi šalių atlikti veiksmai, šių veiksmų tikslai, sutarties objekto formavimo specifika.⁶⁰ Kasacinis teismas šioje nutartyje, be šalių susitarimo ir sutarties formos, išskiria dar vieną privalomą preliminariosios sutarties elementą, t.y. pagrindinės sutarties esminių sąlygų aptarimas. Ši teismo pozicija yra įdomi tuo, kad pagrindinės sutarties sąlygų aptarimą išskiria kaip savarankiška sutarties elementą, ir nepriskiria jo kaip šalių susitarimo sudėtinio elemento. Tokio sutarties elemento išskyrimas yra iš esmės nulemtas Lietuvos CK 6.165 str. 1 d. įtvirtintos preliminariosios sutarties sąvokos - preliminariąją sutartimi laikomas šalių susitarimas, pagal kurį jame aptartomis sąlygomis šalys

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *M. B. v. Vilniaus apskrities viršininko administracija*, Nr. 3K-3-555/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje *A. T., B. T. ir P. T. v. Kauno apskrities viršininko administracija*, Nr. 3K-3-283/2008.

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje *A. T., B. T. ir P. T. v. Kauno apskrities viršininko administracija*, Nr. 3K-3-283/2008.

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *M. B. v. Vilniaus apskrities viršininko administracija*, Nr. 3K-3-555/2008.

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje *J. B. M. v. V. T. (V. T.)*, Nr. 3K-3-405/2008.

įsipareigoja ateityje sudaryti kitą – pagrindinę – sutartį. Teisėjų kolegija šioje nutartyje konstatavo, kad „ginčo šalių susitarimas atitinka visus preliminariosios sutarties požymius, nes: iš jo turinio aiškiai matyti šalių sutarimas ateityje sudaryti susitarime įvardyto žemės sklypo pirkimo–pardavimo sutartį, susitarime iš anksto aptartomis sąlygomis (Lietuvos CK 6.165 str. 1 d.); susitarimas sudarytas rašytine forma (Lietuvos CK 6.165 str. 2 d.); jame terminas nenustatytas, bet tokiu atveju pagrindinė sutartis turi būti sudaroma per metus nuo preliminariosios sutarties sudarymo (Lietuvos CK 6.165 str. 3 d.).“⁶¹

3.3. Sutarties forma kaip privalomas sutarties elementas

Pagal Lietuvos CK 6.159 str. sutarties elementai, kurių pakanka sutarties galiojimui, yra veiksmų šalių susitarimas, o įstatymų nustatytais atvejais – ir sutarties forma. Kaip matyti, sutarties forma yra specialusis sutarties elementas, kuris yra privalomas tik išimtiniais atvejais. Ši Lietuvos CK nuostata yra ganėtinai šiuolaikiška ir moderni, nes ji savyje atkartoja tarptautinių dokumentų nuostatas dėl privalomų sutarties elementų. Pavyzdžiui, Bendrosios pagrindų sistemos projekte (*Draft Common Frame of Reference*, toliau tekste – DCFR) yra numatyta, kad sandoriai neprivalo būti sudaryti, patvirtinti ar įrodinėjami rašytine forma, jiems taip pat netaikomi jokie kiti formos reikalavimai⁶², UNIDROIT principuose neįtvirtinta reikalavimų, kad sutartis, pareiškimas arba bet koks kitas veiksmas būtų išreikštas ar patvirtintas konkrečia forma⁶³. Beveik analogišką nuostatą galima rasti ir PECL 2:101 str. 1 d., kurioje įtvirtinta taisyklė, pagal kurią nereikalaujama, kad sutartis būtų sudaryta arba patvirtinta raštu, arba atitiktų bet kokius kitus formos reikalavimus⁶⁴ (detalesnė šių tarptautinių dokumentų analizė bus nagrinėjama šio darbo 6 skyriuje). Visgi, šiose dokumentuose įtvirtintas dar liberalesnis sutarties formų reguliavimą, nei nustatyta Lietuvos CK, nes šiuolaikinėje teisėje formos reikalavimai pripažįstami išimtimi iš sutarties formos laisvės principo⁶⁵. Nors kiti teisės mokslininkai pastebi, kad net ir šiuolaikinėje dinamiškoje ir išplėtoje civilinėje apyvartoje formos reikalavimų nėra atsisakoma ir netgi pastebimas tam tikras formalizmo renesansas⁶⁶.

Pagal Lietuvos teisę, sutarties formai yra taikomos Lietuvos CK taisyklės, reglamentuojančios sandorių formą (Lietuvos CK 1.71 str. – 1.77 str., 6.192 str. 1 d.). Lietuvos

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje *J. B. M. v. V. T. (V. T.)*, Nr. 3K-3-405/2008.

⁶² DCFR II – 1:106: Form

(1) A contract or other juridical act need not be concluded, made or evidenced in writing nor is it subject to any other requirement as to form.

⁶³ UNIDROIT principles Article 1.2 – Nothing in these Principles requires a contract, statement or any other act to be made in or evidenced by a particular form

⁶⁴ PECL Article 2:101 (2) – A contract need not be concluded or evidenced in writing nor is it subject to any other requirement as to form. The contract may be proved by any means, including witnesses.

⁶⁵ Zweigert, K.; Kötz, H., *supra* note 28, p. 307.

⁶⁶ Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 38, p. 144-145 (Cituota iš: Kötz, H., Flessner, A. *European Contract Law*. Vol. 1. Formation, Validity and Content of Contracts; Contracts and Third Parties. Oxford: Clarendon Press, 1997, p. 79.)

teisėje pripažįstama formų įvairovė ir kiekvienai sutarčiai formos reikalavimai yra nustatomi pagal sandorio sudėtingumą ir / ar reikšmę. Sandoriai gali būti sudaromi: 1) žodžiu; 2) raštu (paprasčia arba notarine forma); 3) konkludentiniais veiksmais (Lietuvos CK 1.71 str. 1 d.).

Lietuvos CK komentare yra nurodyta, jog „Lietuvos CK 1.72 str. 1 d. įtvirtinta taisyklė, kad visi sandoriai, kuriems įstatymai ar šalių susitarimas nenustato rašytinės formos, gali būti sudaromi žodžiu. Sandoris laikomas sudarytu žodžiu, jeigu jį sudarantis asmuo savo valią sudaryti sandorį išreiškia pasakydamas atitinkamus žodžius arba atitinkamai elgdamasis. Žodžiu sudaromi sandoriai tarp asmenų, kurie yra vienas kito akivaizdoje, taip pat galima sudaryti sandorį žodžiu išreiškiant valią telefonu. Sandorius, kurių sudarymas sutampa su jų įvykdymu, galima sudaryti žodžiu, kad ir kokia yra jų suma, jeigu įstatymas nenustato kitaip.“⁶⁷

Rašytinė forma – tai šalių pasirašytas dokumentas. Kai pagal įstatymus ar šalių susitarimą sutartis turi būti paprastos rašytinės formos, ji gali būti sudaroma tiek surašant vieną šalių pasirašomą dokumentą, tiek ir apsieičiant raštais, telegramomis, telefonogramomis, telefakso pranešimais ar kitokiais telekomunikacijų galiniais įrenginiais perduodama informacija, jeigu yra užtikrinta teksto apsauga ir galima identifikuoti jį siuntusios šalies parašą (Lietuvos CK 1.73 str. 2 d., 6.192 str. 2 d.). Tai yra tam tikras sutarties laisvės principo ribojimas, įstatymui nustatant privalomą sandorio formą⁶⁸. Lietuvos CK reglamentuoja ir atvejus, kai šalys susitaria dėl sudaromos sutarties formos. Sutartis laikoma sudaryta tik tuo atveju, kai ji yra šalių sutartos formos, nors pagal įstatymus tai sutarčių rūšiai tokia forma neprivaloma (Lietuvos CK 6.192 str. 5 d.). Šalys susitarimu taip pat gali nustatyti papildomų reikalavimų (tam tikrų asmenų parašų buvimas, dokumento antspaudavimas, specialios formos dokumento surašymas ir t.t.) ir numatyti papildomų reikalavimų nesilaikymo teisinės pasekmės – kai šalys šių reikalavimų nesilaiko, sandoris laikomas nesudarytu, jeigu šalių susitarime nenumatyta ko kita (Lietuvos CK 1.73 str. 3 d.).⁶⁹ Lietuvoje esama nuomonių, kad rašytine sandorių forma yra pranašesnė nei žodinė, nes raštu sudarytam sandoriui paprastai neturi įtakos laikas ir su atitinkame dokumente raštu išreikšta valia asmuo gali susipažinti praėjus tam tikram laikotarpiui⁷⁰.

Lietuvos teisinėje sistemoje rašytine - notarine forma turi būti sudaromi daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą perleidimo ir daiktinių teisių bei nekilnojamojo daikto sandoriai, išskyrus bankroto proceso metu sudaromus nekilnojamojo daikto perleidimo sandorius, jeigu Lietuvos CK nenumatyta kitaip; vedybų sutartys (ikivedybinė ir povedybinė); kiti sandoriai, kuriems Lietuvos CK nustato privalomą notarinę formą (Lietuvos CK 1.74 str. 1 d.). Lietuvoje

⁶⁷ Bakanas, A., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001 p. 167.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 31 d. nutartis civilinėje byloje V. M. v. L. B., Nr. 3K-7-430/2013.

⁶⁹ Ambrasienė, D., et al., *supra* note 38, p. 145.

⁷⁰ Mizaras, V., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 331.

pripažįstama, kad notarine forma patvirtintuose dokumentuose esantys faktai yra nustatyti ir neįrodinėjami, iki šie dokumentai (jų dalys) įstatymų nustatyta tvarka nėra pripažįstami negaliojančiais (Notariato įstatymas 26 str. 2 d.). Notarinio sandorio tvirtinimo momentu notaras užtikrina, kad sutarties tekstas yra nedviprasmiškas, atspindi tikrąją sutartį sudarančių šalių valią bei įspėja šalis dėl galimų teisinių pasekmių. Todėl tokie sandoriai laikomi oficialiais rašytiniais įrodymais ir turi didesnę (*prima facie*) įrodomąją galią.

Konkliudentiniais veiksmais galima sudaryti tik tokius sandorius, kuriems įstatymai nenustato konkrečios formos ir laikomas sudarytu, jeigu iš asmens elgesio matyti jo valia sudaryti sandorį (Lietuvos CK 1.71 str. 2 d.). Tokios formos įstatymas nenustato žodiniams sandoriams. Taip pat negalima sudaryti konkliudentiniais veiksmais sandorio, kuriam įstatymas nustato rašytinę notarinę formą.

Sutarčiai nustatytų formos reikalavimų nesilaikymas reiškia, jog sutartis neturi visų jai keliamų privalomų sutarties elementų kaip tai nustatyta Lietuvos CK 6.159 str. Sutarties formos nesilaikymas sukelia tam tikras teises pasekmes, kurios gali būti skirstomos į procesines ir materialines procesines pasekmes. Sutarties formos nesilaikymo procesinė pasekmė nurodyta Lietuvos CK 1.93 str. 2 d. – įstatymų reikalaujamos paprastos rašytinės formos nesilaikymas atima iš šalių teisę, kai kyla ginčas dėl sandorio sudarymo ar jo įvykdymo fakto, remtis liudytojų parodymais šį faktą įrodyti, o įstatymuose įsakmiai nurodytais atvejais sandorį daro negaliojantį. Pastaroji nuostata iš dalies suponuoja tam tikras materialines pasekmes – sutarties negaliojimą dėl formos nesilaikymo. Lietuvos CK 1.93 str. 1 d. įtvirtinta nuostata, kad įstatymų reikalaujamos formos nesilaikymas sandorį daro negaliojantį tik tuo atveju, kada toks negaliojimas įsakmiai nurodytas įstatymuose. Notarinės formos reikalavimai įtvirtinami imperatyviai ir šalys negali susitarti jų netaikyti. Dėl šios priežasties įstatymų reikalaujamos notarinės formos nesilaikymas sandorį daro negaliojantį (Lietuvos CK 1.93 str. 5 d.).

Lietuvos sutarčių teisėje įtvirtintas ganėtinai modernus požiūris į sutarties formą, nes šio būtino sutarties elemento reikalaujama tik išimtiniais atvejais - kai siekiama užtikrinti privataus ir viešojo intereso apsaugą. Tačiau tenka pripažinti, kad lyginant su kitais tarptautiniais dokumentais, Lietuvos CK dar trūksta liberalesnio požiūrio į sutarties formą, nes šiuo metu Lietuvos CK yra išlikę nemažai sutarčių rūšių, kuriems sutarties forma yra privalomas sutarties elementas.

3.4. *Cause ir consideration* kaip privalomi sutarties elementai Lietuvos teisėje

Privalomi sutarties elementai Lietuvos CK yra reglamentuojami sutarčių teisės bendrosiose nuostatose. Lietuvos CK bendrosios sutarčių teisės institute yra aiškiai atsisakoma *cause* ir *consideration* doktrinų (šios doktrinos plačiau bus nagrinėjamos kituose darbo

skyriuose), nes Lietuvos CK 6.159 str. yra nustatyta, kad sutarties elementai, kurių pakanka sutarties galiojimui, yra veiksmų šalių susitarimas, o įstatymų nustatytais atvejais – ir sutarties forma. Iš šio straipsnio analizės matyti, kad sutarčiai nėra jokių papildomų reikalavimų dėl sutarties objekto, pagrindo (*cause*) ar priešpriešinio patenkinimo (*consideration*). Tačiau S. Drazdauskas bendrosiose prievolių teisės nuostatose pastebėti išlikusių *cause* doktrinos požymių. „Lietuvos CK 6.3 str. įtvirtinama nuostata, jog prievolės dalyku gali būti bet kokie veiksmai, kurių nedraudžia įstatymai ir kurie neprieštarauja viešajai tvarkai ar gerai moralei, taip pat nustatoma, kad dalykas turi atitikti tam tikrus jam keliamus reikalavimus, nors šie reikalavimai nedetalizuojami. Šis kodekso straipsnis aiškinamas, kaip reikalaujantis, kad prievolės dalykas būtų apibrėžtas, t.y. turi būti įmanoma nustatyti, kas sudaro skolininko pareigos turinį. Taip pat prievolės dalykas turi būti teisėtas, t.y. neprieštarauti imperatyviems įstatymo reikalavimams bei nepažeisti viešosios tvarkos ir geros moralės. Šie reikalavimai prievolės dalykui yra labai panašūs į Prancūzijos teisėje sutarties objektui (pranc. *objet*) keliamus apibrėžtumo ir teisėtumo reikalavimus. Galima teigti, kad Lietuvos CK 6.3 str. nustatyti reikalavimai prievolės dalykui yra reikšmingi tik sutartinėms prievolėms, nes iš delikto atsirandančios prievolės visuomet turi apibrėžtą ir teisėtą dalyką. Todėl tarp Lietuvos CK 6.3 str. ir 6.159 str. galima išvelgti suderinamumo problemą, nes abiejų straipsnių turinys iš esmės skirtas tik sutartims. Negalima neigti, kad prievolė, kaip ir sutartis visuomet turi turėti tam tikrą dalyką, nes be jo apskritai nebūtų aišku, dėl ko šalys susitarė, ką įsipareigojo įvykdyti. Dalyko teisėtumas bei moralumas taip pat yra būtina sąlyga sutarties (prievolės) galiojimui. Tačiau kiti dalykui keliami reikalavimai neturėtų būti aiškinami kaip būtinas sutarties elementas, dėl kurio galėtų būti kvestionuojamas sutarties egzistavimas. Doktrinoje vienas iš dalykui keliamų reikalavimų, be jau minėtų, yra nurodomas kreditoriaus teisinis interesas. Šis prievolės dalyko požymis apibrėžiamas gana abstrakčiai, tačiau asocijuojasi su *cause* doktrina ir tomis teisinėmis pasekmėmis, kurios kyla nesant sutarties pagrindo. Vienas iš kreditoriaus intereso nebuvimo pavyzdžių nurodomas atvejis kai yra perkamas nuosavas daiktas. Žinoma, tokiu atveju sutarties įvykdymas, t.y. daikto perdavimas pirkėjo nuosavybėn netenka prasmės, nes daiktas ir taip jau yra pirkėjo nuosavybė, tačiau tokia situacija gali būti susijusi ir su klaida, t.y. šalių klaidingu įsitikinimu dėl to, kieno nuosavybė yra perkamas daiktas, todėl tokiu atveju turėtų būti analizuojama, kuri šalis kalta dėl suklydimo ir taikomos atitinkamos teisinės pasekmės. Todėl kreditoriaus intereso buvimas neturėtų būti laikomas privalomu sutarties dalyko elementu ir sutarčiai sudaryti turi būti pakankamas šalių susitarimas.⁷¹

---

⁷¹ Drazdauskas, S. *Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2008, p. 201-202.

Nors Lietuvos CK *expressis verbis* nėra įtvirtinta jokių papildomų reikalavimų sutarties sudarymui, Lietuvos teisės doktrinoje ir teismų praktikoje yra pasitaikę kai kurių *cause* ir *consideration* doktrinų elementų, nors to turėtų būti vengiama. Tiesa, reikia pažymėti, kad pasitaiko ir tokių atvejų, kai Lietuvos teismai terminą „sutarties pagrindas“ vartoja visai kitokia prasme, nei *cause* suprantama Prancūzijos teisėje⁷². Pavyzdžiui vienoje LAT byloje draudimo sutarties pagrindu įvardijamos sutarties sąlygos, įtvirtintos Turto savanoriškojo draudimo taisyklėse⁷³. Akivaizdu, kad minėtu atveju sutarties pagrindas suprantamas kaip savarankiškas juridinis faktas, kartu su sutartimi būtinas juridinių faktų sudėčiai, kuriai esant sukuriama civilinės teisės ir pareigos.⁷⁴

Viena iš nedaugelio bylų, kurioje kasacinis teismas pasisako dėl sutarties pagrindo *cause* prasme yra 1999 m. spalio 11 d. išnagrinėta byla dėl pareiškimo privatizuoti žemės sklypą pripažinimo negaliojančiu⁷⁵. Vertindamas susitarimo teisinę prigimtį (ar jis laikytinas sandoriu), teisėjų kolegija nurodo, kad „esminis sutarties, kaip susitarimo, požymis yra šalių ketinimas sukurti tarpusavio teises ir pareigas. Pagal šį kriterijų galima sutartį atriboti nuo kitų, teisinių padarinių nesukuriančių susitarimų. Būtinai sutarties elementai yra šalių susitarimas, sutarties pagrindas, sutarties dalykas ir įstatymo reikalaujama forma. Sutarties pagrindas yra priežastys, skatinančios sudaryti sutartį.“ Byloje nustatyta, kad šalys ginčijamą sutartį sudarė siekdamos realizuoti Žemės reformos įstatymo numatytą teisę išpirkti žemės sklypą prie daugiabučio gyvenamojo namo. Šiai teisei įgyvendinti Žemės įstatymas ir LR vyriausybės 1995 m. gegužės 17 d. nutarimas Nr. 987 numato būtiną sąlygą – gyvenamojo namo bendrasavininkų susitarimą dėl kiekvienam priklausančios žemės sklypo dalies, kurią įstatymas leidžia įsigyti bendrosios dalinės nuosavybės teise. Ginčijamo susitarimo pagrindu šalys įgijo minėtų įstatymų nustatytą subjekcinę teisę dėl žemės sklypo naudojimo ir nuosavybės teisės įgijimo. Dėl šių priežasčių kasacinis teismas pritarė pirmosios instancijos teismo išvadai, kad ginčijamas susitarimas yra sandoris, sukuriantis šalims teises ir pareigas ir turintis juridinę galią.⁷⁶ Ši 1999 m. išnagrinėta byla yra bene vienintelis atvejis LAT praktikoje, kai buvo tiesiogiai pasisakyta, kad sutarties pagrindas yra būtinas sutarties elementas⁷⁷. Tačiau pastarosios bylos sprendimo argumentai gali būti labai racionaliai paaiškinami. Bylos nagrinėjimo metu vis dar galiojo LTSR CK, o šiame kodekse nebuvo aiškiai apibrėžta, kas yra laikomi privalomais sutarties elementais. Todėl kasacinis teismas, siekdamas išspręsti byloje kilusias problemas, galimai rėmėsi tuo metu

⁷² Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 38, p. 46.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Bivakas“ v. UAB „Industrijos garantas“ Nr. 3K-3-1540/2002.

⁷⁴ Ambrasienė, D., *et al.*, *op.cit.*, p. 46.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1999 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje A. B. v. R. J., J. A., D. N., G. K., S. K., Nr. 3K-3-582/1999.

⁷⁷ Ambrasienė, D., *et al.*, *op.cit.*, p. 46.

kitose šalyse galiojusiomis sutarties elementų doktrinomis. Be kita ko, bylos nagrinėjimo metu ruošiamame Lietuvos CK projekte taip pat buvo numatyta, kad sutarties elementai yra veiksmių šalių susitarimas, sutarties pagrindas, sutarties dalykas ir įstatymo reikalaujama forma. Todėl galima manyti, kad tai galėjo turėti įtakos kasaciniam teismui pasisakant, jog būtinas sutarties elementas yra ir sutarties pagrindas.

Vėlesnėje kasacinio teismo praktikoje tai pat galima aptikti atvejų, kai pasisakoma dėl sutarties pagrindo, nors jis ir nėra įvardijamas būtinu sutarties elementu. Pavyzdžiui, byloje dėl pirkimo-pardavimo sutarties pripažinimo apsimestiniu sandoriu (teigiant, kad jis buvo sudarytas ne su tikrąja sandorio šalimi, o su jos statytiniu) kasacinis teismas konstatavo, kad „byloje ginčas kilo ne dėl sutarties pagrindo, t.y. teisinio rezultato, kurio siekė šalys, jį abi šalys pripažįsta buvus pirkimo-pardavimo teisiniais santykiais, bet dėl sutarties šalių, pirkėju sutartyje nurodyto asmens atitikties tikrajam šio teisinio santykio subjektui.“⁷⁸

Kaip jau buvo minėta anksčiau, Lietuvos CK bendrosios sutarčių teisės institute yra atsisakoma ne tik sutarties pagrindo (*cause*), bet ir priešpriešinio patenkinimo (*consideration*) doktrinos, t.y. sutarties pagrindas ir / ar priešpriešinį patenkinimas nelaikomi privalomais sutarties elementais, kurie būtini sutarties galiojimui. Tačiau Lietuvos teismų praktikoje yra buvę pavyzdžių kuomet teismai vertindami sutarties galiojimą analizavo, ar sutarties šalis gauna priešpriešinį patenkinimą⁷⁹, t.y. teismai nagrinėjo klausimą ar visgi priešpriešinį patenkinimas (*consideration*) turėtų būti vienas iš būtinų sutarties elementų. 2002 m. spalio 9 d. nutartyje LAT pripažino svetimo turto hipotekos sutartį negaliojančia iš esmės vien dėl to, kad įkeitimo sutartimi įkaito davėjos negavo jokio „priešpriešinio patenkinimo“. Teismo teigimu, „aplinkybė, teikianti pagrindą daryti išvadą, jog ieškovės esminiai suklydo sudarydamos ginčijamas įkeitimo sutartis, buvo ta, kad ieškovės sudarė specifinį sandorį - jos užtikrino trečiojo asmens prievolė įvykdymą, pačios negaudamos jokio priešpriešinio patenkinimo iš sudarytų įkeitimo sandorių.“⁸⁰ Čia reikia sutikti su S. Drazdausko teiginiais, jog „teismas suklydimu laikydamas tai, kad šalis pagal sutartį negavo jokios naudos, iš esmės sandorį pripažino negaliojančiu dėl priešpriešinio patenkinimo nebuvimo. Iš šios bylos fabulos galima spręsti, kad už įkeitimo sutarties sudarymą įkaito prašęs asmuo žadėjo atsilyginti priimdamas ieškoves į darbą, todėl abejotina, ar taikant *consideration* doktriną šiuo atveju būtų pripažinta, kad priešpriešinio patenkinimo visai nebuvo. Kita vertus, nors teismo vartota terminologija asocijuojasi su *consideration* doktrina, šis teismų praktikos pavyzdys tikrai nelaikytinas mėginimu įdiegti šią doktriną Lietuvoje ir greičiau rodo

⁷⁸ Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 38, p 47 (Cituota iš: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-228/2009).

⁷⁹ Drazdauskas, S., *supra* note 71, p. 202.

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje E. V., E. M. ir D. S. v. AB „Turto bankas“, nr. 3K-3-1155/2002.

teismo netinkamą tiek šios doktrinos suvokimą, tiek ir nepakankamą žinojimą, jog Lietuvos bendrojoje sutarčių teisėje yra sekama sutarčių teisės vienodinimo rezultatais atsisakant *consideration* ir *cause* doktrinų. Tačiau šiuo atveju svarbesnė ir akivaizdesnė kita teismo klaida, t.y. esminės nelygybės, kaip sandorio negaliojimo pagrindo, taisyklių netaikymas. Iš bylos fabulos matyti, kad ieškovės sudarydamos įkeitimo sandorius buvo ekonomiškai silpnoje padėtyje, nes buvo bedarbės, nepatyrusios ir mažai informuotos, ir žadėdamas įdarbinti ieškoves, įkeitimo prašęs asmuo akivaizdžiai šia padėtimi pasinaudojo. Atsižvelgiant į tai, kad gaunama nauda iš įkeitimo sutarties tokioje situacijoje yra šokiruojančiai neproporcingai, teismas galėjo pagrįstai svarstyti, ar ieškovių sudarytos įkeitimo sutartys galėtų būti pripažintos negaliojančiomis dėl esminės nelygybės.⁸¹

Dar vienoje byloje⁸² buvo sprendžiamas klausimas dėl sutarties, kuria turtinės teisės, susijusios su gyvenamojo namo pastogės dalimi, perleistos už 1 Lt, galiojimo. Kasacinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad ginčo sutartimi teisės įgijusi šalis perėmė teises perleidusios šalies pareigą dalyvauti išlaikant bendrąją nuosavybę. Teismo nuomone, akivaizdi disproporcija tarp šalių gaunamos naudos, kai turtinės teisės perleidžiamos už 1 Lt, galėtų būti vertinama kaip šalies suklydimą aplinkybė, tačiau sprendžiant, ar buvo suklysta dėl sandorio kainos, šios bylos kontekste turi būti įvertinta visa atsakovės gauta nauda pagal ginčijamą sutartį. Dėl šio priežasties buvo atmesti teises perleidusios šalies argumentai, ginčijantys sutartį kaip padarytą dėl suklydimo, nes jie grindžiami tik formaliai sutartyje nurodyta 1 Lt kaina neigiant visą kitą gautą pagal sutartį naudą.⁸³

Reikia pažymėti, kad Lietuvos teisėje yra įtvirtintas pakankamai liberalus ir modernus požiūris į privalomus sutarties elementus, nes sutarties galiojimui užtenka veiksmų šalių susitarimo, o tam tikrai atvejais – formos. Taip pat Lietuvos teismų praktikoje nekyla problemų aiškinant ir taikant Lietuvos CK 6.159 str. Lietuvos CK pagrįstai nėra tiesiogiai reikalaujama jokių papildomų sutarties elementų – nei *consideration*, nei *cause*, nes Lietuvos CK įtvirtintas esminės šalių nelygybės ištaisymo mechanizmas (Lietuvos CK 6.228 str.), galimybė pripažinti negaliojančiomis sutartis kai jos sudarytos suklydus (Lietuvos CK 1.90 str.) ar dėl sunkių aplinkybių (Lietuvos CK 1.91 str.), atlieka tapačias ar panašias funkcijas kaip *cause* ir *consideration*.

---

⁸¹ Drazdauskas, S., *supra* note 71, p. 202-203.

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje *B. R. v. A. J. ir A. S.*, Nr. 3K-3-266/2009.

⁸³ Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 38, p. 47-48.

4. PRIVALOMI SUTARTIES ELEMENTAI KONTINENTINĖS TEISĖS SISTEMOJE

Lietuvos teisinė sistema priklauso kontinentinės teisės tradicijai, todėl būtų racionalu ir protinga išanalizuoti ir palyginti kaip privalomi sutarties elementai yra reglamentuojami kitose, šiai teisinei sistemai priklausančiose, valstybėse (Prancūzija, Italija, Ispanija, Vokietija, Šveicarija) ir valstybių administraciniuose vienetuose (Kvebekas, Luiziana).

4.1. Privalomų sutarties elementų bendroji apžvalga

Prancūzijos teisė yra svarbiausia ir reikšmingiausia kontinentinės teisės sistemos atstovė, kuri daro bene didžiausią įtaką šiai teisės sistemai. Prancūzijos civiliniame kodekse (toliau tekste – Prancūzijos CK) yra specialus straipsnis, skirtas sutarties sudarymui. Prancūzijos CK 1108 straipsnyje įtvirtinta, kad sutarties galiojimui reikia keturių svarbiausių elementų: sutarties šalies, kuri prisiima įsipareigojimą, sutikimo, šalių sutartinio veiksnio, tam tikro objekto, sudarančio sutarties dalyką ir teisėto prievolės pagrindo⁸⁴. Sutartis, neturinti bent vieno iš šių elementų, yra negaliojanti⁸⁵.

Klasikinė Prancūzijos sutarčių teisės doktrina, kuri yra grindžiama liberalizmo principu, nuo pat savo gyvavimo pradžios šalių sutikimui skyrė ypatingą dėmesį. Sutartis buvo laikoma galinti egzistuoti tik tada, kai yra išreikšta ir suderinta laisva, suvereni ir autonominė jos šalių valia (*pranc. volonté*). Šalių sutikimas sukurti sutartinius teisinius santykius, visada turi būti priešpriešinis. Prancūzijos teisės doktrina ir teismų praktika reikalauja, kad šalies sutikimas sudaryti sutartį būtų aiškiai išreikštas. Išraiškos forma dažniausiai reikšmės neturi, bet svarbu, kad kita šalis suprastų, kad toks sutikimas yra duotas. Sutikimas sudaryti sutartį gali būti išreikštas raštu arba žodžiu.⁸⁶ Papildomai pažymėtina, kad sutikimą gali duoti ne bet kokios šalys, o tik turinčios sutartinį veiksnumą. Prancūzijos CK 1123 str. numatyta, kad bet kuris asmuo gali sudaryti sutartį, išskyrus atvejus, kai jis laikomas neveiksnium pagal įstatymą - nepilnamečiai asmenys ir asmenys, kuriems yra atimta teisė sudaryti sutartis (Prancūzijos CK 1124 str.)

Privalomu sutarties elementu Prancūzijos teisėje laikomas ir sutarties dalykas (*pranc. objet*). Sutarties dalykas įtvirtintas Prancūzijos CK 1126 str., kuriame nustatyta, kad sutarties dalyku laikomas daiktas, kurį viena sutarties šalis įsipareigoja perduoti kitai šaliai, taip pat

---

⁸⁴ Article 1108: Four requisites are essential for the validity of an agreement: the consent of the party who binds himself; His capacity to contract; A definite object which forms the subject-matter of the undertaking; A lawful *cause* in the obligation.

⁸⁵ Pažymėtina, kad šiame poskyryje nebus detaliau nagrinėjamas visose analizuojamose šalyse įtvirtintas privalomas sutarties elementas – sutarties pagrindas (*cause*). Sutarties pagrindas (*cause*) yra unikalus reiškinys, kuriam būtinas detalesnis tyrimas, todėl šiam sutarties elementui skiriamas atskiras poskyris.

⁸⁶ Mikelėnas, V., *supra* note 3 p. 107-108.

veiksmi, kuriuos šalys įsipareigoja atlikti arba, atvirkščiai, kurių įsipareigoja neatlikti. Sutarties dalykui taip pat keliami tam tikri reikalavimai. Pirma, sutarties dalykas turi egzistuoti, nors Prancūzijos CK 1130 str., numatyta išimtis, kad sutarties dalyku gali būti ir daiktai, kurie bus pagaminti ateityje. Antra, sutarties dalykas turi būti įmanomas (Prancūzijos CK 1127 str.). Trečia, sutarties dalykas turi būti apibrėžtas arba turi turėti objektyvius kriterijus, kuriais būtų galima apibrėžti sutarties dalyką. Taip pat turi būti numatyti kriterijai, kuriais remiantis būtų galima nustatyti daiktų kiekį (jei kiekis nėra apibrėžtas) (Prancūzijos CK 1129 str.). B. Nicholas pabrėžė, kad „sutarties dalykas (*objet*) privalo būti apibrėžtas (*determined*) arba galėtų būti apibrėžiamas (*determinable*)“⁸⁷. Ketvirta, sutarties dalyku gali būti tik teisėtas civilinės apyvartos objektas (Prancūzijos CK 1128 str.). Pažymėtina, kad sutartis, neturinti dalyko, yra negaliojanti.

Sutarties forma Prancūzijos CK nėra konkrečiai išskiriama kaip privalomas sutarties elementas. Rašytine forma tik tam tikrais atvejais reikalaujama sandorio galiojimui (*ad solemnitatem*). Tokiu atveju jos nesilaikymas lemia sandorio negaliojimą. Kitais atvejais forma atlieka tik sandorio įrodymo funkciją (*ad probationem*). Tačiau Prancūzijos teisė pasižymi tam tikru ypatumu – įrodinėjimo taisyklės yra griežtai apibrėžtos įstatymu, o tai leidžia teigti, kad Prancūzijoje vyrauja tam tikras įrodinėjimo formalizmas (*evindentary formalism*).⁸⁸

Privalomi sutarties elementai Italijos civiliniame kodekse (toliau tekste – Italijos CK) yra reglamentuojami 1325 straipsnyje. Šiame straipsnyje nustatyta, kad sąlygos sutarties galiojimui yra šalių susitarimas, pagrindas (*cause*), dalykas ir įstatymo nustatytais atvejais – forma⁸⁹.

Šalių susitarimas reglamentuojamas Italijos CK 1326 str., kuriame numatyta, kad sutartis laikoma sudaryta nuo to momento, kai viena iš šalių turi žinių (*ital. conoscenza*) apie kitos šalies pasiūlymą. Šalių susitarimas dažniausiai yra pasiekiamas atliekant ofertą ir akcepto veiksmus per nustatytą terminą arba per terminą, kuris yra susiklostęs sutarties šalių praktikoje.

Italijos CK numato, kad kiekviena sutartis turi turėti dalyką. Sutartis, neturinti dalyko, yra niekinė (Italijos CK 1418 str.). Sutarties dalyku gali būti daiktai, tam tikrų veiksmų atlikimas ar neatlikimas, daiktinė teisė ar teisių kompleksas, t.y. bet kas, kas naudinga ar vertinga abiem šalims, ar vienai iš jų. Sutarties dalykas, sutarties sudarymo momentu, privalo būti teisėtas, įmanomas ir apibrėžtas (Italijos CK 1346 str.). Sutarties dalykas turi būti teisiškai ir fiziškai įmanomas. Kai jis neįmanomas sutartis yra niekinė (Italijos CK 1418 str.). Fiziškai neįmanomas dalykas reiškia, kad jis objektyviai negali egzistuoti. Ar sutarties dalykas įmanomas, nustatoma taikant protingo žmogaus kriterijų. Neįmanomu laikoma tai, kas būtų neįmanoma padaryti

⁸⁷ Nicholas, B., *supra* note 39, p. 115.

⁸⁸ Beale, H., *et al. Cases, Materials and Text on Contract Law*. Second edition. Oxford; Portland (Or.): Hart Publishing, 2010, p. 233.

⁸⁹ Article 1325: Conditions – the conditions to be satisfied for there to be a contract are: (1) the agreement of the parties; (2) cause; (3) the object; (4) form, where prescribed by law, on pain of nullity.

protingam žmogui. Sutarties dalykas laikomas teisiškai neįmanomu, kai sutartis prieštarauja bendriesiems teisės principams, o sutarties dalykas, prieštaraujantis imperatyvioms teisės normoms arba pažeidžiantis viešąją tvarką ar moralę, yra neteisėtas.⁹⁰ Sutarties dalykas laikomas apibrėžtu kai sutarties sudarymo metu yra aiški jo kokybė ir kiekybė, nors sutarties šalys, sudarydamos sutartį, gali numatyti kriterijus, pagal kuriuos sutarties dalyko kiekis ir kokybė bus apibrėžta ateityje. Kai kuriais atvejais sutarties dalyką ar jo elementus gali apibrėžti įstatymas (pvz. Italijos CK 1339 str., 1419 str., 1872 str.) arba teismas (Italijos CK 1349 str.)⁹¹.

Sutarties formos reikalavimai, kaip privalomas sutarties elementas, įtvirtintas Italijos CK 1350 str. Pastarasis straipsnis nustato, kad rašytine forma turi būti sudaromos nekilnojamojo turto perleidimo sutartys, nekilnojamojo turto uzufrukto sutartys, servituto sutartys, lizingo sutartys, kurių trukmė viršija 9 metus ir kt. Privalomą sutarties formą taip pat gali nustatyti kiti įstatymai (Italijos CK 1350 str. 13 p.).

Ispanijos civilinio kodekso (toliau tekste – Ispanijos CK) 1254 str. nustatyta, kad sutartis galioja nuo to momento kai vienas ar keletas asmenų sutinka vienas kitam įsipareigoti, arba perduoti daiktą ar suteikti paslaugą⁹². Laikoma, kad sutartis nesudaryta, jei ji neturi šių pagrindinių reikalavimų: 1) sutarties šalių sutikimo (*consent*); 2) tam tikro objekto, kuris būtų sutarties dalyku; 3) prievolės pagrindo (*cause*)⁹³.

Šalių sutikimas (*consent*) pasireiškia per daikto ofertą ir akceptą ir esant pagrindui (*cause*) sudaryti sutartį (Ispanijos CK 1262 str.). Nors Ispanijos CK sutarties šalių veiksnumas nėra išskiriamas kaip atskiras sutarties elementas, tačiau iš Ispanijos CK 1263 str. analizės galima matyti, kad sutikimo (*consent*) negali duoti neemancipuoti (*unemancipated*) nepilnamečiai ir riboto veiksnumo asmenys. Atsižvelgiant į tai, šalių civilinis veiksnumas taip pat turėtų būti laikomas privalomu sutarties elementu.

Atlikus Ispanijos CK analizę, galima išskirti 3 reikalavimus, keliamus sutarties dalykui. Pirma, sutarties dalyku gali būti visi civilinėje prekyboje neuždrausti daiktai bei daiktai, kurie bus sukurti ateityje. Taip pat sutarties dalyku gali būti tik tie daiktai, kurie neprieštarauja įstatymams ir gerai moralei (Ispanijos CK 1271 str.). Antra, sutarties dalykas turi būti įmanomas. Neįmanomi daiktai ar neįmanomos paslaugos negali būti sutarties dalyku (Ispanijos 1272 str.). Trečia, sutarties dalykas turi būti apibrėžtas. Kiekio neapibrėžtumas nedaro įtakos sutarties galiojimui, jeigu kiekį galima apibrėžti ir nesudarant naujos sutarties (Ispanijos CK 1273). Pažymėtina, kad Ispanijos CK didelę įtaką padarė Prancūzijos teisė, todėl Ispanijos CK

⁹⁰ Mikelėnas, V., *supra* note 3, p. 97.

⁹¹ *Ibid.*, p. 98.

⁹² Article 1254 – *A contract exists from the time one or several persons consent to obligate themselves with respect to another, or others, to give a thing or to perform a service.*

⁹³ Article 1261 – *There is no contract unless the following requirements are met: 1. Consent of the contracting parties 2. A certain object that is the subject matter of the contract; 3. A cause of the obligation that is established.*

įtvirtintas sutarties dalyko reglamentavimas yra beveik identiškąs Prancūzijos CK įtvirtintam reguliavimui.

Kvebeko⁹⁴ civilinis kodeksas (toliau tekste – Kvebeko CK) sutarties sudarymą ir jos elementus apibrėžia taip - sutartis laikoma sudaryta, kai šalys, turinčios veiksnumą sudaryti sutartį, apsieičia sutikimais, nebent įstatymas reikalauja atitinkamos sutarties formos arba šalys susitarė sutartį išreikšti oficialia (*solemn*) forma. Sutarties esmei yra būtinas jo pagrindas (*cause*) ir dalykas (*object*).⁹⁵ Pažymėtina, kad dabartinio Kvebeko CK projekte norėta atsisakyti *cause* koncepcijos, tačiau galutiniame kodekso variante *cause* buvo paliktas⁹⁶.

Sutikimų apsieitimas suprantamas kaip asmens aiškus arba numanomas (*tacit*) sutikimas sudaryti sutartį su kita, sutartį pasiūliusia, šalimi (Kvebeko CK 1385 str.). Sutikimą gali duoti tik tokia šalis, kuri gali įpareigoti pati save (Kvebeko CK 1398 str.). Kvebeko CK analizė atskleidžia, kad pilnas civilinis veiksnumas asmeniui atsiranda sulaukus pilnametystės, t.y. 18 metų amžiaus (Kvebeko CK 153 str.). Nepilnamečiai asmenys turi tik dalinį civilinį veiksnumą ir gali sudaryti tik įstatyme nustatytus sandorius (pvz. Kvebeko CK 157 str.)

Sutarties dalykas apibrėžiamas kaip šalių sutarties sudarymo metu numatytas juridinis veiksmas, kuris atsiranda iš sutarties sukurtų teisių ir pareigų (Kvebeko CK 1412 str.). Sutartis, kurios dalykas prieštarauja įstatymams ar viešajai tvarkai, yra negaliojanti (Kvebeko CK 1413 str.).

Kaip jau minėta, Kvebeko teisėje sutarties forma privalomu sutarties elementu laikomas tik įstatymo nustatytais atvejais, pavyzdžiui, rašytinės formos privalo būti partnerystės sutartys (Kvebeko CK 2250 str.) ar arbitražiniai susitarimai (Kvebeko CK 2640 str.).

Luizianos⁹⁷ civiliniame kodekse (toliau tekste – Luizianos CK) nėra vieno straipsnio, kuriame būtų įtvirtinti visi privalomi sutarties elementai. Tačiau šio kodekso analizė atskleidžia, kad būtini sutarties elementai yra šie: 1) šalių susitarimas; 2) šalių veiksnumas 3) įstatymo numatytais atvejais – forma; 4) sutarties pagrindas (*cause*); 5) sutarties dalykas.

Luizianos CK 1927 str. įtvirtinta nuostata, kad sutartis laikoma sudaryta, kai šalys pasiekia susitarą per ofertos ir akcepto veiksmus. Jeigu įstatymas nenumato tam tikros sutarties

---

⁹⁴ Kvebeko provincija yra vienintelė iš dešimties Kanados provincijų, kurioje veikia kontinentinės teisės sistema. 1774 m. Kvebeko aktu buvo pripažinta, kad prancūzų kilmės kanadiečiams galioja jų civilinė teisė – tuo metu tai iš esmės buvo Paryžiaus *Coutume* (civilinis kodeksas).

⁹⁵ Article 1385: contract is formed by the sole exchange of consents between persons having capacity to contract, unless, in addition, the law requires a particular form to be respected as a necessary condition of its formation, or unless the parties subject the formation of the contract to a solemn form. It is also of the essence of a contract that it have a cause and an object.

⁹⁶ Klimas, T. *Comparative Contract Law: a Transsystemic Approach with Emphasis on the Continental Law: Cases, Text and Materials*. Durham: Carolina Academic Press, 2006, p. 88

⁹⁷ Luizianos valstija yra vienintelė valstija Jungtines Amerikos Valstijose, kurioje negalioja bendroji (*common*) teisės sistema. Šioje valstijoje Prancūzija ir Ispanija turėjo savo kolonijas, kurios padarė didelę įtaką Luizianos teisės formavimuisi. Todėl tik šioje valstijoje veikia kontinentinės teisės sistema.

formos, oferta ir akceptas gali būti išreikštas žodžiu, raštu, veikimu ar neveikimu, jei iš aplinkybių galima aiškiai matyti esant šalių susitarimą. Vieną iš rašytinės sutarties pavyzdžių Luizianos CK galima nurodyti nekilnojamųjų daiktų pirkimo pardavimo sutartį – Luizianos CK 2440 str.

Luizianos CK reglamentuota, kad visi asmenys turi teisę sudaryti sutartis, išskyrus neemancipuotus (*unemancipated*) nepilnamečius, ir asmenys, kuriems atimta teisė sudaryti sutartis (asmenys, kurie yra pripažinti neveiksniais)(Luizianos CK 1918 str.). Neveiksnaus asmens sudaryta sutartis laikytina santykinai (*relatively*) negaliojanti, kuri gali būti panaikinta neveiksnaus ar jį atstovaujančio asmens prašymu (Luizianos CK 1919 str.).

Sutarties dalykas Luizianos CK apibrėžiamas labai panašiai kaip Prancūzijos CK ir Ispanijos CK, nes sutarties dalykui keliami panašūs reikalavimai. Pirma, sutarties dalykas privalo egzistuoti, bet tuo pačiu numatyta išimtis, kad sutarties dalyku gali būti ir daiktai, kurie bus sukurti ateityje (Luizianos CK 1976 str.) Luizianos CK 1977 str. yra įtvirtinta dar viena specifinė nuostata, kuri nurodo, kad trečiosioms šalims sukuriamos prievolės gali būti sutarties objektu (dalyku). Antra, sutarties dalykas turi būti įmanomas. Dalykas yra laikomas įmanomu arba neįmanomu tik atsižvelgiant į dalyko pobūdį ir prigimtį, bet ne į tai, ką šalys gali atlikti (*perform*)(Kvebeko CK 1972 str.). Trečia, sutarties dalykas turi būti apibrėžtas arba turi turėti objektyvius kriterijus, kuriais būtų galima apibrėžti sutarties dalyką. Taip pat turi būti numatyti kriterijai, kuriais remiantis būtų galima nustatyti daiktų kiekį (Kvebeko CK 1973 str., 1974 str., 1975 str.). Ketvirta, sutarties dalyku gali būti bet kokie daiktai, kurių nedraudžia įstatymai (Kvebeko CK 1971 str.).

Kaip matyti, daugelyje kontinentinės teisės sistemai priklausančių valstybių kodeksuose sutarties pagrindas (*cause*) yra laikytinas būtinu sutarties elementu. Tačiau yra valstybių, kurių teisėje nėra reikalaujama sutartims turėti pagrindą (*cause*). Toks teisinio reglamentavimo skirtumas paaiškinamas tuo, kad kai kurių valstybių teisė vystėsi ne grynai pagal Prancūzijos teisės modelį. Viena iš tokių valstybių yra Lietuva, kurios teisėje sutarties pagrindas (*cause*) nėra būtinas sutarties elementas (nors kaip jau minėta, Lietuvos teismų praktikoje galima sutikti atvejų kai buvo ieškoma tinkamos *cause*). Kitų, kontinentinės teisei priklausančių, valstybių teisinis privalomų sutarties elementų reglamentavimas taip pat turi ypatumų. Kaip pavyzdžius galima paminėti Vokietijos ir Šveicarijos teisę.

Vokietijos civiliniame kodekse (vok. *Bürgerliches Gesetzbuch*)(toliau tekste – Vokietijos CK), priešingai nei Lietuvos CK, Prancūzijos CK ar Italijos CK, nėra vieno straipsnio, kuriame būtų reglamentuojami visi būtini sutarties elementai. Tačiau Vokietijos CK analizė atskleidžia tam tikrus sutarties požymius, kurie būtini sutarčiai sudaryti ir sutarties galiojimui.

Esminiu sutarties požymiu ir būtinu sutarties elementu Vokietijoje pripažįstamas šalių sutikimas sudaryti sutartį, t.y. šalių suderintos valios išraiška, patvirtinanti, kad šalys ketina sukurti teisinius santykius (Vokietijos CK 116 str.). Valios išraiška vertinama dviem aspektais: subjektyviu - vidiniu ir objektyviu - išoriniu. Subjektyviai (vidinei) valiai neatitinkant jos objektyviosios (išorinės) formos, atsiranda valios trūkumas.⁹⁸

Be šalių sutikimo, kiti būtinai sutarties elementai yra šalių veiksnas ir sutarties įvykdymo galimumas. Šalis laikoma neturinti civilinio veiksnas jei amžius yra mažesnis nei 7 metai (nors Vokietijos CK tokio asmens veiksnas laiko ribotu) arba turinti psichologinį sutrikimą, neleidžiantį išreikšti laisvos valios, išskyrus atvejus kai tokia asmens būklė yra laikina (Vokietijos CK 104 str.). Sutarties įvykdymo negalimumas pasireiškia, kai sudarant sutartį akivaizdu, kad jos įvykdyti neįmanoma nei tuo momentu nei kada nors ateityje, ji laikoma apskritai neegzistuojančia – *impossibilium nulla obligatio est*⁹⁹.

Sutarties forma nėra būtinai sutarties elementas ir jos galiojimo sąlyga, išskyrus įstatymo nustatytus atvejus. Rašytinė sutarties forma nustatyta garantijos suteikimo sutartims (Vokietijos CK 766 str.), notarinė sutarties forma privaloma nekilnojamojo turto įgijimo sutartims (Vokietijos CK 311b), o viešas patvirtinimas (angl. *public legalisation requirement*, vok. *öffentliche Beglaubigung*) privalomas sutartims, kurios turi visuomeninį interesą (Vokietijos CK 129 str.). Vokietijos CK 126 str., 126a str. yra įtvirtinta šiuolaikiška nuostata, kad sutartis gali būti sudaryta elektronine forma, nebent kodeksas aiškiai apibrėžtų kitaip. Vokietijos CK 125 str. nustato, kad sutartys, kuriuos sudarant nebuvo laikytasi formos reikalavimų, yra niekinės ir negaliojančios. Tačiau pažymėtina, kad tokie reikalavimai yra retai aptinkami – pagrindinis principas Vokietijos teisėje yra formalumų nebuvimas (vok. *Formfreiheit*), taip pat neribojama, kokios formos turi būti įrodymai – juos laisvai vertina teisėjas, remdamasis Vokietijos civilio proceso kodekso (vok. *Zivilprozessordnung*) 286 straipsniu.¹⁰⁰ Aiškinantis sutarties formai nustatytus reikalavimus, reikia turėti omenyje, kad viena ar kita privaloma forma turi būti taikoma abiems sandoriams – ir susitarimui, ir jo įvykdymui¹⁰¹.

Šveicarijos sutarčių teisė yra šiek tiek pairesnė, nes normos, reguliuojančios sutarčių sudarymą, išdėstytos Šveicarijos civiliniame kodekse (toliau tekste – Šveicarijos CK) ir Šveicarijos prievolių kodekse (toliau tekste – Šveicarijos PK). Šveicarijos teisėje, kaip ir Vokietijos CK privalomi sutarties elementai, yra įtvirtinti implicitiškai. Būtinai sutarties elementais Šveicarijos teisės doktrina laiko šalių veiksnas, šalių sutikimą sudaryti sutartį (*consensus ad idem*) išreikšta oferta ir akceptu, bei įstatymo nustatytais atvejais – sutarties formą.

⁹⁸ Mikelėnas, V., *supra* note 3, p. 118.

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ Beale, H., *et al.*, *supra* note 88, p. 217.

¹⁰¹ Mikelėnas, V., *op.cit.*

Šveicarijos PK 1 str. nustato, kad sutarties sudarymui yra būtinas abipusis šalių ketinimas sudaryti sutartį¹⁰². Siekiant atskirti neįpareigojančius susitarimus (pvz. džentelmeniški susitarimai) nuo įpareigojančių sutarčių, sutarties šalys turi išreikšti ketinimą įsipareigoti. Ketinimas gali būti aiškiai išreikštas arba numanomas. Sutartis laikoma sudaryta, kai šalys susitarė dėl visų sutarties sąlygų. Preziumuojama, kad nuo šio momento sutartis yra privaloma ir įpareigojanti, nepaisant to, kad šalys nesusitarė dėl šalutinių sutarties sąlygų (Šveicarijos PK 2 str.). Sutarties galiojimui užtenka ir minimalaus šalių susitarimo, kuris yra skirtingas kiekvienai sutarčiai. Minimalus susitarimas plačiau yra aiškinamas Šveicarijos teisės doktrinoje¹⁰³.

Šveicarijos CK 11 str. įtvirtinta, kad kiekvienas asmuo turi civilinį veiksnumą. Asmuo, kuris yra pilnametis ir turintis pilną civilinį veiksnumą, gali savo veiksmais sukurti teises ir pareigas. Neveiksnius asmuo savo veiksmais negali sukurti teisinių santykių, nebent įstatyme reglamentuojama kitaip (Šveicarijos CK 18 str.).

Sutarties forma Šveicarijos teisėje nėra laikoma būtinu sutarties elementu, nebent įstatyme yra nustatyta kitaip. Pavyzdžiui, Šveicarijos PK nustato, kad rašytine forma turi būti sudaromi įgaliojimai (Šveicarijos PK 165 str.), dovanojimo sutartys (Šveicarijos PK 243 str.); Notarine forma turi būti sudaromos žemės pardavimo, mainų ir preliminariosios pardavimo sutartys (Šveicarijos PK 216 str.). Jeigu sutarties sąlygos prieštarauja įstatyme įtvirtintiems formaliesiems reikalavimams ir įstatymo reikšmei (*significance*), sutartis bus galiojanti tik pašalinus prieštaravimus ir įvykdžius įstatyme numatytus reikalavimus (Šveicarijos PK 11 str.).

Kaip matyti, Vokietijos ir Šveicarijos teisėje nėra reikalaujamas nei sutarties pagrindas (*cause*), nei priešpriešinis patenkinimas (*consideration*), bet šių šalių teisė sprendžia analogiškas problemas (pvz., ar būtų pagrįstas vienos šalies įsipareigojimas, jeigu už tai ji negauna jokie priešpriešinio įvykdymo (*counter-performance*)) pasitelkdamas nepagrįsto praturtėjimo (*unjust enrichment*) institutą. Vokietijos CK 780 straipsnis (pažadas įvykdyti prievolę) ir 781 straipsnis (skolos pripažinimas) rodo, kad sutarties pagrindas (*cause*) nėra būtinas formaliam tokių pažadų įpareigojančiam pobūdžiui, tačiau nepaisant to, šie pažadai gali būti panaikinti (*set aside*) reiškiant reikalavimą dėl nepagrįsto praturtėjimo. Nepagrįsto praturtėjimo doktrina Vokietijoje sprendžia klausimus, kurie Prancūzijos teisėje būtų priskiriami *cause* nebuvimo (*failure of cause*) arba apsimestinės *cause* atvejams (*false cause*). Kitaip tariant, minėtos jurisdikcijos, neturėdamos *cause* sąvokos sutarčių teisėje, sutarčių teisėtumo sąlygas sprendžia taikydamos nesutartinės atsakomybės taisykles.¹⁰⁴

¹⁰² Article 1 – *The conclusion of a contract requires a mutual expression of intent by the parties.*

¹⁰³ Bucher, E. *Law of Contracts*, p.108. [interaktyvus]. <http://www.eugenbucher.ch/pdf_files/86.pdf>.

¹⁰⁴ Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 38, p. 38.

4.2. Sutarties pagrindas (*cause*) kaip privalomas sutarties elementas

Prancūzijos teisė darė lemiamą įtaką sutarties pagrindo (*cause*) atsiradimui. Kaip nurodo B. Nicholas, sutarties pagrindo (*cause*) reikalavimas yra vienas iš Prancūzijos teise paremtų civilinės teisės sistemos skiriamųjų bruožų. Šis sutarties elementas nėra sutinkamas nei Vokietijos teisėje, nei kitų šalių teisėje, kurios vystėsi ne pagal prancūziškąją tradiciją. Pats terminas „*cause*“ atsirado romėnų tekstuose, tačiau pirmieji šią doktriną suformulavo kanonistai.¹⁰⁵ Klasikinis sutarties pagrindo (*cause*) esmės aiškinimas sutarties pagrindu laiko tai, kas atsako į klausimą kodėl šalys sudarė šią sutartį. Tad sutarties pagrindas yra galutinis tikslas, kurį šalys nori pasiekti ar priežastis paskatinusi šalis sudaryti sutartį¹⁰⁶. XIX a. pab., sutarties pagrindo (*cause*) doktrina buvo smarkiai kritikuojama Prancūzijos teisininko M. Planiol, tačiau visus pastarojo argumentus neigė tokie prancūzų teisininkai kaip H. Capitant ir J. Maury. Šių teisininkų kritika privedė prie to, kad net buvo sakoma, jog Prancūzijoje nebeliko asmenų, kurie pasisakytų prieš *cause* doktriną.¹⁰⁷

Kaip minėta, sutarties pagrindo (*cause*) doktrinos raidai įtaką darė tiek romėnų, tiek kanonų teisės tradicijos. Šių teisės tradicijų įtaką lėmė sutarties pagrindo (*cause*) dualistinės sąvokos susiformavimą, turinčią objektyviąją ir subjektyviąją reikšmę. Objektyviaja prasme, *cause* gali būti suprantama kaip prievolės *cause*. Tokia samprata buvo formuojama romėnų teisės, o XVII a. šią sampratą detaliau išdėstė Prancūzijos teisininkas J. Domat. Subjektyvioji *cause* pusė susiformavo dėl kanonų teisės įtakos.¹⁰⁸

Objektyvioji *cause* visada yra vienoda tos pačios rūšies sutartims: sinalgmatinėse (atlygintinose) sutartyse – priešpriešinį įvykdymas (*the counter-performance*), o tiksliau – kitos šalies ketinimas duoti priešpriešinį įvykdymą (Anglijos teisininkai priešpriešinį įvykdymą laikytų abstrakčia nauda (*consideration*)). Neatlygintinose sutartyse objektyvioji *cause* yra nevaržomas, abstraktus ketinimas ką nors tiekti ar suteikti, be reikalavimo gauti ką nors už tai mainais (šiuo atveju nėra abstrakčios naudos (*consideration*) Anglijos teisės prasme). Subjektyvioji *cause* (*pranc. cause subjective, cause concrete*) apibūdinamas kaip asmens motyvas, kuris skatina suinteresuotą šalį įsipareigoti. Subjektyvioji *cause* yra skirtinga kiekvienai sutarčiai.¹⁰⁹

Analizuodami objektyviąją ir subjektyviąją *cause* sampratą, Prancūzijos teisės doktrina brėžia skiriamąją ribą tarp atlygintinų ir neatlygintinų sandorių. Atlygintinuose sandoriuose

¹⁰⁵ Klimas, T., *supra* note 96, p. 84 (Cituota iš: Nicholas, B. *The French Law of Contract*, 2nd ed., Oxford: Clarendon Press, 1992, p. 118.

¹⁰⁶ Mikelėnas, V., *supra* note 3, p. 109.

¹⁰⁷ Beale, H., *et al.*, *supra* note 88, p. 171.

¹⁰⁸ *Ibid.*

¹⁰⁹ Beale, H., *et al.*, *supra* note 88, p. 170.

vienos šalies priešpriešinis įvykdymas (arba kitos šalies suteikiamas įvykdymas) yra kitos šalies prievolės *cause*. Taip pat ir sinalagmatinėse sutartyse vienos šalies nauda yra kitos *cause*. Pavyzdžiui, pirkimo-pardavimo sutartimi pirkėjas pažada sumokėti nurodytą kainą, nes pardavėjas įsipareigoja perduoti parduodamą daiktą, ir atvirkščiai – pardavėjas pasižada pristatyti daiktą, nes pirkėjas pažadėjo sumokti atitinkamą kainą.¹¹⁰

Subjektyviosios *cause* būtinumas akivaizdus analizuojant vienašalių neatlygintinių sandorių galiojimą. Kai vienas asmuo įsipareigoja sumokėti kitam asmeniui konkrečią pinigų sumą apibrėžtą dieną ir be jokio priešpriešinio įvykdymo iš kitos šalies, tokio įsipareigojimo galiojimas priklauso nuo priežasties, kodėl jis prisiėmė tokį įsipareigojimą – jei jis įsipareigoja tik laisva valia, toks įsipareigojimas yra neatlygintinas pažadas, kuris negalioja. Pavyzdžiui, teatro savininko įsipareigojimas atlyginti aktoriumi nuostolius, kuriuos savininkas klaidingai manė pats sukėlęs, arba vyro įsipareigojimas mokėti išlaikymą vaikui, kurio biologiniu tėvu jis neteisingai save laiko.¹¹¹

Vienos prievolės *cause* negali būti kitos prievolės dalyku, ir prievolė praranda savo *cause*, kai neegzistuoja priešpriešinis patenkinimas (*counter-performance*). Taigi, pardavėjo prievolėje nėra *cause*, jei kaina yra juokingai maža (*derisory*) ir atitinkamai – pirkėjo prievolėje nėra *cause*, jei daiktas neegzistuoja. Kita vertus, asmeniniai šalių motyvai neturi reikšmės. Pavyzdžiui, kodėl pardavėjas nusprendžia parduoti daiktą, užuot jį pasilikęs. Šie motyvai yra skirtingi kiekvienu atveju. Todėl jei būtų atsižvelgiama į šiuos motyvus, kiltų riziką teisiniam tikrumui.¹¹²

Doktrinoje diskutuojama, kuri iš *cause* reikšmių yra teisingiausia. Pavyzdžiui, yra šiuolaikinių autorių, pripažįstančių tik subjektyviają *cause*, nes ji apima ir objektyviają, kadangi pagrindinis tikslas sudaryti sutartį yra tam tikros naudos siekimas. Tačiau pastaruoju metu Prancūzijoje nusistovėjo kompromisinė pozicija, pagal kurią subjektyviaja prasme *cause* suprantama tais atvejais, kai kalbama apie neteisėtą *cause*, o objektyviaja prasme – tais atvejais, kai kalbama apie *cause* nebuvimą. Patys prancūzų teoretikai teigia, kad *cause* yra ne tik šalių laisvos valios pagrindimas, garantija ir ribų nustatymas: tai ir sutarčių vertės kontrolė – ne tik techninis reikalavimas, bet priemonė prižiūrėti, kad sutarčių šalys gerbtų socialinę ir ekonominę politiką.¹¹³

Prancūzijos CK 1108 str. atskleidžia, jog sutarties galiojimui yra būtinas teisėtas sutarties pagrindas (*lawful cause*), o Prancūzijos CK 1131 str. papildomai nurodo, kad prievolė neturi galios, jei ji yra be pagrindo (*cause*) arba su melagingu, ar neteisėtu pagrindu (*cause*). Iš šių

---

¹¹⁰ Graziano, T. K. *Comperative Contract Law: Cases, Materials and Exercises*. Basingstoke: Palgrave Macmilla, 2009, p. 112.

¹¹¹ *Ibid.*, p.113.

¹¹² *Ibid.*, p.112

¹¹³ Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 38, p. 34.

nuostatų yra aišku, kad sutartis laikoma teisėtai sudaryta, jeigu sukuriama prievolė turi *cause*, kuri neprieštarautų įstatymui. Kitaip tariant, sutarties *cause* reikalavimas yra dvejopas: *cause* turi egzistuoti ir būti teisėta. T. K. Graziano išskiria papildomą Prancūzijos CK 1131 str. įtvirtintos nuostatos paskirtį. Anot jo, pastarasis Prancūzijos CK straipsnis suteikia galimybę asmeniui, kuris sukūrė teisinę prievolę sudarydamas sutartį, būti išlaisvintam nuo jos, jei pasirodo, kad tikslas, dėl kurio ši prievolė buvo prisiimta, negali būti pasiektas.¹¹⁴ Taigi, *cause* apsaugo asmenis nuo nepagrįstų prievolių prisiėmimo.

Analizuojant Italijos CK 1343, 1344 ir 1345 straipsnius, galima daryti išvadą, kad *cause* yra suprantama tik subjektyviaja prasme. Tačiau tiek teisės doktrinos ekspertai, tiek Italijos teismai pripažįsta dvejopą *cause* prigimtį. Objektyvioji *cause*, kuri kartais apibūdinama kaip finansinė *cause*, užtikrina, kad sutartis nebus privaloma, jei nebus įsipareigojimo ar ketinimo perduoti turtą pagal sutartį.¹¹⁵ *Cause* subjektyviuoju požiūriu - sutarties tikslas, kurio siekia abi šalys sudarydamos sutartį¹¹⁶.

Ispanijos CK aiškiai neapibrėžia *cause* sąvokos, tačiau sutinkami šie *cause* požymiai: atlygintinose sutartyse vienos šalies pažadas perduoti daiktą ar suteikti paslaugą kitai šaliai, laikytinas *cause*. Neatlygintinose sutartyse sutarties *cause* laikomas dovanotojo dosnumas (*liberality*) (Ispanijos CK 1274 str.). Sutartis, neturinti arba turinti neteisėtą *cause*, neturi jokios galios. *Cause* laikoma neteisėta, kai ji prieštarauja įstatymui arba gerai moralei (Ispanijos CK 1275 str.). Iš to kas išdėstyta, galima daryti išvadą, kad Ispanijos teisėje vyrauja gana ryškus subjektyvusis *cause* požiūris.

Kvebeko CK 1410 str. 1 d. sutarties *cause* apibrėžia kaip priežastį, paskatinusią kiekvieną iš šalių sudaryti sutartį. *Cause* nebūtinai turi būti išreikšta. Sutartis, kurios *cause* yra draudžiama įstatymu arba prieštarauja viešajai tvarkai, yra niekinė (Kvebeko CK 1411 str.). Kvebeko CK plačiau nedetalizuoja subjektyviosios ir objektyviosios *cause*, bet iš teismų doktrinos galima matyti, kad sutartis turi turėti teisėtą *cause* arba priešpriešinį patenkinimą (*consideration*)¹¹⁷.

Luizianos teisėje vyrauja subjektyvusis *cause* požymis. Luizianos CK 1967 str. *cause* apibūdinamas kaip priežastis dėl kurios šalis įsipareigoja. Luizianos teismų praktikoje *cause* yra apibūdinamas kaip sutarties sudarymo motyvas arba priešpriešinis patenkinimas (*consideration*) *Cause* požymiai Luizianos teisėje yra panašūs į įtvirtintus Kvebeko teisėje. Luizianos CK 1966 str. nustato, kad prievolė negali egzistuoti be teisėtos *cause*. Šį požymį patvirtino ir Luizianos kasacinis teismas byloje¹¹⁸, kurioje tėvas pažadėjo sumokėti nemokaus sūnaus skolas mainais į

¹¹⁴ Graziano, T. K., *supra* note 110, p. 111.

¹¹⁵ Beale, H., *et al.*, *supra* note 88, p. 173.

¹¹⁶ Ambrasienė, D., *et al.*, *op.cit.*, p. 37.

¹¹⁷ James Hutchinson v. The Royal Institution for the Advancement of Learning, Supreme Court of Canada, 1932.

¹¹⁸ Davis-Delcambre Motors, Inc. v. Martin Simon, 154 So. 2d 775, La. App. 1963.

kreditoriaus pažadą nekelti bylos dėl apgaulės. Teismas tokią sutartį pripažino negaliojančia, nes sutarties pagrindas (*cause*) prieštaravo viešajai tvarkai.

Pažymėtina, kad Luizianos teisėje *cause* yra privalomas sutarties elementas, tačiau Luizianos kodekse yra pateikiamos tam tikros *cause* išimtys, kurios nėra sutinkamos kitų šalių civiliniuose kodeksuose. Luizianos CK 1969 str. įtvirtinta nuostata, kad prievolė, kurios *cause* yra neaiški ar neišreikšta, yra galiojanti. Jei sutartinėje prievolėje yra išreikšta netikra ar neteisinga *cause*, prievolė yra galiojanti jei galima nurodyti galiojančią *cause* (Luizianos CK 1970 str.).

4.3. Sutarties pagrindo (*cause*) ateities perspektyvos

Prancūzijoje pastaruju metu vyksta diskusijos, ar būtų tikslinga atsisakyti *cause* elemento. Kai kalbama apie *cause* objektyviaja prasme, turima omenyje, kad ji padeda apsaugoti sutarties šalių privačius interesus nuo struktūrinės pusiausvyros pažeidimo ir pagrindžia sutarties negaliojimą tais atvejais, kai šalis sutinka įsipareigoti negaudama priešpriešinio įvykdymo arba jos gaunamas priešpriešinis įvykdymas yra menkavertis ar niekinis. Taigi, Prancūzijos teisėje, iš vienos pusės, kontroliuojamas *cause* egzistavimas, iš kitos pusės, *cause* padeda patikrinti sutarties teisėtumą ir moralumą.¹¹⁹

Prancūzijos teismai *cause* doktriną naudoja įvairiais būdais ir įvairiems tikslams pasiekti. Šiuo metu teismai remiasi *cause* ne tik kai šalis negauna atitinkamo priešpriešinio įvykdymo, bet ir tada, kai šalies gaunamas priešpriešinis įvykdymas yra bevertis ir neduoda jokios naudos kitai šaliai. Teismų praktikoje tai vadinama *cause* subjektyvizavimu¹²⁰. Geras to pavyzdys yra vaizdajuosčių byla¹²¹. Šioje byloje buvo ginčijama sutartis, sudaryta tarp vaizdajuostes nuomojusios bendrovės ir parduotuvės savininkų, norėjusių įsteigti vaizdajuosčių nuomos verslą mažame miestelyje. Teismai šią sutartį pripažino negaliojančia kaip neturinčios *cause*, argumentuodami tuo, kad galimybė platinti (nuomoti) vaizdajuostes (kas buvo pripažinta *cause*) buvo pagrindinis motyvas, dėl kurio parduotuvės savininkai prisiėmė įsipareigojimą, tačiau tokia veikla vietovėje, kurioje gyveno 1315 gyventojų, buvo iš pat pradžių pasmerkta žlugti. Šis teismo sprendimas yra pakankamai inovatyvus, nes šioje byloje *cause* buvo atskleista tik po to, kai teismas išnagrinėjo visą sutarties struktūrą, santykius ir sutarties sudarymo motyvus. Teismas papildomai pažymėjo, kad tinkamam sprendimui priimti, turi būti vertinami ir atitinkami tikslai, kurių siekė sutarties šalys. To pasėkoje, buvo išplėstas *cause* paskirtis ir baimintasi, kad tokiu būdu atveriamas kelias pripažinti negaliojančiomis tas sutartis, kurios yra finansiškai nuostolingos.

¹¹⁹ Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 38, p. 36.

¹²⁰ Beale, H., *et al.*, *supra* note 88, p. 182.

¹²¹ Cass civ (1) 3 July 1996, Bul civ 1996 I no 286; D 1997, 499.

Tačiau kitoje panašioje byloje¹²² Prancūzijos kasacinis teismas priėmė sprendimą, kuriuo buvo susiaurintos vaizdajuosčių byloje priimto sprendimo ribos. Šioje byloje verslininkas sudarė sutartį su filmų nuomos įmone, nes siekė prie jau turimo verslo pradėti vaizdajuosčių nuomos verslą gyvenvietėje, turinčioje 160 gyventojų. Tačiau dėl nesėkmingo verslo, asmuo siekė pripažinti sutartį negaliojančią dėl *cause* trūkumo. Kasacinis teismas pripažino, kad šalis, reikalaujanti pripažinti sutartį negaliojančia, privalo įrodyti realaus priešpriešinio įvykdymo nebuvimą, o tokia aplinkybė gali būti nelengva įrodyti asmeniui, kuris sutarties sudarymo metu turėjo galimybę įvertinti tokios sutarties sudarymo riziką.

Tačiau pastebėtina, kad per pastaruosius metus *cause* doktrina Prancūzijos teisėje išgyvena savotišką renesansą, nes Prancūzijos teismai labiau pradėjo kištis į sutartinius santykius. J. Rochfeld teigimu, per pastaruosius 20 metų Prancūzijos teismai parodė *cause* doktrinos stipriąsias ir naudingąsias savybes, bei atgaivino *cause* sąvoką, jos panaudojimą ir pritaikymą. Teismai sukūrė instrumentą, kurio pagalba galima apginti kiekvienos šalies interesus. Šis instrumentas gali padėti bet kuriai sutarties šaliai, nepriklausomai nuo jos teisinės padėties. Todėl galima laikyti, kad Prancūzijos teisė nubrėžė *cause* ateitį.¹²³

Nepaisant teismų formuojamos *cause* doktrinos, Prancūzijos mokslininkai per pastarąjį dešimtmetį pateikė kelis Prancūzijos CK pakeitimo projektų. *Avant-projet de réforme du droit des obligations et du droit de la prescription* parengė kodekso projektą, kuriame buvo išlaikyta *cause* koncepcija, ir nustatyta, kad sutartis privalo turėti tikrą ir teisėtą *cause*, kuri galėtų pateisinti šalių įsipareigojimus.

Kita mokslininkų grupė, kuriai vadovavo F. Terré, parengė projektą, kuriame buvo atsisakyta *cause* kaip privalomo sutarties elemento ir numatyta, kad sutarties galiojimui užtenka veiksmų šalių susitarimo ir objekto, kuris turi būti konkretus ir teisėtas.

2008 m. liepą Prancūzijos teisingumo ministerija parengė dar vieną Prancūzijos CK projektą, kuriuo tai pat atsisakoma *cause*, pakeičiant ją sutarties naudos (*interest*) koncepcija (ši koncepcija labai artima *cause*). Tačiau pastaroji koncepcija buvo smarkiai kritikuojama dėl jos neapibrėžtumo. Galiausiai, pataisytame projekte buvo išvis atsisakyta ir *cause*, ir naudos (*interest*) sąvokų.

Visi šie projektai nereiškia, kad teismai nebegalės kontroliuoti sutarčių teisėtumo ar panaikinti sutarčių nuostatas, kurios prieštarauja šalių pusiausvyrai. Šiuos rezultatus bus galima pasiekti per kitus teisinius institutus, kurie yra numatyti tiek F. Terré, tiek Prancūzijos teisingumo ministerijos projektuose.¹²⁴

---

¹²² Cass civ (3) 29 March 2006, Bull civ I no 88, JCP G 2006.I.153

¹²³ Beale, H., *et al.*, *supra* note 88, p.187.

¹²⁴ Beale, H., *et al.*, *supra* note 88, p. 188.

Dar vienas teisės mokslininkų argumentas, kodėl Prancūzija ir kitos valstybės savo kodeksuose visgi turėtų palikti *cause* reikalavimą sutartims, yra tas, kad tiksliai ir aiškiai *cause* paaiškina sąsajas tarp skirtingų prievolių dvišalėse sutartyse. Kitaip tariant, *cause* paaiškina priežastis, kodėl sutartis yra vykdytina. Išsaugoti *cause* reikalavimą skatina ir tai, kad pastaroji sąvoka yra lygiagreti sutarties objekto sąvokai, kuri yra gausiai paplitusi tarp Prancūzijos teise paremtų teisės sistemų. Aiškų objekto ir *cause* sąvokų įtvirtinimas leidžia lengviau jas taikyti¹²⁵.

---

¹²⁵ Klimas, T., *supra* note 96, p. 88.

5. PRIVALOMI SUTARTIES ELEMENTAI BENDROSIOS (*COMMON*) TEISĖS SISTEMOJE

Beveik vienas trečdalis (apie 2,3 mlrd) pasaulio gyventojų gyvena teritorijose, kuriuose veikia bendrosios teisės sistema. Tam didžiausią įtaką padarė tai, kad Anglija buvo didžiausia pasaulio kolonijinė valstybė. Dėl šios priežasties bendrosios teisės sistema veikia tokiose šalyse kaip Jungtinės Amerikos Valstijos (toliau tekste – JAV) (išskyrus Luizianos valstiją), Indija, Australija, Kanada (išskyrus Kvebeko provinciją), Airija, Pietų Afrikos Respublika, Malaizija ir kt. Anglijos teisė suvaidino didžiausią vaidmenį bendrosios teisės formavimesi, kaip romėnų teisė lėmė kontinentinės teisės sistemos formavimąsi. Todėl Anglijos teisei¹²⁶ bus skiriamas ypatingas dėmesys ir šiame darbe daugiausiai bus analizuojama Anglijos teisėje įtvirtinti privalomi sutarties elementai.

Anglijos teisės, o tuo pačiu ir visos bendrosios teisės sistemos analizė yra pakankamai sudėtingas uždavinys dėl joje glūdinčių ypatybių. Istoriskai susiklostė, kad Anglijos teisei didelę įtaką darė teismo precedentai. Dar viena ypatybė yra ta, kad Anglijos teisėje nėra romėnų teisei būdingo teisės aktų kodifikavimo, todėl sutarčių ypatumai yra įtvirtinti skirtinguose įstatymuose (statutuose) ar teismų sprendimuose, o ne viename įstatyme (kodekse).

Išanalizavus bendroje teisės sistemoje įtvirtintus sutarčių ypatumus, galima išskirti keturis pagrindinius sutarties elementus:

1. šalių susitarimas (*agreement*), išreikštas oferta ir akceptu;
2. šalių ketinimas (*intention*) sukurti teisinius santykius;
3. priešpriešinį patenkinimą arba abstrakti nauda (*consideration*);
4. sutarties forma.

Šalių veiksnumas (*capacity*) dažnai neišskiriamas kaip savarankiškas sutarties elementas, nes K. Zweigert ir H. Kötz teigimu, „bendroji teisė, kitaip nei kontinentinės teisės sistemos, neišplėtojo visaapimančios įstatyminio atstovavimo teorijos; atitinkamai ji nežino bendrosios nepilnamečio neveiksnumo sąvokos. Priešingai, savo kazuistiniuose stebėjimuose ji rūpinasi atveju, kuriuose nepilnamečio apsaugai reikia sutarties negaliojimo, nagrinėjimu.“¹²⁷ Anglijos teisėje iki 1969 m. nepilnamečiu buvo laikomas asmuo iki 21 metų, tačiau po 1969 m. priimto Šeimos teisės reformos akto (*Family Law Reform Act 1969*), ši amžiaus riba buvo sumažinta iki 18 metų.

Bendrosios teisės sistemos šalyse yra laikomasi nuomonės, kad nepilnamečiai gali sudaryti sutartis tik dėl pirmo būtino prekių (*necessaries*). Visos kitos sutartys nėra privalomos,

¹²⁶ Anglijos teisė turi būti suprantama kaip teisė taikoma Anglijoje ir Velse, nes Škotijoje veikia bendrosios ir kontinentinės teisės mišinys.

¹²⁷ Zweigert, K.; Kötz, H., *supra* note 28, p. 296.

ir bet kuriuo metu gali būti apskundžiamos (*voidable*), nebent jau nuo sudarymo momento sutartys yra pripažįstamos negaliojančiomis.¹²⁸ Anglijos teisėje taip pat yra įtvirtinta, kad nepilnamečio tėvai nėra ir negali būti atsakingi už vaiko sudarytas sutartis ir atitinkamai - nepilnamečio sudaryta sutartis negali būti patvirtinta jo tėvų ar globėjo¹²⁹. Tuo tarpu veiksniai sutarties šaliai sutartis yra visiškai privaloma¹³⁰.

Anglijoje egzistuoja skirtumai tarp sutarčių, kurias sudaro asmenys, sergantys psichine liga, ir silpnapročiai. Jei psichinė liga konstatuota teismo sprendimu, tai ligonio sutartys yra niekinės (*lunatic so found*). JAV teismų praktikoje vyrauja nuomonė, kad ligonis sutartį apskūsti gali tik tada, jeigu jis sutarties pagrindu gautą paslaugą sugeba grąžinti sveikajai sutarties šaliai. Žinoma, išimtis daroma tuo atveju, jeigu sveikoji sutarties šalis žinojo arba turėjo žinoti apie kitos šalies neįgalumą, arba jeigu sutartis buvo sudaryta, kai psichinė liga jau buvo konstatuota teismo sprendimu ir todėl nuo pat pradžių buvo ne tik ginčytina, bet ir niekinė.¹³¹

Šalių susitarimas bendrojoje teisėje laikomas pagrindiniu sutarties elementu. Šis elementas nekelia daug teisinių keblumų, nes reglamentavimas bendrosios teisės sistemoje yra labai panašus į kontinentinėje teisėje įtvirtintą reglamentavimą, t.y. sutarčiai sudaryti reikia, kad viena šalis, kitai šaliai ką nors pasiūlytų (pateiktų ofertą), ir ta šalis siūlymą (ofertą) akceptuotų.

Bendrojoje teisėje oferta suteikia adresatui galimybę sudaryti sutartį ją akceptuojant. Tačiau oferentas gali savo siūlymą bet kuriuo metu atšaukti, kol jis dar neakceptuotas. Net jei siūlytojas pareiškia, kad jis tam tikrą laiką nori būti susietas su oferta, jam nėra jokių teisinių kliūčių savavališkai ją atšaukti dar nesibaigus terminui. Priežastis, dėl kurios bendrojoje teisėje egzistuoja tokia situacija, slypi *consideration* teorijoje, t.y. sutarčių sudarymo teisės principu, pagal kurį prievolinis įsipareigojimas pradeda galioti tik tuo atveju, jei įgaliotasis atliko arba pažadėjo priešpriešinį patenkinimą, arba jeigu akceptas išreiškiamas specialiu dokumentu (*deed*). Kadangi siūlymas beveik visuomet pateikiamas be adresato priešpriešinio patenkinimo ir dažniausiai neatitinka specialaus dokumento (*deed*) formos, oferentas paprastai su savo prievole nėra susietas.¹³² Taigi, bendrojoje teisėje oferta iš esmės yra neįpareigojanti ir neprivaloma.

Šioje teisinėje sistemoje nustatyta, kad sutartį sudarančios šalys privalo turėti ketinimą (*intention*) sukurti teisinius santykius. Šis elementas yra glaudžiai susijęs su kitu, tik bendrosios teisės sistemai žinomu sutarties elementu – priešpriešiniu patenkinimu (*consideration*). Pastarasis sutarties elementas dažnai yra lyginamas su kontinentinės teisės tradicijai žinomu elementu - sutarties pagrindu (*cause*).

¹²⁸ Zweigert, K.; Kotz, H., *supra* note 28, p. 297.

¹²⁹ Treitel, G.H., *supra* note 14, p. 539-540.

¹³⁰ Zweigert, K.; Kotz, H., *op.cit.*

¹³¹ *Ibid.*, p. 297-298.

¹³² *Ibid.*, p. 301.

5.1. Šalių ketinimas (*intention*) sukurti teisinius santykius kaip privalomas sutarties elementas

Šalių ketinimas sukurti teisinius santykius yra būtinas sutarties elementas bendrojoje teisės sistemoje. Susitarimas, nors ir pagrįstas priešpriešiniu patenkinimu, Anglijoje gali būti nepripažįstamas sutartimi, jeigu jo šalys neketino sukurti teisinių santykių¹³³. Tai vieningai pripažįsta Anglijos teismų praktika. Štai *Weeks v. Tybald* byloje¹³⁴ atsakovas viešai paskelbė sumokėsiąs 100 svarų sterlingų, jeigu ieškovas vesiąs jo dukterį. Teismas atsisakymą tenkinti ieškovo reikalavimą dėl šios sumos išieškojimo motyvavo tuo, kad atsakovas, žadėdamas 100 svarų, neturėjo rimto ketinimo sukurti teisinius santykius, o tik pajuokavo. Visgi, reikia pažymėti, kad teismai šalių ketinimo sukurti teisinius santykių problematiką sprendžia kiek pragmatiškiau. Teismų praktika yra suformavusi tokias prezumpcijas: komerciniuose santykiuose yra preziumuojama, kad šalys ketino sukurti teisinius santykius, o tuo tarpu buitiniuose santykiuose, tokia prezumpcija nėra daroma.¹³⁵

Kaip pastebi V. Mikelėnas, „vienos ar abiejų šalių neketinimas sukurti teisinių santykių gali būti ne tik numanomas, bet ir aiškiai išreikštas, pavyzdžiui, laiške ar kitokiame dokumente šaliai nurodžius susitarimo nelaikant teisine prasme saistančiu ir įpareigojančiu. Šalys ar šalis neketinimą sukurti teisinius santykius gali išreikšti ir kitais būdais, pavyzdžiui, pasirašydamos memorandumą ar kitą dokumentą, kuriame nurodoma, kad jų teisės ir pareigos bus apibrėžtos būsimoje sutartyje. Kol tokia sutartis nesudaryta, susitarimas, įtvirtintas memorandumu ar kitame dokumente, šalių nesaisto.“¹³⁶

Nėra laikomi įpareigojančiais įvairūs buitiniai ar šeiminiai susitarimai, pavyzdžiui, susitarimas kartu eiti į kiną, susitarimas savo bute laikinai apgyvendinti į svečius atvykusį draugą, vyro ir žmonos susitarimas duoti vienas kitam pinigų buities išlaidoms ir t.t.¹³⁷. *Balfour v. Balfour* byla¹³⁸ turėjo didžiausią įtaką tokių susitarimų vertinimui. Šioje byloje sutuoktinis, išvykdamas į Šri Lanką, pažadėjo dėl sveikatos būklės Anglijoje likusiai žmonai kas mėnesį mokėti 30 svarų sterlingų, iki kol bus išvykęs. Tačiau jis pažado neįvykdė ir žmona pateikė teismui ieškinį, su prašymu priteisti iš vyro nesumokėtą sumą. Tačiau teismas ieškinio netenkino dėl dviejų priežasčių. Pirma, ji nesuteikė jokio priešpriešinio patenkinimo (*consideration*) dėl 30 svarų sterlingų mėnesinių mokėjimų. Antra, vyro pažadu neketinta sukurti teisinių santykių, vadinasi nebuvo ir sutarties.

¹³³ Mikelėnas, V., *supra* note 3, p. 92.

¹³⁴ *Weeks v. Tybald*. (1605) Noy 11; 74 E.R. 982

¹³⁵ Richards, P. *Law of Contract*, 5th ed., Harlow: Longman, 2002, p.74.

¹³⁶ Mikelėnas, V., *op. cit.*, p. 93 (Cituota pagal: P.S. Atiyah. *An Introduction to the Law of Contracts*, 5th ed., p.153-154.).

¹³⁷ *Ibid.*

¹³⁸ *Balfour v. Balfour* (1919) 2 KB 571.

Tačiau pažymėtina, kad kartais vyro ir žmonos susitarimas gali būti teisiškai įpareigojantis. *Merritt v. Merritt* byloje¹³⁹ sutuoktinis paliko santuokoje už paskolą įgytus namus ir pradėjo gyventi su kita moterimi. Vyras raštiškai pasižadėjo kiekvieną mėnesį savo žmonai mokėti 40 svarų sterlingų, kurie bus skiriami namo paskolai dengti. Vyras sutiko perleisti namą žmonos nuosavybei, kai bus padengta visa paskola, tačiau žmonai išsimokėjęs paskolą, vyras atsisakė jai perleisti savo turimas namo nuosavybės teises. Apeliacinis teismas pripažino, kad šiuo susitarimu buvo siekiama sukurti teisinius santykius, todėl vyras buvo įpareigotas laikytis šio susitarimo. Apeliacinis teismas tokį savo sprendimą grindė tuo, kad šis susitarimas atsirado dėl santuokos iširimo. Kita vertus, *Balfour v. Balfour* byloje susitarimas kilo tik iš draugiškų paskatų. *Merritt v. Merritt* byla iliustruoja, kad teismai įvertina visas bylas aplinkybes ir tik tada sprendžia, ar egzistuoja šalių ketinimas sukurti teisinius santykius, ar ne.

Kaip jau minėta, komerciniuose santykiuose yra preziumuojama, kad šalys ketinimo sukurti teisinius santykius. Ši prezumpcija gali būti paneigta svariais įrodymais, nors pripažįstama, kad tai padaryti nėra paprasta. Vienas iš būdų tai pasiekti – rašytine forma nurodyti sąlygą, kad neketinama sukurti teisinių santykių. Pavyzdžiui, *Appleson v. H Littlewood Ltd.*¹⁴⁰ ir *Jones v. Vernon's Pools Ltd.*¹⁴¹ bylose ieškovai siekė atgauti pinigus, kuriuos neva laimėjo futbolo lažybose. Ant kiekvienos lažybų kortelės buvo užrašyta, kad kortelę galioja tik „dėl garbės žodžio“ (*binding in honour only*). Teismas laikė tokią sąlygą esant pakankamą, kad būtų paneigta minėtoji prezumpcija¹⁴², t.y. ant kupono užrašyta sąlyga reiškė, jog šalys neketino sukurti teisinių santykių.

Ketinimo sukurti teisinius santykius buvimas ar nebuvimas yra fakto klausimas, todėl esant abejonėms ir kilus ginčui, jį reikia įrodyti. Skiriasi ketinimo sukurti teisinius santykius įrodinėjimas sutartyse, kurių sąlygos yra aiškiai išreikštos, ir sutartyse, kurių sąlygos yra numanomos. Kai sutarties sąlygos yra aiškiai išreikštos, paprastai nesudėtinga įrodyti buvus ketinimą sukurti teisinius santykius. Šalių pasirašytas dokumentas, kuriame aiškiai suformuluotos sutarties sąlygos, teismas dažniausiai pripažįsta pakankamu ketinimo sukurti teisinius santykius fakto įrodymu.¹⁴³

Kai sutarties sąlygos yra išreikštos neaiškiai, ketinimo sukurti teisinius santykius buvimo ar nebuvimo faktą įrodyti daug sudėtingiau. Tokiais atvejais teismas taiko objektyvųjį metodą ir apie ketinimo egzistavimą sprendžia iš objektyvių kriterijų (atsižvelgdamas į kalbinę sutartyje ar kitose dokumentuose vartojamų žodžių ir teiginių reikšmę, konkrečius šalių

¹³⁹ *Merritt v. Merritt* (1970) 1 WLR 1121.

¹⁴⁰ *Appleson v. H Littlewood Ltd.* (1939) 1 All ER 464.

¹⁴¹ *Jones v. Vernon's Pools Ltd.* (1938) 2 All ER 626.

¹⁴² Richards, P., *supra* note 135, p. 76.

¹⁴³ Mikelėnas, V., *supra* note 3, p. 94.

veiksmus ir t.t.), o ne aiškinasi tikruosius šalių ketinimus. Kartu reikalaujama įrodyti, kad nebuvo ketinama sukurti teisinių santykių. Pavyzdžiui, šalis, įrodinėjanti neketinusi sukurti teisinių santykių, taip pat turi įrodyti, kad kita šalis šią aplinkybę žinojo. Šitaip siekiama apginti sąžiningos šalies interesus, nes tikėtina, kad šalis, patikėjusi išorine kitos šalies valios išraiška, gali pagrįstai manyti sudaranti sutartį, o ne džentelmenišką susitarimą.¹⁴⁴

5.2. Sutarties forma

Istoriškai sutarties formos reikalavimas darė didelę įtaką Anglijos sutarčių teisei. 1677 m. Sukčiavimo statutai (*Statute of Frauds 1677*) reglamentavo, kad svarbios ir plačiai naudojamos sutartys privalomos jos šalims, tik tuo atveju, jei jos patvirtintos rašytiniu memorandumu ar rašteliu. Toks rašytinis patvirtinimas buvo ypač aktualus žemės pardavimo ar perdavimo sutartyse¹⁴⁵, bei prekių, kurių vertė yra didesnė nei 10 svarų sterlingų, pardavimo sutartyse¹⁴⁶.

Šiuo metu sutarties formos reikalavimo reikšmė yra žymiai sumenkusi, nes yra teigiama, kad šis sutarties reikalavimas iš prigimties turi neigiamos reikšmės, nes formos reikalavime slypi įvairios blogybės. Tam tikrais atvejais, tam tikros formos sutarčiai sudaryti gali reikėti laiko, pati sutartis gali būti griozdiška (*clumsy*) ir joje gali pasitaikyti įvairiausių techninių klaidų. Net ir paprasčiausia rašytinė forma kartais sukelia pirmiau minėtus nepatogumus, o tai tik apsunkina komercinius santykius.¹⁴⁷ Tačiau reikia nepamiršti, kad sutarties forma turi ir keletą teigiamų savybių. Pirmiausia, sutarties forma atlieka įrodomąją funkciją, nes sutarties forma įrodo esant šalių susitarimą ar susitarimo turinį¹⁴⁸. Antra, forma atlieka perspėjamąją funkciją – asmuo ilgiau užtrunka pasirašydamas sutartį, nei sudarydamas sutartį žodžiu, todėl šalys turi laiko suprasti savo veiksmų reikšmę ir padeda apsisaugoti nuo impulsyvių ar neapgalvotų sprendimų. Trečia, forma atlieka apsauginę funkciją – ji apsaugo silpnesnę sutarties šalį, nes rašytine forma yra išdėstomos visos sutarties sąlygos.¹⁴⁹

Analizuojant Anglijos teisę, galima pastebėti, kad sutarties forma priklauso nuo sutarties rūšies. Sutarties formos yra šios: specialios formos (*deed*), rašytinės, išreikštos raštelio (*note*) ar memorandumo forma.

Anglijos įstatymuose nėra įtvirtinta daug atvejų, kuomet sutarties galiojimui yra reikalaujama ją sudaryti specialia forma (*deed*). Nuosavybės teisės aktas (*Law of Property Act 1925*) nustato, kad žemės nuomos sutartys, kurių nuomos terminas viršija 3 metų laikotarpį,

¹⁴⁴ Mikelėnas, V., *supra* note 3, p. 94.

¹⁴⁵ Beatson, J. *Anson's Law of Contract*. Oxford: Oxford University Press, 2002, p. 74.

¹⁴⁶ Clarke, P.; Clarke, J.; Zhou, M. *Contract Law: Commentaries, Cases and Perspectives*. Oxford: Oxford University Press, 2008, p. 145.

¹⁴⁷ Treitel, G.H., *supra* note 14, p. 177.

¹⁴⁸ Smith, A.S., *supra* note 18, p. 210.

¹⁴⁹ Treitel, G.H., *op.cit.*, p. 176.

privalo būti sudarytos specialia forma (*deed*), o nuomos sutartis, kurios terminas viršija 7 metų laikotarpį, papildomai turi būti registruojama. Nesilaikius naudojimo teisės perleidimo sutarties formos – sutartis yra negaliojanti.¹⁵⁰ Specialia sutarties forma (*deed*) turi būti įforminti neatlygintini pažadai ar priešpriešinio patenkinimo (*consideration*) neturinčios sutartys. Todėl dažniausiai speciali sutarties forma (*deed*) naudojama labdaros ir paramos teikimui¹⁵¹.

Rašytinės sutarties formos reikalavimai yra įtvirtinti įvairiuose teisių biliuose (*bills*). Iki XIX a. rašytinę sutarties formą reglamentavo mainų bilis (*Bills of Exchange Act 1882*) ar prekybos bilis (*Bills of Sale Act 1878*). Dabartiniuose teisės aktuose rašytine sutarties forma yra nustatyta vartojimo kredito sutartims ir žemės pardavimo ar kitų žemės disponavimo teisių perleidimo sutartims. Prekybos bilio 3(1) ir 17(2) straipsniuose yra nuostata, kad mainų bilis ar skolinis įsipareigojimas ir šių dokumentų priėmimas turi būti įformintas rašytine forma. Remiantis Vartojimo kredito akto (*Consumer Credit Act 1974*) 16B, 60 ir 61 straipsniais, kredito sutarties šalys privalo pasirašyti valdžios patvirtintą sutarties formą, jeigu kredito suma viršija 25 000 tūkst. svarų sterlingų. Laivų draudimo akto (*Marine Insurance Act 1906*) 22 straipsnyje nurodyta, kad laivo draudimo sutartis turi būti sudaryta rašytine draudimo poliso forma. Prekybos akto¹⁵² 9 straipsnyje nustatyta, kad užstato raštelis yra negaliojantis, jeigu nėra įformintas atitinkama forma. Nuosavybės teisių akte¹⁵³ įtvirtinta, kad žemės pardavimo ar nuosavybės teisių perleidimo sutartys privalo būti sudaromos raštu.

Kaip jau minėta, Sukčiavimo statutas (*Statute of Frauds 1677*) reguliavo atvejus, kai šalių susitarimas turi būti patvirtintas raštelio ar memorandumo forma. Tačiau po 1925 m. Nuosavybės teisės akto (*Law of Property Act 1925*) 40 straipsnio panaikinimo, minėta sutarties forma reikalaujama tik laidavimo sutartims. Laidavimas galioja tik tuo atveju, kai jis yra pasirašytas laiduotojo (jo įgaliotinio), aiškiai nurodyta kuri galiojanti sutartis yra laiduojama, nurodytos laiduojamos sutarties šalys bei turinys.¹⁵⁴

Anglijos teisėje galioja nerašytinis konsensualizmo principas, o formos reikalavimai glaudžiai siejami su *consideration* doktrina – šie du elementai leidžia nustatyti, kokie susitarimai laikomi teisiškai įpareigojančiomis sutartimis. Dėl šios priežasties sutarties turinys ir forma yra glaudžiai susiję. Tam tikrais atvejais forma (*deed*) pakeičia *consideration* ir sudaro galimybę laikyti galiojančiais tokius sandorius (pvz., dovanojimą, vienašalius įsipareigojimus ir pan.),

¹⁵⁰ Treitel, G.H., *supra* note 14, p. 177.

¹⁵¹ Beatson, J., *supra* note 145, p. 76.

¹⁵² Bills of Sale Act (1878) Amendment Act 1882.

¹⁵³ Law of Property (Miscellaneous Provisions) Act 1989, 2 straipsnis.

¹⁵⁴ Turner, C. *Unlocking Contract Law. 2nd edition*. London: Hodder Arnold, 2007, p. 110.

kurie priešingu atveju (t.y. nesilaikius *deed* formos) būtų laikomi negaliojančiais kaip neatitinkantys *consideration* reikalavimo.¹⁵⁵

5.3. Priešpriešinis patenkinimas (*consideration*)

Bendroji teisė istoriškai ieškojo būdų, kaip atriboti pažadą, kuris teisiškai nesaisto, nuo teisiškai saistančios sutarties¹⁵⁶. Pagal Anglijos sutarčių teisės doktriną, pažadas ką nors padaryti, ar ko nors nedaryti, nėra įpareigojantis, kol pažadėjęs asmuo iš kito asmens už savo pažadą ko nors negauna mainais. Principas, kaip būtiną sutarties galiojimo sąlygą numatantis, kad įsipareigojanti sutarties šalis mainais už savo įsipareigojimą turi ką nors gauti iš kitos šalies, yra vadinamas priešpriešinio patenkinimo (*consideration*) doktrina.¹⁵⁷ Taigi, bendroje teisėje pažadas bus laikomas teisiškai saistančiu tik tada, kai už jį yra atlyginama.

Priešpriešinio patenkinimo doktrina susiformavo XVI a., nors tikslios šios doktrinos formavimosi priežastys yra nežinomos. Laikui bėgant, priešpriešinio patenkinimo doktrina tapo kaip vienalytis principas. Nors, iš tiesų, *consideration* doktriną sudaro teismų sukurtų taisyklių (arba subprincipų) bei jų išimčių rinkinys¹⁵⁸. Tradiciškai priešpriešinio patenkinimo (*consideration*) doktrina apibūdinama kaip „nuostolis kreditoriui“ (*detriment to the promisee*) arba nauda skolininkui (*benefit to the promisor*).¹⁵⁹ *Bunn v. Guy* byloje¹⁶⁰ *consideration* buvo apibūdintas kaip vieno asmens praradimas ar nepatogumas dėl kitos šalies reikalavimo, o *Thomas v. Thomas* byloje¹⁶¹ apibrėžtas kaip tam tikras nuostolis ieškovui ir tam tikra nauda atsakovui.

Currie v. Misa byloje¹⁶² buvo suformuluota vienas iš reikšmingesnių priešpriešinio patenkinimo (*consideration*) apibrėžimų – vertingas priešpriešinis patenkinimas tam tikra teisine prasme gali susidėti iš turtinių teisių ar kitos naudos atsiradimo vienai šaliai, arba nuostolių atsiradimo kitai šaliai¹⁶³. Tačiau pastaroji sąvoka buvo kritikuojama įvairių mokslininkų (pvz. P. Atiyah), nes remiantis šia sąvoka, priešpriešinis patenkinimas neegzistavo tais atvejais, kai šalys apsikeisdavo pažadais atlikti tam tikrus veiksmus, bet pats įvykdymas vykdavo vėliau. Todėl F. Pollock suformulavo naują priešpriešinio patenkinimo (*consideration*) apibrėžimą – pats veiksmas ar susilaikymas nuo veiksmo, yra kaina, už kurią yra įgyjamas kitos šalies pažadas,

¹⁵⁵ Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 38, p. 143.

¹⁵⁶ Turner, C., *supra* note 153, p. 61.

¹⁵⁷ Mikelėnas, V., *supra* note 3, p. 90.

¹⁵⁸ Graziano, T. K., *supra* note 135, p. 51.

¹⁵⁹ Richards, P., *supra* note 135, p. 51.

¹⁶⁰ *Bunn v. Guy* (1803) 4 East 190.

¹⁶¹ *Thomas v. Thomas* (1842) 2 QB 851.

¹⁶² *Currie v. Misa* (1875) LR 10 Ex 153

¹⁶³ A valuable consideration in the sense of the law, may consist either in some right, interest, profit or benefit accruing to one party, or some forbearance, detriment, loss or responsibility given, suffered or undertaken by the other.

todėl toks pažadas yra vykdytinas¹⁶⁴. Pastarąją sąvoka patvirtino ir Anglijos Lordų Rūmai byloje *Dunlop Pneumatic Tyre Co. Ltd. v. Selfridge and Co. Ltd*¹⁶⁵. Laikoma, kad šis apibrėžimas labiau atspindi šiuolaikinės komercinės sutartis, nei XIX a. naudota naudos (*benefit*) ir nuostolių (*detriment*) koncepcija¹⁶⁶.

Pagrindinė priešpriešinio patenkinimo doktrinos idėja yra abipusiškumas (*reciprocity*). Paprastas pažadų apsikeitimas nebus pakankamas užtikrinti susitarimo vykdymo, jei pažadai nebus pripažinti kaip teisiškai pakankami (*legally sufficient*). Tai reiškia, kad kiekviena sutarties šalis turi gauti ką nors, kas teisės požiūriu, turi tam tikrą vertę¹⁶⁷. Ne tiek svarbu, ar viena šalis gaus naudą, svarbiau, kad kita šalis ko nors netektų mainais už pažadą¹⁶⁸, todėl Anglijos teisėje turto dovanojimas, t.y. turto neatlygintinas perdavimas kitam asmeniui, sutartimi nepripažįstamas, nes nėra priešpriešinio patenkinimo (*consideration*).

Teisės doktrinoje išskiriami tam tikri kriterijai, kuriuose turi atitikti priešpriešinis patenkinimas. Pirma, priešpriešinis patenkinimas neturi būti proporcingas įsipareigojimui, tačiau jis turi būti pakankamas (*adequacy and sufficiency of consideration*). Antra, priešpriešinis patenkinimas neturi būti gautas praeityje (*consideration must not be past*). Trečia, priešpriešinį patenkinimą turi suteikti kita sutarties šalis (*consideration must move from the promisee*).¹⁶⁹

Pakankamumas turi aiškius teisinius kriterijus - jis turi būti realus, apibrėžtas (*tangible*) ir turėti tam tikrą vertę¹⁷⁰. Tai reiškia, jog teismai nevertina, ar šalių teisės ir pareigos yra suderėtos proporcingai, taip, kad viena šalis gautų adekvatų atlyginimą už savo prisiimtus įsipareigojimus. Teismams svarbu, ar šalis gauna tam tikrą naudą mainais.¹⁷¹ Reikia pažymėti, kad nauda čia gali būti abstrakti, o komercinių sandorių kontekste – netgi simbolinė, todėl kai kuriose praktinėse situacijose beveik neįmanoma apibrėžti abstrakčios naudos kriterijaus egzistavimo.¹⁷² *Thomas v. Thomas*¹⁷³ yra klasikinė byla, kurioje aiškinamas simbolinis priešpriešinis patenkinimas. Mirdamas vyras išreiškė valią kad jo žmona liktų gyventi jo namuose po jo mirties, tačiau to neįrašė į testamentą. Testamento vykdytojai vykdė jo valią, leisdami moteriai gyventi namuose, tačiau iš jos ėmė simbolinį nuomos mokesį – 1 svarą sterlingą per metus. Kai vėliau testamento vykdytojai pabandė ją iškeldinti, jiems nepavyko. Moralinis įsipareigojimas vykdyti mirusiojo

---

¹⁶⁴ An act or forbearance of one party, or the promise thereof, is the price for which the promise of the other is bought, and the promise thus given for value is enforceable.

¹⁶⁵ *Dunlop Pneumatic Tyre Co. Ltd. v. Selfridge and Co. Ltd.* (1915) AC 847.

¹⁶⁶ Richards, P., *supra* note 135, p. 51.

¹⁶⁷ Treitel, G.H., *supra* note 14, p. 63.

¹⁶⁸ Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 38, p. 28.

¹⁶⁹ Treitel, G.H., *supra* note 14, p.73-83; Graziano, T. K., *supra* note 110, p. 122-124.

¹⁷⁰ Turner, C., *supra* note 153, p. 63.

¹⁷¹ Ambrasienė, D., *et al.*, *cit.op.*, p. 30.

¹⁷² Turner, C., *cit.op.*, p. 61.

¹⁷³ *Thomas v. Thomas* (1842) 2 QB 851.

valią teismo nebuvo laikomas priešpriešiniu patenkinimu (*consideration*), bet nuomos mokestis buvo, nors ir simbolinis ir neatitinkantis kainos.

Kaip matyti, sutartis laikoma galiojanti net ir tada, kai priešpriešinio patenkinimo vertė yra mažareikšmė ir sutartis vien dėl priešpriešinio patenkinimo neatitikimo (*inadequacy of consideration*) negali būti pripažinta negaliojanti. Tiksliau tariant, sutartis yra galiojanti ir tada, kai tarpusavio šalių teisės ir pareigos aiškiai nėra lygiavertės (neekvivalentiškos). Taigi, teisės ir pareigų atitikimas nėra vertas daugiau, nei žaliojo pipiro grūdelis (*peppercorn*).¹⁷⁴ Tačiau, vis dėl to, teismų sprendimuose ir doktrinoje sutarties šalių pareigų ekvivalentiškumas vertinamas kaip bendras abipusio (mainų) teisingumo (*iustitia commutativa*) reikalavimas ir pastebimas siekimas jį atsižvelgti. Tinkamiausias instrumentas patikrinti sutarties šalių tarpusavio pareigų ekvivalentiškumą yra sutarčių aiškinimas. Jeigu sutarties sąlygos išreikštos neaiškiai ir neišsamiai, teismas privalo jas aiškinti remdamasis „abipusio pasitikėjimo“ principu ir sąžiningumo praktika civilinėje apyvarčioje - kuo akivaizdesnis sutarties šalių tarpusavio pareigų nesubalansuotumas, tuo labiau teisėjas turi pasitikėti nukentėjusios šalies pareiškimu apie tai, kad ji buvo kontrahento suklaidinta ar jai buvo taikytas spaudimas, ar ji buvo apgauta ir sudarant sutartį buvo padarytos esminio pobūdžio klaidos.¹⁷⁵

Abstrakti nauda neturi būti gauta praityje – teismai nelaiko veiksmo, sekusio po pažado, abstrakčia nauda. Tokiais atvejais priešpriešinis patenkinimas apibūdinamas kaip duotas praityje (*past*). Ši taisyklė yra iliustruojama keliose klasikinėse bylose. Pavyzdžiui, *Eastwood v. Kenyon* byloje¹⁷⁶ ieškovas buvo testamentu vykdytojas asmens, kuris nepaliko rašytinio testamentu ir visas mirusio asmens nekilnojamas turtas atiteko jo vieninteliam nepilnamečiui vaikui. Ieškovas šio nekilnojamojo turto remontui išleido 140 svarų sterlingų, kuriuos, pasirašydamas vekselį, pasiskolino iš kito asmens. Kai mirusiojo vaikas sulaukė pilnametystės, ji pažadėjo ieškovui sumokėti vekselyje nurodytą sumą, bet tada, po savo vestuvių, jos vyras pažadėjo sumokėti ieškovui vekselyje nurodytą sumą. Tačiau ieškovas pateikė ieškinį teismui dėl šio sužadėtinio pažado, nes nebuvo duotas joks priešpriešinis patenkinimas (*consideration*). Teismas pripažino, kad ieškovo suteikta nauda atsakovui (per jo žmoną) negali būti laikomas priešpriešiniu patenkinimu, nes nebuvo užtikrintas atsakovo vėlesnis pažadas sumokėti ieškovui.

Tačiau pastaroji taisyklė turi tam tikrų išimčių. Pavyzdžiui, kai viena iš šalių prašo suteikti paslaugas, daroma išvada, kad ši šalis yra pasiruošusi sumokėti. Paslaugų teikimo momentu nėra užsimenama apie jokių mokėjimus ar aiškius sutartinius įsipareigojimus. Teismai

---

¹⁷⁴ Zweigert, K.; Kotz, H., *supra* note 28, p. 275.

¹⁷⁵ Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 38, p. 28-29 (Cituota pagal: Zweigert, K.; Kotz, H. *An introduction to Comparative Law*. 3rd edition. Oxford: Clarendon press, 1998, p. 328-329).

¹⁷⁶ *Eastwood v. Kenyon* (1840), 11 Ad&E 438.

tokį pažadą sumokėti po paslaugų suteikimo laikys privalomu.¹⁷⁷ *Re Casey's patentų* byloje¹⁷⁸, patentų savininkai pažadėjo ieškovui už patentų valdymą mokėti trečdalį gaunamų pajamų. Tačiau kai buvo pareikalauta sumokėti sutartą atlygį, patentų savininkai nurodė, kad susitarimas buvo tik dėl praeityje suteiktų paslaugų ir nėra privalomas dėl praeityje duoto priešpriešinio patenkinimo. Teisėjas Bowen pasisakė, kad šioje situacijoje buvo neišvengiamai numanomas pažadas sumokėti ieškovui už patentų valdymą ir vėlesnis susitarimas mokėti, turėjo būti vykdomas.

Priešpriešinį patenkinimą turi suteikti kita sutarties šalies, bet neprivaloma, kad naudą gautų tas asmuo, kuris mainais už ją ką nors įsipareigoja padaryti, t.y. priešpriešinis patenkinimas turi „judėti“ iš kreditoriaus, bet nebūtinai turi atsidurti pas skolininką (*it must move from the promisee but it need not move to the promisor*). Tačiau iki 1999 m. Sutarčių (Trečiųjų šalių teisių) akto¹⁷⁹ priėmimo, bendroji taisyklė Anglijos teisėje buvo ta, kad sutartis negali sukurti teisių tiems, kurie nėra jos šalys, net jei sutarties dalykas yra naudos suteikimas trečiajai šaliai. Todėl susidarydavo situacijos, kai trečioji šalis negalėjo pateikti ieškinio, nes nebūdavo sutartinių santykių tarp trečiosios šalies ir skolininko (*promisor*).¹⁸⁰ Pavyzdžiui, *Tweddle v. Atkinson* byloje¹⁸¹ vedusios poros tėvai sudarė sutartį, kurioje susitarė, kad kiekvienas iš jų sumokės jauniui. Tačiau kai jaunikis norėjo paduoti ieškinį teismui dėl nesumokėtų pinigų, buvo konstatuota, kad vyras negali paduoti ieškinio, nes jis nebuvo sutarties šalis ir dėl šios sutarties nedavė jokio priešpriešinio patenkinimo.

Tam tikrų problemų Anglijos sutarčių teisei tradiciškai kėlė susitarimai modifikuoti sutarties sąlygas, pavyzdžiui, jei viena šalis pažadėdavo atleisti kitą šalį nuo sutartinių įsipareigojimų arba padidinti kainą. Teismai riboja šalių teisę keisti savo pažadą pasitelkdami estoppelio doktriną (*promissory estoppel*) arba traktuodami, kad pažado davėjas gavo esminės naudos, todėl jo pažadas galioja.¹⁸² JAV teismai šią teoriją įvardija kaip galimybės užkirtimą pažadėjimą davusiam asmeniui ginčyti savo atsakomybę už žalingus padarinius kitam asmeniui, kuriam buvo duotas pasižadėjimas, kai žalingi padariniai atsirado dėl to, kad kitas asmuo pagrįstai tikėjosi, jog pasižadėjimas bus įvykdytas¹⁸³. Kitaip tariant, ši doktrina teigia, kad jei viena šalis iš esmės pakeičia savo padėtį remdamasis kitos šalies neatlygintinu pažadu, ji gali reikalauti pažado vykdymo, nors jam ir trūksta esminių sutarties elementų¹⁸⁴. Tai teisingumo (*equity*) doktrina, nes jei viena šalis atsisakė savo reikalavimo kitos šalies atžvilgiu, ir ta šalis

¹⁷⁷ Turner, C., *supra* note 153, p. 69.

¹⁷⁸ *Re Casey's Patent* (1892) 1 Ch 104.

¹⁷⁹ Contract (Rights of Third Parties) Act 1999.

¹⁸⁰ Beatson, J., *supra* note 145, p. 95-96.

¹⁸¹ *Tweddle v. Atkinson* (1861) 1 B.&S. 393

¹⁸² Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 38, p. 30.

¹⁸³ Zweigert, K.; Kotz, H., *supra* note 28, p. 330.

¹⁸⁴ Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 38, p. 31.

veikė remdamasi šiuo atsisakymu, būtų neteisinga leisti reikalauti pirminės sutarties vykdymo. Todėl šaliai, kuri atsisakė savo teisių, gali būti neleista tvirtinti, kad atsisakymas būtų teisiškai saistantis.¹⁸⁵

Šiame kontekste būtų racionalu paminėti *Williams v. Roffey Bros & Nicholls (Contractors) Ltd.* bylą¹⁸⁶. Šioje byloje atsakovai (rangovai) sudarė sutartį dėl gyvenamojo namo būtų remonto. Pagal atskirą sutartį medžio apdailos darbus atsakovai patikėjo ieškovui (subrangovui). Tačiau ieškovas sutartį įvykdė iš dalies dėl iškilusių finansinių sunkumų. Todėl atsakovai, būdami suinteresuoti, kad ieškovas laiku baigtu darbus, sutiko sumokėti papildomą 575 svarų sterlingų premiją už kiekvieną butą. Ieškovas sutiko ir įrengė 8 butus, tačiau paskui visai nutraukė savo darbus ir kreipėsi į teismą reikalaudamas priteisti likusią pažadėtą sumą. Vienas iš atsakovų neigė savo prievolę mokėti tuo pagrindu, kad ieškovas nesuteikė jokio *consideration* už atsakovų pažadą sumokėti papildomą pinigų sumą – ieškovas tiesiog pažadėjo įvykdyti savo sutartines prievoles, o tai, remiantis ankstesniu precedentu byloje *Stilk v. Myrick*¹⁸⁷, nėra tinkamas *consideration*. Tačiau teismas tenkino ieškovų ieškinį, bet ne visa apimtimi. Kaip nurodo K. Zweigert ir H. Kötz, „esminis samprotavimas buvo tas, kad papildomai prisiimtas įsipareigojimas rėmėsi ne ieškovo neteisėtu grasinimu arba apgaule, o gerai apgalvotu atsakovų siūlymu ir kad šio susitarimo turinys protingai atsižvelgė į abiejų šalių komercinius ir ūkinius interesus. Teisėjai šiame sprendime išreiškė pagarbą priešpriešinio patenkinimo doktrinai darydami prielaidą, kad ieškovas, užuot metęs savo darbo įrankius ir iš partnerio laukęs ieškinio dėl žalos atlyginimo, tęsia darbus ir taip patiria tam tikrų „nepatogumų“, taigi, ir realizuodamas priešpriešinį patenkinimą.“¹⁸⁸

Daugelis sutinka su nuomone, kad teisė neturėtų reguliuoti ir versti vykdyti kiekvieną duotą pažadą. Norint pašalinti netinkamus pažadus iš teismų nagrinėjimo kompetencijos, yra reikalingas tam tikras filtras. Šiuo metu Anglijos teismai nenagrinėja bylų, kurių objektas yra neatlygintini pažadai. Teismai tokio atsisakymo pagrindu nurodo, kad neatlygintini duotas pažadas neturi komercinio pobūdžio ir yra neformalus. Taip pat nurodo, kad skolininkas (*promisor*), kuris mainais į pažadą negauna jokios naudos, turi teisę bet kada apsigalvoti dėl tokio pažado. Todėl akivaizdu, jei *consideration* reikalavimas sutartims būtų panaikintas, būtų reikalingas kitas panašus įrankis, kuriuo būtų galima kontroliuoti sutartis.

Consideration reikalavimui šiuo metu yra galimos 3 alternatyvos. Pirma, sutarties forma turėtų būti privalomas sutarties elementu. Tai reikštų, kad tik pažadai, kurie yra išreikšti atitinkama forma, bus privalomi. Tačiau šis kelias nėra patrauklus dabartinėje visuomenėje, nes

¹⁸⁵ Graziano, T. K., *supra* note 110, p.125.

¹⁸⁶ *Williams v. Roffey Bros & Nicholls (Contractors) Ltd.*, (1991) Q.B. 1 (C.A.)

¹⁸⁷ *Stilk v. Myrick* (1809) 170 ER 1168

¹⁸⁸ Zweigert, K.; Kötz, H., *supra* note 28. p. 331-332.

kiekvieną dieną yra sudaroma tūkstančiai žodinių sutarčių, todėl formos reikalavimas dar labiau pasunkintų teisinius santykius. Antra, turėtų būti labiau pabrėžiamas duodančio pažadą asmens ketinimas sukurti teisinius santykius. Ši alternatyva yra daug realesnė, nes ji atspindi civilinės teisės sistemoje įtvirtintą nuomonę, kad net ir neatlygintinas pažadas yra privalomas, jeigu jis buvo duotas pakankamai rimtai ir buvo siekiama tam tikro teisinio efekto. Tai teismams suteiktų tam tikro lankstumo, nes įvertinus pažado rimtumą, būtų galima spręsti ar konkretus pažadas yra privalomas vykdyti, ar ne. Tačiau toks lankstumas gali turėti tam tikros neigiamos įtakos, nes šalys negali būti tikros, ar atitinkamas pažadas yra privalomas. Trečia, *consideration* reikalavimą galėtų pakeisti pasitikėjimo (*reliance*) reikalavimas. Šiuo atveju pažadas būtų laikomas privalomu tik tuo atveju, kai juo pasitikėtų kreditorius (*promisee*). Šis reikalavimas iš pirmo žvilgsnio atrodytų teisingas, bet jis taip pat turi savo trūkumų. Skolininkams (*promisors*) būtų beveik neįmanoma gauti atitinkamų dalykų, nes pažadas taptų privalomu tik tuo atveju, kai kita šalis parodytų savo pasitikėjimą (*reliance*). Esant daugkartiniams susitarimams, skolininkai (*promisors*) turėtų nuolat sekti kitos šalies veiksmus. Todėl toks modelis būtų visiškai nepalankus verslo santykiuose.¹⁸⁹

Visgi pažymėtina, kad *consideration* reikalavimas sau būdingų problemų turi pakankamai mažai. *Consideration* turi esminį privalumą, kurio dažnai nemato šios doktrinos kritikai. Šie kritikai dažniausiai koncentruojasi į teismų sprendimus, kuriuose yra sprendžiama tik dėl teisės ir pareigų atitikimo (jo dydžio). Todėl dažnai pamirštama pagrindinė sutarčių teisės funkcija - nustatyti aiškias taisykles, kurias būtų suprantamos ir lengvai pritaikomos sutartį sudarančioms šalims. Pavyzdžiui, sutarties sudarymo metu tokios taisyklės turėtų sutarties šalims leisti žinoti ar jų sudaroma sutartis bus įpareigojanti. *Consideration* reikalavimas yra itin reikšmingas tipinėse (*average*) sutartyse, bet jis yra mažiau reikšmingas sutartyse, kurių aplinkybės yra neįprastos. Todėl svarbu, kad į sutarčių teisę nebūtų žiūrima iš neteisingos pusės (*wrong end of the telescope*).¹⁹⁰

---

¹⁸⁹ O'Sullivan, J.; Hilliard, J. *The Law of Contract*. 3rd edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, p.127

¹⁹⁰ *Ibid.*

6. PRIVALOMI SUTARTIES ELEMENTAI *SOFT LAW* INSTRUMENTUOSE

Vakarų Europoje per pastaruosius du dešimtmečius reiškėsi aktyvios Europos valstybių nacionalinės sutarčių teisės vienodinimo iniciatyvos, kurios lėmė tai, kad buvo sukurti neprivalomo pobūdžio, vadinamieji negriežtosios teisės (*soft law*) instrumentai¹⁹¹. Tiksliai apibrėžti *soft law* yra sudėtinga, nes kiekvienas autorius *soft law* aiškina skirtingai, tačiau visi nurodo viena pagrindinį tokios teisės bruožą – tai elgesio taisyklės, kurios nors ir nėra privalomojo pobūdžio, bet galinčios turėti praktinės naudos¹⁹². Pavyzdžiui, *soft law* instrumentams galima priskirti didžiąją dalį Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucijų ir deklaracijų, Europos Sąjungos priimtus elgesio kodeksus, ir gaires, kitų tarptautinių organizacijų priimtus veiksmų planus ir kt. Tačiau šio magistro baigiamojo darbo kontekste svarbiausi *soft law* instrumentai yra šie: Europos sutarčių teisės principai (*Principles of European Contract Law*, toliau tekste – PECL principai arba PECL), PECL principus inkorporavęs ir patobulinęs DCFR ir UNIDROIT principai. Šių *soft law* instrumentų atsiradimui didelę įtaką padarė Europos Sąjungos noras suvienodinti šalių narių privatinę teisę, kurios sudedamoji dalis yra sutarčių teisės klausimai.

Toliau bus analizuojami privalomi sutarties elementai, įtvirtinti PECL principuose, DCFR ir UNIDROIT principuose.

6.1. Europos sutarčių teisės principai (PECL)

PECL principai pradėti kurti 1980 m. Šie principai buvo visiškai privati iniciatyva, parengti Europos Komisijos, suburtos ir vadovaujamos danų prof. Ole Lando, iniciatyva. PECL principuose pateikiamos neprivalomos bendros sutarčių taisyklės kartu su paaiškinimais, pavyzdžiais ir komentarais, reglamentuojami pagrindiniai sutarčių teisės institutai: sutarčių sudarymas, jų galiojimas, aiškinimas, įsipareigojimų nevykdymas, teisės gynimo būdai ir t.t.¹⁹³

PECL principuose privalomi sutarties elementai yra įtvirtinti 2:101 straipsnyje. Šio straipsnio 1 dalis nustato, kad sutartis laikoma sudaryta, jei šalys ketina teisiškai įsipareigoti ir pasiekia pakankamą susitarimą, netaikant jokių kitų reikalavimų ateityje¹⁹⁴. Šios sutarties sudarymo taisyklės taikomos keičiant ar nutraukiant sutartis (PECL 1:107 str.).

PECL principų 2:101 str. 1 d. nurodytas žodis „sutartis“ gali būti suprantamas kaip: dviejų ar daugiau šalių susitarimas dėl veiksmų atlikimo; susitarimas, kai viena šalis akceptuoja

¹⁹¹ Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 38, p. 7.

¹⁹² Snyder, F. *Soft Law and Institutional Practice in the European Community*. Dordrecht: Kluwer Academic Press, 1994, p. 198

¹⁹³ Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 38, p. 12.

¹⁹⁴ PECL Article 2:101: Conditions for the Conclusion of a Contract (1) A contract is concluded if: (a) the parties intend to be legally bound, and (b) they reach sufficient agreement without any further requirement.

ofertą, kuriuo atlieka veiksmą ar susilaiko nuo oferento reikalaujamų veiksmų atlikimo; susitarimai, kuriuose viena šalis turi įsipareigojimą, ir kurio pažadui reikia kitos šalies akcepto; vienos šalies pažadai, kurie yra įpareigojantys be kitos šalies akcepto, kaip tai numatyta PECL principų 2:107 str.

Sutarties šalies ketinimas būti teisiškai įsipareigojusia nustatomas atsižvelgiant į sutarties pareiškimus ar elgesį. Šiuos veiksmus turi aiškiai suprasti kita šalis. (PECL 2:102 str.). Šalių susitarimas gali būti pasiektas, kai viena šalis akceptuoja kitos šalies ofertą, abi šalys sutinka su trečiosios šalies parengta sutartimi arba kitais būdais.

Šalių susitarimui yra keliamas papildomas reikalavimas – susitarimas turi būti pakankamas. Susitarimas laikomas pakankamu, jeigu atitinka PECL 2:103 str. 1 d. įtvirtintas sąlygas: šalys aiškiai ir pakankamai apibrėžė sutarties sąlygas, kurios sutartį darytų privaloma, ir sutarties sąlygos galėtų būti nustatytos (*determined*) remiantis PECL principais. Tačiau jei viena iš šalių atsisako sudaryti sutartį iki kol šalys susitars dėl specifinių dalykų, sutartis bus laikoma sudaryta tik tada, kai šalys susitars dėl šių specifinių dalykų (PECL 2:103 str. 2 d.). Kai kuriais atvejais kitos šalies susitarimo išraiška nėra reikalinga. Toks atvejis yra reglamentuotas PECL 2:107 str.- pažadas, kuriuos siekiama teisiškai įsipareigoti, yra privalomas be kitos šalies akcepto.

Kaip jau minėta, susitarimo privalomumui netaikomi jokie reikalavimai ateityje. PECL nereikalauja, kad asmuo įsipareigotų ką nors duoti mainais į pažadą, t.y. nėra *consideration*. PECL 4:102 straipsnyje nustatyta, kad sutartis nėra negaliojanti vien dėl to, kad jos sudarymo metu buvo neįmanoma įvykdyti tariamą prievolę.

PECL 2:101 straipsnio 2 dalis įtvirtina taisyklę, pagal kurią nereikalaujama, kad sutartis būtų sudaryta arba patvirtinta raštu, arba atitiktų bet kokius kitus formos reikalavimus. Pastaroji taisykle galioja ir keičiant ar nutraukiant sutartis (PECL 1:107 str.). Šis principas yra ypač svarbus tarptautinėse sutartyse, nes daugelis tarptautinių sutarčių turi būti sudaromos ir keičiamos be jokių uždelsimų, o sutarties formos laikymasis keltų būtent tokias problemas.

PECL turi specialią nuostatą dėl išimtinai rašytinių sutarties pakeitimo atvejų. Remiantis PECL 2:106 str. 1 d., rašytinės sutarties sąlyga, pagal kurią bet koks sutarties pakeitimas ar nutraukimas šalių susitarimu turi būti rašytinis, įtvirtina prezumpciją, kad susitarimas pakeisti ar nutraukti sutartį sukels teises pasekmes tik tokiu atveju, jeigu jis bus išreikštas raštu. Tačiau PECL 2:106 str. 2 d. šalies pareiškimai arba elgesys gali užkirsti kelią jai remtis tokia nuostata, jeigu šalis protingai pasikloviė tokiais pareiškimais ar šalies elgesiu.¹⁹⁵

---

¹⁹⁵ Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 38, p. 140.

6.2. Bendrosios pagrindų sistemos projektas (DCFR)

DCFR – tai pirmą kartą politiniu lygiu insipiruotas ir pripažintas, bei 2008 m. pabaigoje sukurtas dokumentas. Šio dokumento pradžia – 2003 m. Europos Komisijos pateiktas veiksmų planas, kuriame bendra pagrindų sistema vertinama kaip instrumentas, skirtas Bendrijos sutarčių teisei tobulinti. Pažymėtina, jog 2004 m. Europos Komisija parengė komunikatą dėl Europos sutarčių teisės ir *acquis* peržiūros, siūlydama priimti Bendrosios pagrindų sistemos dokumentą.¹⁹⁶ Europos Parlamentas 2006 m. kovo 23 d. priėmė rezoliuciją, kuria pirma kartą politiniu lygmeniu buvo apsispręsta sukurti Bendrąją pagrindų sistemą, kurios projektas buvo pristatytas kaip teisės mokslininkų lyginamosios teisės akademinis projektas¹⁹⁷. DCFR viešai paskelbtas 2009 m., kurio pagrindinis tikslas – pagerinti *acquis* kokybę ir siekti Europos sutarčių teisės suderinamumo. Bendroji pagrindų sistema yra kuriama kaip priemonė tobulinti esamus ir kurti naujus Europos Sąjungos teises aktus, taip pat kaip priemonė teismui aiškinti sutarčių teisę, kaip priemonė sukurti standartinių sutarčių sąlygų sąvadą Europos Sąjungos mastu, kuris būtų neprivolomo pobūdžio ir kurį galėtų naudoti praktikuojantys teisininkai.¹⁹⁸

DCFR privalomi sutarties elementai reglamentuojami DCFR 2 knygos 4:101 straipsnyje. Remianti šiuo straipsniu, sutartis laikoma sudaryta be jokio papildomo reikalavimo, jei šalys: a) siekia teisiškai įsipareigoti viena kitos atžvilgiu arba sukurti kitas teises pasekmes ir b) pasiekia pakankamą susitarimą¹⁹⁹. Iš šio straipsnio galima išskirti šiuos du privalomus sutarties elementus – siekis sudaryti sutartį (*intention*) ir pakankamas susitarimas (*sufficient agreement*). DCFR privalomų sutarties elementų reglamentavimas yra panašus į įtvirtintus PECL, tačiau pažymėtina, kad DCFR labiau akcentuoja šalių ketinimą teisiškai įsipareigoti, bei pabrėžia pasiekto susitarimo pakankamumą.

Anot DCFR komentaro rengėjų, valios sudaryti sutartį (*intention*) elementas leidžia atskirti teisiškai privalomas sutartis nuo socialinių susitarimų arba tarpinių derybų stadijų, kuriomis dar nėra pasiektas susitarimas. Šis elementas taip pat leidžia šalims susitarti, kad jos veikia pagal susitarimą, kuri nėra teisiškai įpareigojanti bei nebūtina, kad abi šalys ketintų sutartimi sukurti prievoles. Jos turi ketinti sukurti teisinius santykius ar kitas teises pasekmes,

---

¹⁹⁶ Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 38, p. 13.

¹⁹⁷ *Ibid.*, p. 14.

¹⁹⁸ *Ibid.*, p. 15.

¹⁹⁹ DCFR II. – 4:101: Requirements for the conclusion of a contract

A contract is concluded, without any further requirements, if the parties: (a) intend to enter into a binding legal relationship or bring about some other legal effect; and (b) reach a sufficient agreement.

ir sutarties galiojimui užtenka, kad prievolės atsirastų tik vienai iš šalių. Šalies valia sudaryti sandorį yra vertinama pagal jos pareiškimus ir elgesį, kaip kad juos suprastų kita šalis.²⁰⁰

Šalių susitarimo elementas yra skirtas atriboti sutartį nuo nebaigtų derybų, kurių metu nebuvo pasiektas susitarimas, o taip pat nuo vienašalio juridinio akto, kuriame nėra susitarimo tarp dviejų ar daugiau šalių. Susitarimas gali būti pasiektas, kai viena šalis akceptuoja kitos šalies ofertą arba šalims sutinkant dėl trečiosios šalies parengtų sąlygų. Susitarimui keliami vienintelė sąlyga – susitarimas turi būti pakankamas (*sufficient*). Susitarimas laikomas pakankamu, kai jame atsispindi pakankamas turinys (*sufficient content*).²⁰¹

DCFR be valios sudaryti sutartį ir pakankamo susitarimo, sutarties sudarymui nekelia jokių kitų reikalavimų. Sutartis ar kiti sandoriai neprivalo būti sudaryti, patvirtinti ar įrodinėjami rašytine forma, jiems taip pat netaikomi jokie kiti formos reikalavimai (DCFR II. – 1:106 str. 1 d.). Formos reikalavimas turi būti aiškiai išreikštas išimtiniais atvejais (pvz. vartojimo sutartyse ar forminant pažadą dovanoti). DCFR *cause* ar *consideration* nelaikomi privalomais sutarties elementais, tačiau jų funkcijas atlieka kitos DCFR taisyklės (pvz. DCFR II-7:207 str. – nesąžiningas išnaudojimas)²⁰².

6.3. UNIDROIT principai

UNIDROIT principai parengti Tarptautinės privatinės teisės vienodinimo instituto (*International Institute for the Unification of Private Law*). Šiuos principus parengė 1980 m. įkurta darbo grupė, kuriai vadovavo žymus italų teisės profesorius M. J. Bonellis. Pirma UNIDROIT principų redakcija buvo išleista 1994 m., kurioje buvo reguliuojami pagrindiniai bendrosios sutarčių teisės dalies klausimai, o kartu su UNIDROIT principais buvo išleista ir jų komentaras. Šie principai skirti tarptautinės prekybos santykiams palaikyti. Pagrindinis principų parengimo tikslas – sukurti suderintą prie tarptautinio verslo poreikių pritaikytą sutarčių teisės taisyklių rinkinį.²⁰³

UNIDROIT nepateikia nei sutarties sąvokos, nei būtinų jos elementų. UNIDROIT 3.2.1 str. (2004 m. UNIDROIT redakcijoje – 3.2 str.) numato, kad sutartis laikoma sudaryta, pakeista ar nutraukta šalių susitarimu be jokių papildomų reikalavimų²⁰⁴. UNIDROIT sutarties elementų reguliavimas yra pats paprasčiausias iš visų šiame darbe nagrinėjamu *soft law* instrumentų.

²⁰⁰ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference (DCFR)*., p. 289. [interaktyvus] <http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf>

²⁰¹ *Ibid.*, p. 290.

²⁰² *Ibid.*

²⁰³ Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 38, p. 13.

²⁰⁴ UNIDROIT Article 3.1.2 - A contract is concluded, modified or terminated by the mere agreement of the parties, without any further requirement.

Pirmiausia, UNIDROIT maksimaliai supaprastina sutarties galiojimo vertinimą, atsisakant papildomų sutarties elementų, būtinų sutartį laikyti galiojančia, t.y. sutarties pagrindo (*cause*) ir priešpriešinio patenkinimo (*consideration*) bei sutarties formos reikalavimų, laikant šalių valios išraišką pakankamą galiojančiai sutarčiai sudaryti²⁰⁵. Priešpriešinio patenkinimo (*consideration*), bei sutarties pagrindo (*cause*) instituto buvo atsisakyta, siekiant išvengti situacijų, kuomet sutartis nepripažįstama galiojančia, arba nelaikoma privaloma (*unenforceable*)²⁰⁶. UNIDROIT principų komentaruose pažymima, kad Vienos tarptautinio prekių pirkimo konvencijos (CISG) 29 straipsnio 1 dalis atsisakė priešpriešinio patenkinimo (*consideration*) reikalavimų tarptautinių komercinių pirkimo-pardavimo sutarčių pakeitimui ir nutraukimui. UNIDROIT išplėtė šio reikalavimo netaikymą visų komercinių sutarčių sudarymui, pakeitimui ir nutraukimui. Visa tai turėjo užtikrinti didesnę tikrumą ir sumažinti ginčų skaičių.²⁰⁷

Apibendrinant galima pažymėti, kad šių *soft law* instrumentų analizė atskleidžia tam tikras ateities perspektyvas ir gaires, kaip turėtų vystytis sutarčių teisė. Šios sutarčių teisės vienodinimo iniciatyvos veda prie to, kad privalomų sutarties elementų reguliavimas būtų minimalus. Jau dabar galima matyti, kad tik šalių susitarimas laikomas privalomu sutarties elementu visuose *soft law* instrumentuose, o PECL ir DCFR papildomai nustatytas tik šalių ketinimo sukurti teisinius santykius reikalavimas. Tokie elementai kaip sutarties forma, sutarties pagrindas (*cause*) ar priešpriešinis patenkinimas (*consideration*) nėra privalomi sutartims, nes šių elementų funkcijas atlieka kiti *soft law* instrumentuose esantys straipsniai.

---

²⁰⁵ Drazdauskas, S., *supra* note 71, p. 197.

²⁰⁶ *Ibid.*, p. 198.

²⁰⁷ UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (2010), p. 95. [interaktyvus].

<<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>>.

IŠVADOS

1. Bendrosios ir kontinentinės teisės sistemose sutartis yra interpretuojama nevienodai. Iš pirmo žvilgsnio sutartis galėtų būti apibūdinama kaip dviejų ar keleto asmenų susitarimą, bet ne visi teisiniai santykiai yra vienodi skirtingose teisės sistemose. Pagrindinis skirtumas tarp kontinentinės ir bendrosios teisės sutarties sampratos yra privalomo įsipareigojimo pobūdis, nes tik kontinentinės teisės sistemoje pripažįstama, kad pažadas gali būti įpareigojantis, net ir įsipareigojančiam asmeniui nenaudingomis sąlygomis. Pačia bendriausia prasme, sutartis gali būti apibrėžta kaip valios išreiškimas, kuriuo siekiama sukelti tam tikras teises pasekmes: sukurti, pakeisti arba nutraukti teisinius santykius.
2. Sutarties privalomumo doktrinų įvairovė darė didelę įtaką skirtingų privalomų sutarties elementų susiformavimui. Svarbiausiomis sutarties privalomumo doktrinomis laikytinos konsensualizmo, šalių valios, pažado ir ketinimo doktrinos, nes jos lėmė tokių būtinų sutarties elementų, kaip šalių susitarimas, sutarties pagrindas (*cause*) ir priešpriešinį patenkinimą (*consideration*), susiformavimą.
3. Dabartiniame Lietuvos civiliniame kodekse yra įtvirtintas pakankamai modernus ir šiuolaikiškas požiūris į sutartį ir privalomus jos elementus, nes sutarties galiojimui užtenka šalių, turinčių civilinį veiksnumą, susitarimo. Įstatymo numatytais atvejais, šalys susitarimą privalo įforminti rašytine arba notarine sutarties forma, o tokios formos nesilaikymas lemia sutarties negaliojimą.
4. Lietuvos teisė vystėsi ne pagal grynai prancūziškąją teisės tradiciją, nes dalis sutartį reglamentuojančių teisės normų buvo perimta iš Vokietijos civilinio kodekso. Todėl Lietuvoje įtvirtintame privalomų sutarties elementų reglamentavime jaučiama tiek Prancūzijos, tiek ir Vokietijos teisės įtaka.
5. Privalomų sutarties elementų reglamentavimas bendrosios ir kontinentinės teisės sistemose yra nevienodas. Kontinentinės teisės sistemoje išskirtiniu privalomu sutarties elementu laikomas sutarties pagrindas (*cause*), o bendrosios teisės sistemoje – priešpriešinį patenkinimas arba abstrakti nauda (*consideration*). Daugelyje kontinentinės teisės sistemai priklausančių šalių, būtinu sutarties elementu išskiriamas sutarties dalykas (objektas), o bendrosios teisės sistemoje yra reikalaujama, kad sutartis atspindėtų šalių ketinimą (*intention*) sukurti teisinius santykius.
6. Esminiai skirtumai matomi net valstybėse, kurios priklauso tai pačiai teisinei sistemai. Kontinentinės teisės valstybės, kurios vystėsi pagal Prancūzijos teisės modelį, esminiu

- sutarties elementu laiko sutarties pagrindą (*cause*) ir dalyką, o valstybės, kurios vystėsi pagal germanišką (vokiškąjį) teisės modelį, tokie sutarties elementai nėra privalomi.
7. Kartu visose teisinėse sistemose yra bendrų bruožų. Visų nagrinėjamų valstybių teisė būtinai sutarties elementais laiko šalių veiksnumą ir šalių susitarimą. Šalių veiksnumas, kaip privalomas sutarties elementas, dažniausiai yra įtvirtinamas netiesiogiai ir išvedamas iš kitų teisės normų. Sutarties formos reikalavimo reikšmė yra žymiai sumenkusi, todėl daugelyje valstybių, įskaitant Lietuvą, sutarties forma yra privaloma tik įstatyme nustatytais atvejais.
  8. Lietuvos sutarčių teisėje ir teismų praktikoje sutarties pagrindo (*cause*) ir priešpriešinio patenkinimo (*consideration*) doktrinų neįtvirtinimas nesukėlė keblumų, nes tiesiog šios doktrinos nebuvo žinomos Lietuvos teisėje. Tačiau Lietuvos teismų praktikoje pasitaikė keletas atvejų, kai teismai savo sprendimus bandė pagrįsti *cause* ir *consideration* doktrinomis.
  9. Šiuo metu, tokiuose kontinentinės teisės šalyse kaip Prancūzija, kuri yra pagrindinė sutarties pagrindo (*cause*) doktrinos kūrėja, reiškiasi įvairios iniciatyvos ir kuriami civilinio kodekso pakeitimo projektai, kuriuose siūloma atsisakyti *cause* doktrinos ir nebelaikyti sutarties pagrindo (*cause*) privalomu sutarties elementu. Bendrosios teisės sistemos šalyse taip pat yra nuomonių, siūlančių atsisakyti arba pakeisti priešpriešinio patenkinimo (*consideration*) elementą, nes jis nebeatitinka šiuolaikinių teisinių santykių. Tačiau tiek kontinentinės teisės sistema, tiek bendrosios teisės sistema šias doktrinas vis dar pripažįsta privalomais sutarties elementais, nes nesutariama, kas turėtų perimti *cause* ir *consideration* funkcijas.
  10. *Soft law* instrumentai (PECL, DCFR, UNIDROIT) yra sutarčių teisės vienodinimo rezultatas, kurie nėra privalomi, bet gali turėti praktinės naudos. *Soft law* instrumentų pagrindinis bruožas yra tas, kad buvo atsiribota nuo gilių bendrosios teisės ir civilinės teisės tradicijų, ir privalomi sutarties elementų reglamentavimas juose yra minimalus – sutarčiai sudaryti užtenka šalių susitarimo sukurti teisinius santykius. Šie instrumentai atspindi sutarčių teisės vystymosi tendencijas ir ateities perspektyvas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos ir kitų užsienio valstybių teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262;
2. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas. *Vyriausybės žinios*, 1964, Nr. 19-138;
3. Code civil des Français. Prieiga internetu :
http://www.napoleon-series.org/research/government/c_code.html (žiūrėta 2015-03-22);
4. Codice Civile Italiano. Prieiga internetu:
<http://www.jus.unitn.it/cardozo/obiter dictum/codciv/Codciv.htm> (žiūrėta 2015-03-23);
5. Código Civil de España. http://www.elra.eu/wp-content/uploads/file/Spanish_Civil_Code_%28C%C3%B3digo_Civil%29%5B1%5D.pdf (žiūrėta 2015-03-23);
6. Louisiana Civil Code. Prieiga internetu: <http://lcco.law.lsu.edu/> (žiūrėta 2015-03-25);
7. Civil Code of Quebec. Prieiga internetu:
http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/CCQ_1991/CCQ1991_A.html (žiūrėta 2015-03-25);
8. Bürgerliches Gesetzbuch der Bundesrepublik Deutschland (BGB). Prieiga internetu:
http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p0306 (žiūrėta 2015-03-25);

Vadovėliai, monografijos ir disertacijos:

9. Ambrasienė, D., *et al.* *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009;
10. Ambrasienė, D., *et al.* *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva europiniame kontekste*. Vilnius: Justitia, 2013;
11. Bakanas, A., *et al.* *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Prievolių teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003;
12. Baranauskas, E., *et al.* *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008;
13. Beale, H., *et al.* *Cases, Materials and Text on Contract Law. Second edition*. Oxford; Portland (Or.) : Hart Publishing, 2010;
14. Beale, H.G. *Chitty on Contracts*. I tomas. London: Sweet & Maxwell, 2004;

15. Beatson, J. *Anson's Law of Contract*. Oxford: Oxford University Press, 2002;
16. Bucher, E. *Law of Contracts* Prieiga internetu:
http://www.eugenbucher.ch/pdf_files/86.pdf. (žiūrėta 2015-04-09);
17. Chen-Wishart, M. *Contract Law. 2nd edition*. New York: Oxford University Press, 2008;
18. Clarke, P., Clarke, J., Zhou, M. *Contract Law: Commentaries, Cases and Perspectives*. Oxford: Oxford University Press, 2008;
19. Drazdauskas, S. *Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2008;
20. Graziano, T. K. *Comperative Contract Law: Cases, Materials and Exercises*. Basingstoke: Palgrave Macmilla, 2009;
21. Hartkamp, A., et al. *Towards a European Civil Code*. Nijmegen: Kluwer Law International, 2011;
22. Jonaitis, M. *Romėnų privatinė teisė*. Vilnius :Mykolo Romerio universitetas, 2014;
23. Klimas, T. *Comperative Contract Law: a Transystemic Approach with Emphasis on the Continental Law: Cases, Text and Materials*. Durham: Carolina Academic Press, 2006;
24. Koffman, L.; Macdonald, E. *The Law of Contract*. New York: Oxford University Press, 2007;
25. Mikelėnas, V. *Prievolių teisė*. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002;
26. Mikelėnas, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996;
27. Mikelėnas, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001;
28. Mizaras, V., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009;
29. Nicholas, B., *The French Law of Contract*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2005;
30. O'Sullivan, J.; Hilliard, J. *The Law of Contract. 3rd edition*. Oxford: Oxford University Press, 2008;
31. Richards, P. *Law of Contract*, 5th ed., Harlow: Longman, 2002;
32. Smith, A.S. *Contract Theory*. Oxford University Press, 2008;
33. Snyder, F. *Soft Law and Institutional Practise in the European Community*. Dordrecht: Kluwer Academic Press, 1994;
34. *Swiss Law: Civil Code, Code of Obligations, Private International Law*, Bern: Federal Office of Justice, 2012;
35. Tercier, P. *Quels fondements pour le contract au XXIe siècle? Le contract dans tous ses états*. Sous la direction de F. Bellanger, F. Chaix. Berne: Sämpfli Editions, 2004;

36. Treitel, G.H. *The Law of Contract. 11th edition*. London: Thomson/ Sweet & Maxwell, 2003;
37. Turner, C. *Unlocking Contract Law. 2nd edition*. London: Hodder Arnold, 2007;
38. Zweigert, K.; Kötz, H. *Lyginamosios teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2001.

Kita literatūra:

39. United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods. Prieiga internetu: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/sales/cisg/V1056997-CISG-e-book.pdf>; (žiūrėta 2015-03-15);
40. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2010 Prieiga internetu: <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>; (žiūrėta 2015-03-15);
41. Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. Prieiga internetu: http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf; (žiūrėta 2015-04-02)
42. The Principles of European Contract Law. Prieiga internetu: <https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/PECL2en.html>; (žiūrėta 2015-04-06).

Lietuvos Respublikos teismų praktika:

43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1999 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje *A. B. v. R. J., J. A., D. N., G. K., S. K.*, Nr. 3K-3-582/1999;
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Bivakas“ v. UAB „Industrijos garantas“* Nr. 3K-3-1540/2002;
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje *E. V., E. M. ir D. S. v. AB „Turto bankas“*, nr. 3K-3-1155/2002;
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, Nr. 3K-3-38/2005;
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje *A. T., B. T. ir P. T. v. Kauno apskrities viršinininko administracija*, Nr. 3K-3-283/2008;
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *M. B. v. Vilniaus apskrities viršinininko administracija*, Nr. 3K-3-555/2008;

49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje *J. B. M. v. V. T. (V. T.)*, Nr. 3K-3-405/2008;
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje *B. R. v. A. J. ir A. S.*, Nr. 3K-3-266/2009;
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje „*Tradicija*“ v. „*LNTV*“ ir *V. P.*, Nr. 3K-3-353/2011;
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 31 d. nutartis civilinėje byloje *V. M. v. L. B.*, Nr. 3K-7-430/2013;
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *S. A. v. UAB „Lit-Invest“*, Nr. 3K-3-103/2013.

Užsienio valstybių teismų praktika:

54. *Appleson v. H Littlewood Ltd.* (1939) 1 All ER 464;
55. *Balfour v. Balfour* (1919) 2 KB 571;
56. *Bunn v. Guy* (1803) 4 East 190;
57. Cass civ (1) 3 July 1996, Bul civ 1996 I no 286; D 1997, 499;
58. Cass civ (3) 29 March 2006, Bull civ I no 88, JCP G 2006.I.153;
59. *Currie v. Misa* (1875) LR 10 Ex 153;
60. *Davis-Delcambre Motors, Inc. v. Martin Simon*, 154 So. 2d 775, La. App. 1963;
61. *Dunlop Pneumatic Tyre Co. Ltd. v. Selfridge and Co. Ltd.* (1915) AC 847;
62. *Eastwood v. Kenyon* (1840), 11 Ad&E 438;
63. *James Hutchinson v. The Royal Institution for the Advancement of Learning*, Supreme Court of Canada, (1932);
64. *Jones v. Vernon's Pools Ltd.* (1938) 2 All ER 626;
65. *Merrit v. Merritt* (1970) 1 WLR 1121;
66. *Re Casey's Patent* (1892) 1 Ch 104;
67. *Stilk v. Myrick* (1809) 170 ER 1168;
68. *Thomas v. Thomas* (1842) 2 QB 851;
69. *Tweddle v. Atkinson* (1861) 1 B.&S. 393;
70. *Weeks v. Tybald.* (1605) Noy 11; 74 E.R. 982;
71. *Williams v. Roffey Bros & Nicholls (Contractors) Ltd.* (1991) Q.B. 1 (C.A.).

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota sutarties samprata ir jos prigimtis, sutarties privalomumo doktrinų raida ir jų įtaka sutarties sampratai bei privalomų sutarties elementų reglamentavimui. Sistemiškai išnagrinėtas ir palygintas būtinų sutarties elementų aiškinimas ir taikymas *soft law* instrumentuose, Lietuvos, kontinentinės ir bendrosios teisės sistemai priklausančių šalių teisėje. Šiame darbe siekiama atskleisti ir nubrėžti galimas sutarčių teisės raidos gaires, atsižvelgiant į sutarčių teisės modernizavimo ir vienodinimo iniciatyvas.

Atlikus lyginamąjį tyrimą nustatyta, kad visose šalyse, kurios priklauso bendrosios ar kontinentinės teisės sistemai, privalomais sutarties elementais yra laikomas šalių veiksnys sudaryti sutartį ir šalių susitarimas. Sutarties pagrindas yra būdingas tik kontinentinės teisės tradicijai priklausančioms šalims, o priešpriešinis patenkinimas – bendrosios teisės sistemos valstybėse. Tuo tarpu Lietuvos teisėje privalomu sutarties elementu laikomas veiksnys šalių susitarimas ir įstatymo nustatytais atvejais – forma. *Soft law* instrumentuose būtinu sutarties elementu laikomas tik šalių susitarimas.

Reikšminiai žodžiai: sutarties elementai, šalių susitarimas, priešpriešinis patenkinimas, sutarties pagrindas.

Master's thesis analyse the definition and nature of the contract, binding contract doctrines and their influence on the evolution of the concept of contract and mandatory elements of the contract. Regulation of mandatory elements of the contract in *soft law* instruments, Lithuania law, and continental and common law systems are systematically examined and compared. The aim of this research is to identify and define the future of contract law, according to contract law modernization and unification initiatives.

Comparative study shows that in all countries, which belong to the common or civil law systems, the mandatory elements of the contract are considered to be the capacity and the consent of the contracting parties. Distinguishing element of the contract in continental law tradition is *cause*, meanwhile the consideration is specific element only in common law system countries. Meanwhile in Lithuania law the mandatory elements of the contract are agreement of legally capable parties, and, when prescribed by laws, also a form of a contract. In *soft law* instruments, the contract is concluded by the mere agreement of the parties, without any further requirements.

Key words: elements of the contract, agreement of the parties, consideration, cause.

SANTRAUKA

Privalomi sutarties elementai: lyginamoji analizė

Sutarties institutas yra vienas iš svarbiausių civilinės teisės institutų, nes sutartis yra priemonė, skirta suderinti skirtingus šalių interesus. Sutartis dažnai įvardijama kaip šalių susitarimas sukurti, pakeisti arba panaikinti teisinius santykius. Tačiau tik privalomi sutarties elementai leidžia suprasti, kokie susitarimai laikomi teisiškai privalomais. Sutarties elementai taip pat parodo nuo kada sutartis gali būti laikoma sudaryta, galiojanti ir sukelianti teises pasekmes.

Šio darbo tikslas yra išanalizuoti ir palyginti Lietuvos, kontinentinės ir bendrosios teisės sistemoms priklausančių valstybių teisėje, teisės doktrinoje ir teismų praktikoje, bei *soft law* instrumentuose įtvirtintą privalomų sutarties elementų reglamentavimą ir šių elementų įtaką sutarties privalomumui ir galiojimui.

Mokslinio tiriamojo darbo pirmojoje dalyje trumpai aptariamos įvairios sutarties sampratos ir jų susiformavimo priežastys. Antroje darbo dalyje teoriniu aspektu nagrinėjamos sutarties privalomumo doktrinų raida ir jų įtaka privalomų sutarties elementų formavimuisi. Trečiojoje darbo dalyje analizuojami privalomi sutarties elementai Lietuvos teisėje ir teismų praktikoje. Ketvirtoje ir penktoje darbo dalyse tradiciškai nagrinėjamos ir lyginamos kontinentinės teisės ir bendrosios teisės sistemų privalomų sutarties elementų reglamentavimas, skiriant atskirą dėmesį sutarties pagrindui (*cause*) ir priešpriešiniam patenkinimui (*consideration*) bei šių sutarties elementų ateities perspektyvoms. Šeštoje dalyje pateikiamas privalomų sutarties elementų reglamentavimas *soft law* instrumentuose: PECL, DCFR ir UNIDROIT principuose.

Remiantis darbe atlikta lyginamąja analize, darytina išvada, kad kiekvienos valstybės privalomų sutarties elementų reglamentavimas priklauso nuo to, kokiai teisei sistemai ji priklauso. Lietuvos teisė būtinu sutarties elementu laiko veiksmų šalių susitarimą, o įstatymo nustatytais atvejais – ir formą, nors teismų praktikoje bandyta ieškoti papildomų elementų, tačiau tokie samprotavimai nepadarė didesnės įtakos ir Lietuvos teisėje neįsitvirtino. Kontinentinės teisės sistemai priklausančių valstybių teisėje privalomais sutarties elementais laikomi šalių veiksnumas, šalių susitarimas, sutarties pagrindas (*cause*), sutarties dalykas ir įstatyme numatytais atvejais – forma. Privalomi sutarties elementai bendrosios teisės sistemai priklausančiose valstybėse yra: šalių veiksnumas, šalių susitarimas ir ketinimas sukurti teisinius santykius, bei priešpriešinį patenkinimą (*consideration*). *Soft law* instrumentuose būtinu sutarties elementu laikomas tik šalių susitarimas.

SUMMARY

Mandatory elements of the contract: comparative analysis

Law of contracts is one of the most important parts of civil law because the contract is a tool to reconcile different interests of the parties. Contract is often described as an agreement between two or more parties to create, modify or terminate legal relations. However only mandatory elements of the contract help to distinguish legally binding agreement from non-binding agreements. These elements also show the moment since when the contract is effective, valid and create legal consequences.

The objective of this work is to analyse and compare the regulation of mandatory elements of the contract in Lithuania's law, in other countries belonging to continental and common law systems and in *soft law* instruments. Also the aim is to analyse legal doctrine and case law of elements of the contract and examine their influence to the binding nature and validity of the contract.

First part of this research briefly describes various concepts of the contract and the sources of these concepts. In second part the evolution of contract doctrines and their influence on the formation of the mandatory elements of the contract is described. Third part of this work analyses the mandatory elements of the contract in Lithuanian law and in its case law. Fourth and fifth parts of the research analyse and compare continental law and common law systems, the regulation of mandatory elements of the contract, with the additional focus to the cause of the contract and consideration, as well the future prospect of these elements. Sixth part represents the regulation of mandatory elements of the contract in these *soft law* instruments: PECL, DCFR and UNIDROIT Principles.

The conclusion of this comparative analysis is that the regulation of mandatory elements of the contract in each country depends on which legal system it belongs. In Lithuanian law the mandatory elements of the contract is agreement of legally capable parties, and, when prescribed by laws, also a form of a contract, although the courts of Lithuania tried to look and implement other elements, but such reasoning did not make any influence to Lithuanian legal system. In countries which belong to continental law system, the mandatory elements of the contract are: agreement of the parties and their capacity, cause and the object of the contract and where mandatory by law – form. Meanwhile the mandatory elements of the contract in common law countries are: capacity, agreement of the parties, intention to create legal relations and consideration. In *soft law* instruments, it is necessary for the contract to only have the agreement of the parties.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2015-05-11

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),
teisės fakulteto, verslo teisės programos

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas (-ė) Valdas Piekus

(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas

„Privalomi sutarties elementai: lyginamoji analizė“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų

metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)